

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANASANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI**

**KÂTI' SANATI VE KÂTI' SANATINDAKİ
GRAFİK DÜZEN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Nurhan OGAN**

**Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Savaş ÇEVİK**

İstanbul – 2013

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

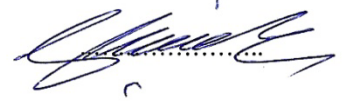
Grafik Tasarım Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Nurhan Ogan** 'ın tarafından hazırlanan **“Kati' Sanatı ve Kati' Sanatındaki Grafik Düzen”** adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 03.06.2013

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

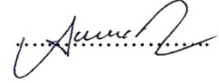
Jüri Üyesi: Yrd.Doç. Savaş ÇEVİK
Danışman- HAL. Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Demet Karapınar
HAL. Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Altan Oran
HAL. Üniv. Tekstil ve Moda ASD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet Bayhan
HAL. Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Esin Sarıoğlu
HAL. Üniv. Tekstil ve Moda ASD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....

ÖNSÖZ

Kültür, bir ulusun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Tarihi, dili, edebiyatı, inançları, sanatı, folkloru bu değerleri oluşturur. Bunların her biri başlı başına inceleme ve araştırma konusudur. Kültürünü bütün unsurları ile iyi tanıyan, benimseyen, koruyan, kendi orijinalliği içinde işleyerek geliştiren uluslar, bilim ve iktisadi alandaki gelişmelerine kültürel alanda da katkı sağlamış olacaklardır.

Geleneksel sanatlarımız olan “Minyatür, Kâti’, Tezhip, Ebru ve Hat” sanatı içerdikleri zengin motif, şekil, renk ve kompozisyonlarla bütün dünyada hayranlıkla izlenmektedirler. Kâti’ sanatının temsilcisinin az olması, üretilen eser sayısının çok olmaması nedeniyle, sanat çalışmalarında yoğunluğu bu alana kaydurdım. Akademik altyapımı, resim ve geleneksel sanatlarının diğer dallarındaki tecrübe ve bilgimle harmanlayarak, kâti’ sanatına, yeni yorum ve değerler katmaya çalışıyorum. Gayretlerime bilimsel bir katkı yapma isteğimde eklenince, çok az sayıda kaynağın olduğu, bilgilerin ve dokümanların dağınık şekilde bulunduğu bu sanat dalında, öğrencilere doğruyu gösterebilmek, yapılan yanlışları anlatabilmek adına bu çalışmayı hazırladım.

Sunmaktan onur duyduğum çalışmamda, bana sonuna kadar destek olan, yol gösteren hocam Sn. Yrd. Doç. Dr. Savaş Çevik’e, her konuda bana destek veren eşim Sn. Av. İbrahim Oğan’a sevgi ve ilgileriyle desteklerini esirgemeyen öğrencilerime candan teşekkür ederim.

Umarım bu çalışmam, son iki yüzyıldır kaybolmuşluğun burukluğunu unutturarak, kâti’ sanatı ile ilgilenen sanatseverlere ve kâti’ sanatının geleceğine ışık tutar.

İstanbul, 2013

Nurhan Ogan

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	III
ŞEKİLER LİSTESİ.....	IV
ESERLER LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
1. KÂTI' SANATI, ANLAMI.....	1
1.1. Sanata genel bakış, sanatın tanımı	1
1.2. Geleneksel sanatların genel değerlendirilmesi.....	5
1.3. Kâti' Sanatının geleneksel sanatlar içindeki yeri	6
1.4. Kâti' tanımı anlamı, kelime kök ve türevleri	10
2. KÂTI' SANATININ TARİHÇESİ, ÖRNEKLERİ, TEKNOLOJİSİ.....	15
2.1. Tarihçe	15
2.1.1. Kâğıt ve kağıdın tarihçesi	22
2.1.2. Kâğıdın günümüzdeki teknolojik yapısı	25
2.1.3. Kâti' sanatının ilk örnekleri	26
2.1.4. Kâti' sanatının gelişimi.....	26
2.1.5. Osmanlıda kâti' sanatı ve gelişimi	29
2.1.6. Tarihte işlenmiş konular	34
2.1.7. Tarihe mâl olmuş sanatçılar.....	46
2.1.8. Günümüze kalan eserler	52
2.2. Kâti' sanatında kullanılan malzemeler ve teknolojisi.....	61
2.2.1. Tarihte kullanılan malzemeler	61
2.2.2. Günümüzde kullanılan malzemeler.....	65
2.2.3. Yapıştırıcı özellikleri.....	66
2.2.4. Kullanılacak kağıt özellikleri.....	67
2.2.5. Yapıştırılacak zemin özellikleri	69
2.2.6. Kâti'da kullanılan motifler	69
2.2.7. Kâti' çeşitleri	79
2.2.8. Dişi oyma kalıplar	83
2.2.9. Oyma yazılar.....	84
3. KÂTI' SANATINDA GRAFİK DÜZEN.....	88
3.1. Eserlerin sergilendiği müzeler	88
3.2. Tarihteki kâti' eserlerin grafik düzenlemesi	90
3.3. Günümüzde işlenen konular	91
3.4. Kâti' sanatının grafik değerleri.....	92
3.4.1. Resimsel değerler	93
3.4.2. Grafik Değerler.....	98
3.5. Kâti' eğitimi	108
3.5.1. Başlangıç	108
3.5.2. Eğitimde klasik çalışmaların önemi	109
3.5.3. Çağdaş yorumlar	110
3.5.4. Üsluplar	110
3.5.5. Günümüzdeki yanlış uygulamalar.....	112

4. SONUÇ.....	117
5. KAYNAKLAR.....	118
6. ÖZGEÇMİŞ.....	120

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
C.	: Cilt
H.	: Hicri
İ.Ü.K.	: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.
K.B	: Kültür Bakanlığı
KMM	: Konya Mevlana Müzesi
M.	: Milâdi
M.Ö	: Milattan önce
P.B.N.	: Paris Biblioteque National
Syf.	: Sayfa
T.B.L.	: The British Llibrary
T.İ.E.M	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi
T.İş.B.	: Türkiye İş Bankası
T.S.M	: Topkapı Sarayı Müzesi
T.S.M.K	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
VHSM	: Vakıf Hat Sanatları Müzesi
yy	: Yüzyıl
Y.K.B.	: Yapı Kredi Bankası

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1.1 :	Louvre Müzesi. 1
Şekil 1.8 :	Tek seferde oyularak elde edilmiş negatif ve pozitif oymalara iki örnek. 10
Şekil 1.9 :	Paris Bibliothec National'de matbu resimler dairesinde bulunan oyma örneklerden. 11
Şekil 2.9 :	Mısır papirüsü. 23
Şekil 2.11 :	Kağıt ve renk örnekleri. 25
Şekil 2.12 :	Hollanda Leiden kütüphanesi kod.or.797 de bulunan kitaptaki oyma örnekleri. 27
	Kültür ve Sanat. Kül. Bak. 3 sayfa 76
Şekil 2.44 :	Geçmişte kullanılan makta örnekleri. 63
Şekil 2.45 :	Geçmişte kullanılan makas örnekleri. 63
Şekil 2.46 :	Geçmişte kullanılan kalemtraş örnekleri. 64
Şekil 2.47 :	Günümüzde kesim için kullanılan malzemeler. 65
Şekil 2.48 :	Günümüzde kullanılan malzemeler. 68
Şekil 2.50 :	Kâti' sanatında kullanılan çiçek motifleri örnekleri. 71
	Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.
Şekil 2.51 :	Kâti' sanatında kullanılan vazo motifleri örnekleri. 71
	Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.
Şekil 2.53 :	Geometrik desen örneği. 1 73
Şekil 2.54 :	Geometrik desen örneği. 2 74
Şekil 2.55 :	Çokgen bordür. Kayseri, Hacı Kılıç Camii. Portalde taş kabartma (Ögel 1973 res.6: Ögel 1966 s.9 res.106-107; Schneider 1980 res.15 75
Şekil 2.56 :	Çokgen bordür. Ağzıkara Han. Avlu portalı, taş kapartma. (Erdmann – Schneider 1976 lev.56, 58) 75
Şekil 2.57 :	Onlu yıldız geometrik desen. İstanbul, Topkapı Sarayı. Valide Sultan Dairesi. 75
Şekil 2.58 :	Onlu yıldız. Geometrik desen. Milas, Firuz Bey Camii. 76
Şekil 2.59 :	Savastika yay geometrik motifleri 01 - 02 - 03 Hirbet el Mefcer Sarayı. 76
Şekil 2.60 :	Altılı yıldız. Altıgen. İstanbul, Yenicami. Mimler köşk altı mermer şebeke. 77
Şekil 2.61 :	Altılı yıldız. Altıgen. Ağzıkara Han. İç portalde taş. 77
Şekil 2.62 :	Onikili madalyon geometrik desen. 77
Şekil 2.65 :	Kat kat yapıştırılan ağaca örnek, servi. 81
Şekil 2.66 :	Katlı kesim tekniği. 82
Şekil 3.14 :	Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar) 112
Şekil 3.15 :	Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar) 113
Şekil 3.16 :	Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar) 113
Şekil 3.17 :	Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar) 114
Şekil 3.18 :	Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Çin motifleri. 1 115
Şekil 3.19 :	Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Çin motifleri. 2 115
Şekil 3.20 :	Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Japon figürü. 116

ESERLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1.2 :	Kâti’- Hat örneği. İbrik. “Simetrik yazı” “Hayır kapısını açan, iyiliği bol olan”. (2003 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 31 x 43 cm)	3
Şekil 1.3 :	Kâti’- Minyatür örneği. “Erguvanlar ve İstanbul Boğazı”. (2007 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 32 x 44 cm)	4
Şekil 1.4 :	Minyatür fırça çalışması. (2004 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 34 x 45 cm)	6
Şekil 1.5 :	Kur’an kapları. İç kapak. (2010 / T.İ.E.M. 1400. yılında Kur'an-ı kerim.)	7
Şekil 1.6 :	Kur’an kapları.İç kapak. (2010 / T.İ.E.M. 1400. yılında Kur'an-ı kerim.)	8
Şekil 1.7 :	Lake cilt örneği. (2012 / Hasbahçe. Atasoy N. Syf. 214)	9
Şekil 1.10 :	İmam-ı Busurî'nin kaside-i bürdesinin oyma zahriye sayfası. Dişi oyma. Uygulama Emel Nurhan Ogan.	12
Şekil 1.11 :	Gölge sanatı örneği 1. İnternet gölge sanatı görselleri.	13
Şekil 1.12 :	Gölge sanatı örneği 2 İnternet gölge sanatı görselleri .	13
Şekil 1.13 :	İmâm-I Busurî'nin kaside-i Bürdesi'nden dişi oyma zahriye sayfası. (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)	14
Şekil 2.1 :	Bohça. İstanbul işi. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bak. Kültür ve sanat. No: 5)	16
Şekil 2.2 :	Seccade. Kalem işi yazma. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bak. Kültür ve Sanat. No: 5)	17
Şekil 2.3 :	Muska ve nazar boncuğu. Köy sanatı. İnternet köy sanatı görselleri.	18
Şekil 2.4 :	Sarı bohça, yemeniler. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bak. Kültür ve Sanat. No: 5)	18
Şekil 2.5 :	Taş baskı tekke hilyesi. Kompozisyon Mehmed Hulusi. (2013 / Librairie de Pera Müzayede katalogu. Syf. 270)	19
Şekil 2.6 :	Tekke sanatı örneklerinden nişan taşları. İnternet Tekke Sanatı görselleri.	20
Şekil 2.7 :	Seccade. Kalem işi yazma. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bakanlığı. Kültür ve Sanat. No: 5)	20
Şekil 2.8 :	Çarşı resmi. Şarap fıçısı taşıyanlar. Tulumbacılar. (2002 / Osmanlı Tasvir Sanatları 1. Metin A. Minyatür. Syf. 18)	21
Şekil 2.10 :	Yeşil güvercin - El yapımı kâğıt. Boyundaki yazı “Yâ rahmân yâ rahîm” Gövdedeki yazı “besmele”. (2008 / Emel Nurhan Ogan)	24
Şekil 2.13 :	Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma efsanevi yaratık. Örnek 1 (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)	28
Şekil 2.14 :	Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma efsanevi yaratık. Örnek 2 (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)	28
Şekil 2.15 :	Oyma At. T.S.M.K. Fatih Albümü. (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)	29
Şekil 2.16 :	Çarşı ressamlarına sipariş edilen albüm örneği. Mundy Albümü. (2012 / Hasbahçe. Atasoy N. Sayfa 82)	30
Şekil 2.17 :	Fahri imzalı oyma tâ'lik kit'a. (Konya, Mevlânâ Müzesi. No 102)	31
Şekil 2.18 :	Mehmed bin Gazanfer'in esri olan Gûy ve Çevgan'dan bir sayfa. (T.S.M. H. 845)	32
Şekil 2.19 :	Oyma harflerle yapılmış murakka sayfa. (1961 / Mogulkaiser V.H. Indische Miniaturen. Syf. 8)	33
Şekil 2.20 :	Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma ağaç. (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)	35

Şekil 2.21 :	Bahçe köşkü. (Paris Bibliothec Nationale. Kıyafet albümü.)	36
Şekil 2.22 :	Hayat ağacı. Katlı kâti'.(2007 / Emel Nurhan Ogan)	38
Şekil 2.23 :	Av Sahnesi. The British Library. (2002 / Atasoy N. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek.)	39
Şekil 2.24 :	Kâti'. Nizamiye ve adi ve taamiye ve muayyenat olarak yazılan senedat-ı resmiye'nin müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 14 x 19 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	41
Şekil 2.25 :	İrât odasının ilmühaber defteri üzerinde (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	42
Şekil 2.26 :	Nizamiye Varidat ve masarifat, yevmiye defteri üzerindeki etiket. Boyut; 10 x 12 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	43
Şekil 2.27 :	Şûrayî devlet maliye dairesinin müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 16 x 8 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	43
Şekil 2.28 :	Defter-i çiftli kat-ı hümâyun tabi-i muhâsebe-i hazine-i hassa üzerindeki etiket. Boyut; 13 x 21 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	44
Şekil 2.29 :	Defter-i havalat-ı sarrafan vesaire üzerindeki etiket. Boyut; 9 x 14 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	44
Şekil 2.30 :	Defter-i mukataat tabi-i darphane-i amire üzerindeki etiket. Boyut; 13 x 14 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	45
Şekil 2.31 :	Hâzine-i hassa nezâretine ait defter-i ilmühaber üzerindeki etiket. Boyut; 12 x 15 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	45
Şekil 2.32 :	Hâzine-i hassa tahrirat odasının müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 11 x 16 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	46
Şekil 2.33 :	Defter Tekke yazısı. Armûdi yazı. Galata Mevlevîhânesi.	49
Şekil 2.34 :	Hazine Mevlevî sikkesi. Galata Mevlevîhânesi.	50
Şekil 2.35 :	Hazine Mevlevî sikkesi. Galata Mevlevîhânesi.	51
Şekil 2.36 :	Tekke yazısı. Armûdi yazı. Galata Mevlevîhânesi.	51
Şekil 2.37 :	Gaznevî Albümü. (1999 / Sanat Kültür Antika P Sayı 13 Syf. 54)	53
Şekil 2.38 :	Gaznevî Albümü. (1999 / Sanat Kültür Antika P Sayı 13 Syf. 55)	54
Şekil 2.39 :	Kâti' Çiçek.Külliyatı Dîvân-ı Selim. (2002 / Hasbahçe. Nurhan Atasoy. Syf. 77)	55
Şekil 2.40 :	Kâti' vazo Çiçek. Külliyatı Dîvân-ı Selim. (2002 / Hasbahçe. Nurhan Atasoy. Syf. 80)	56
Şekil 2.41 :	Mundy Albümünden. (2002 / Hasbahçe Nurhan Atasoy. Syf. 86. Boyut; 20.7 x 14 cm.)	57
Şekil 2.42 :	Kâti' bahçe. Efşancı Mehmed. Murakka. (İ.Ü.K Boyut; 9 x 20 cm)	60
Şekil 2.43 :	Kâti' bahçe. Cambazzade Osman (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)	61
Şekil 2.49 :	Bir murakka albüm içinde kâti' olarak yapılmış Sultan II. Mustafa Tuğrası (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)	70
Şekil 2.52 :	Geometrik desen. Dişi oyma. (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)	72
Şekil 2.63 :	Yazı kutusu üzerinde Topkapı Sarayı. (T.S.M. CY477 Boyut; 37.5 x 18.5 cm)	78
Şekil 2.64 :	Kâti' sanatında kullanılan çiçek motifleri örnekleri. Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.	80
Şekil 2.67 :	Mehmed bin Ahmet Sirozî (hattat) 1099 1687 tarihli mecmuadan kâti' bahçe köşkü. Yalın kata örnektir.	83
Şekil 2.68 :	Tuhfe-i Gaznevi. 17.yy da çiçek süsleme çeşidi. Gazneli Mahmut Mecmuası. (2007 / Demiriz Y. Yüzyıllar Boyunca Çiçek Ressamlığı.)	85
Şekil 2.69 :	Dişi oyma kalıpla hazırlanıp kontürlenmiş bir örnek. Muhibbi Divanı. Karamemi. (2002 / Atasoy N. Hasbahçe. Syf 139. Boyut; 23,65 x 16,5 cm)	86
Şekil 2.70 :	Mevlevi sikkesi üzerine kâti' olarak aynalı Yâ Hz Mevlânâ yazısı.	87
Şekil 3.1 :	Kâti' Minyatür. Beyaz erguvan. (2006 / Emel Nurhan Ogan)	94
Şekil 3.2 :	Kâti' Minyatür. Orman. (2006 / Emel Nurhan Ogan)	95
Şekil 3.3 :	Kâti' Kır çiçekleri. Emel Nurhan Ogan	96
Şekil 3.4 :	Resimsel bir tarzda 17. yy da yapılmış Hilye-i Şerife. (2011 / Taşkale F. / Gündüz H. Hilye-i Şerife. Syf 121. Boyut; 71 x 36 cm)	97

Şekil 3.5 :	Bahçe köşkü. Gaznevi albümü. XVIII. yy'da yapılmıştır. Sadberk Hanım Müzesindedir. Boyut 71 x 36 cm.	99
Şekil 3.6 :	Kâti' çiçekli vazo, zeren, süsen, kırlangıç lâlesi, siyah gül. T.B.L. or 13763 bd 94.	100
Şekil 3.7 :	Maaş-ı Memurin Defteri üzerindeki etiket. Boyut; 19x28 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 26)	101
Şekil 3.8 :	Sergi defteri üzerindeki etiket. BOA Maliyeden Müdevver Defteri. Boyut 16 x 22 (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 89)	102
Şekil 3.9 :	Defter-i Ebniyye üzerindeki etiket. Maliyeden Müdevver Defterleri. Boyut 18 x 23 cm. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 100)	103
Şekil 3.10 :	Osman Rıfki. Dişi oyma tarzında Allah Muhammed levhası. (2004 / Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Mesara G. Syf. 82)	104
Şekil 3.11 :	Osman Rıfki. Ya galiben gayri mağlup. (2004 / Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Mesara G. Syf. 83)	105
Şekil 3.12 :	Kâti' Minyatür. Cennet bahçesi. (2006 / Emel Nurhan Ogan.)	106
Şekil 3.13 :	Yalın kat kâti' . Hayat ağacı. (2008 / Emel Nurhan Ogan.)	107

GENEL BİLGİLER

KÂTI' SANATI VE KÂTI' SANATINDAKİ GRAFİK DÜZEN

ÖZET

Kâti', zengin Türk kültürünün önemli geleneksel sanat dallarından birisidir. Son iki yüzyıldır bu sanatın çok az temsilcisi olmuştur. Bu sanatçılar da az sayıda eserler vermişlerdir. Unutulmaya başlamış olan kâti' sanatının yeniden canlanması için çalışmalar yapılmaktadır. Bu sanat dalına ait çok az kaynak bulunması nedeniyle dağınık olan ve zor ulaşılan örnekleri, çok sayıda hat, tezhip ve minyatür sanatçılarına ait kitaplar incelenmiştir. Konu ile ilgili her satır değerlendirip, günümüze kalan bazı dokümanlarla birleştirilip, rehber olabilecek bir tez hazırlamaya çalışılmıştır.

Bu çalışma kâti' sanatının, sanatçıları ve bu sanata verilen eserleri tanıtmak, kullanılan motif, bezeme unsurlarını, kompozisyonları, grafik ve resim değerlerini ağırlıklı olarak incelemek amacı ile yapılmıştır.

Birinci bölümde sanat ve geleneksel sanat tanımları ile kâti' sanatının geleneksel sanatlar içindeki yeri belirtilmiştir. Kâti'nin tanımı, anlamı, kelime kökü ve türevleri ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde kâti' sanatının tarihçesine yer verilmiştir. Burada kâti' sanatının en önemli malzemesi olan kağıdın tarihçesi, ilk örnekleri, bu sanatın gelişimi ve Osmanlılara gelişi anlatılmıştır. Tarihte işlenmiş konular, günümüze kalan eserler ve bu sanatta eser veren sanatçılar tanıtılmıştır. Ayrıca, kâti' sanatında kullanılan malzemeler ve bu sanatın uygulanması anlatılmıştır. Kullanılan motifler, uygulama ve yapıştırma özelliklerinin çeşitlerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde kâti' eserlerin sergilendiği müzeler belirtilmiş ve bu müzelerde bulunan önemli eserlerden örnekler yer almıştır. Geçmişte yapılan eserlerin grafik açıdan değerlendirilmesi, günümüzde işlenen konular, kâti' sanatının grafik değerleri, eğitimde klasik çalışmaların önemi, çağdaş yorumlar, kâti' sanatının resimsel ve grafiksel değerleri de bu bölümdedir. Süsleme unsurlarının bilimsel platformdan bakılarak değerlendirilmesi bu sanat dalıyla ilgilenenlere yeni ufuklar açacaktır.

Üçüncü bölümün sonunda kâti' eğitiminin nasıl olması gerektiğine ait bilgiler ve günümüzdeki yapılan yanlış uygulamalara yer verilmiştir. Bu tez kâti' sanatının doğru bir biçimde öğretilmesi ve sanatseverlere anlatılmasında katkıda bulunacaktır.

Anahtar kelimeler: Kâti', Kâğıt, Geleneksel, Sanat, Grafik.

GENERAL INFORMATION

PAPER PHILIGREE ART AND GRAPHIC LAYOUT

ABSTRACT

Paper philigree is one of the important traditional art forms in our rich culture. There has been few representatives of this art in the past two centuries. And these artists have produced very few works. There has been a concentrated effort for the revival of paper philigree art that is almost forgotten. I studied examples of this art that are scattered and difficult to obtain due to the presence of very few resources, and a large number of calligraphy, illumination and miniature books by artists. I evaluated each line on the subject and combined them with some of the documents that have survived to prepare a thesis that could serve as a guide. This study is aimed at examining philigree art, artists and the works of art, to introduce the motifs, decorative elements, compositions, graphs, and images that are used.

In the first section philigree's place in traditional arts has been explored with definitions of art and traditional art. Definition, meaning, explanations about the root of the word and its derivatives were given.

The second section gives the history of philigree art. Here the history of paper that is the most important material of the art, first examples of the development of this art and the Ottoman involvement are described. Treated subjects in history, surviving artefacts and artists who work in this art are introduced. Additionally, materials used in philigree and the implementation of this art are described. The variety of motifs, applications and bonding properties are discussed.

In the third sections museums with philigree art have been listed and examples of important artefacts are covered. Graphic evaluation of the works done in the past, current subjects, philigree graphic art values, the importance of classical studies, contemporary reviews, philigree art pictorial and graphical values are also in this section. I hope evaluation of decorative elements from a scientific platform would open up new horizons for those who are interested in this branch of art. At the end of the third section, information on how philigree education should be and erroneous practices in our day have been presented. We hope to have contributed to correct teaching and explanation of this art to enthusiasts.

Keywords: Philigree, Paper, Traditional, Art, Graphic.

1. KÂTİ' SANATI, ANLAMI

1.1. Sanata genel bakış, sanatın tanımı

İnsanlığın sahip olduğu en önemli iki unsur olan sanat ve bilim, medeniyetlere güç verirler. Bu iki unsur farklı toplum ve kültürlerin etkileriyle, gelişmişlerdir. Böylece çeşitli toplumlar büyük medeniyetler kurmuşlardır. Medeniyetler sahip oldukları birikimleri sürekli geliştirmişler, birbirlerinden etkilenmişlerdir. Her alanda olduğu gibi sanatta da bu etkileşim mevcuttur. Sanat insanla doğa arasındaki derin bir bağıdır.

Şekil 1.1. / Louvre Müzesi. (2008/12. Gezi sırasında çekilmiş fotoğraf)

Tarih boyunca tüm kadim medeniyetler kendi varlıklarını ve değerlerini geleceğe aktarmanın en kalıcı yollarından biri olarak sanatı seçmişlerdir. Zira sanatın ve sanatsal etkinliklerin, insan hayatının amacını ifade etmede ve bu amacı gerçekleştirme sürecinde vazgeçilmez bir yeri vardır. (Özkeçeci İ. 2007. Sanatın Ruhü. İsmek El Sanatları Dergisi, sayı 3)

Sanat dn olduğu gibi bugün ve yarında var olacaktır. Resim, müzik, edebiyat, tiyatro, sinema sanatları insanı kendine eker, onun, bir başkasının hayatına tanık olmasını sağlar. Sanatçının yaratıcılık ve ustalık sonucu ortaya çıkardığı eser, sanatseveri düşündürür, eğlendirir, dinlendirir, zengin, renkli ve tehlikesiz bir dünyaya eker. İnsanlar sanat sayesinde düşlerindeki güzellikler ile buluşurlar. Kendini aşmak, daha dolu bir birey olmak, daha anlamlı bir dünyaya geçmek, onu sindirmek, kendisinin kılmak ve bireyselliğini toplumsallaştırmak istemektedir. Bütün bu düşünce ve duyguyu gerçekleştirebilecek en önemli olgu sanattır.

Sanat evrene açılan yoldur. Temelinde insanın duygu, düşünce, yaşam ve güzelliklerini paylaşma amacı vardır. Sanatın zgr gelişmesi, bir ustalığın sonucudur.

Sanatçı gerçekle, hayalleri bir biçimde buluşturup ortaya çıkaran kişidir. Sanatçı olabilmek için, evreni ve yaşamı yakalamak, anlamak, onu belleğe, belleği ifadeye dönüştürmek gerekir. Sanatçının, işini bilip sevmesi, sanatın bütün kurallarını, biçimlerini, yöntemlerini tanınması, evrene büyük aşk duyması, yüksek estetik kaygı duyması gerekmektedir.

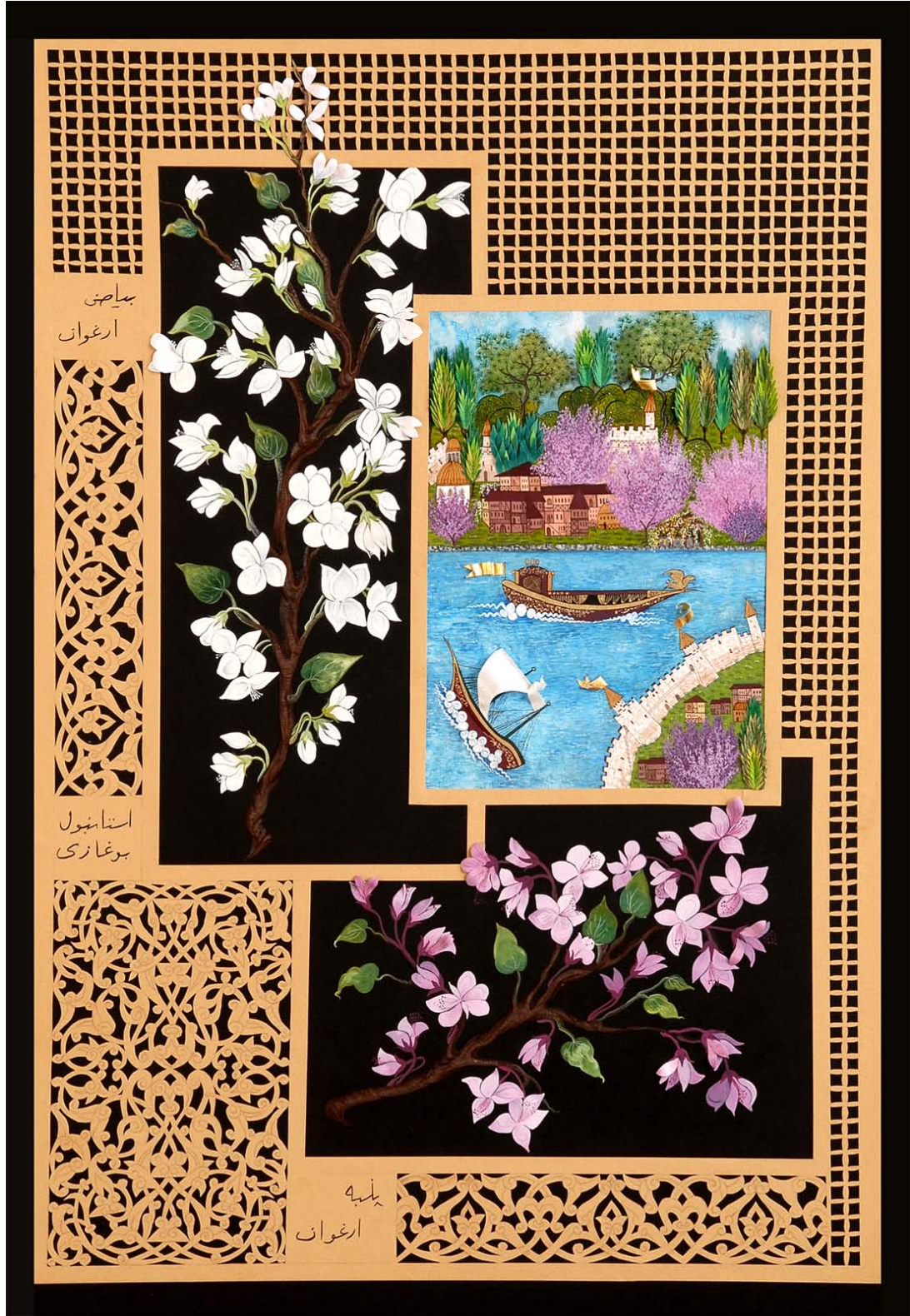
Geleneksel Türk Sanatları ve köklü kültürümüze olan ilgi çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Tezhip, Minyatür, Hat alışmaları yanında 16. yy'da altın çağını yaşamış olan, daha sonra temsilcisi çıkmadığı için unutulmaya yüz tutmuş, kt' sanatımızda aynı ilgiyi görmektedir. Kt', Kt'- Hat, Kt'- Minyatür eserler kültür zenginliğimize renk katmaktadır ve renk katmaya devam edeceklerdir.

Sanat eseri, güzellikleri görünür kılar. Bu sunum bir düzen gerektirir. Çeşitli görsel elemanlarla dolu bir eserin meydana gelişi birtakım koşullara bağlıdır. Kompozisyon, renk, valör, alan, doku, oran hep bu düzen içinde işlenmeli ve dengeli bir bütün içinde oluşturulmalıdır. Bu eseri üst düzeye taşır. Temel kategori geometridir. İleri geometrik kompozisyon örnekleri geleneksel sanatlarımızda özellikle hat ve tezhipte yer bulmuştur. Kt', Kt'-Hat, Kt'-Minyatür eserlerde de konudan önce bu düzene dikkat edilmesi şarttır.

İleriki bölümlerde, tarihte ve günümüzde üretilmiş, kt' ve içlerinde kısmen kt' uygulamalar olan, geleneksel eser örnekleri sunulmuştur. Bu çalışmaların ne kadar titiz ve düzen içinde üretilmiş olduklarını görülmektedir. Gzelliklerdeki ayrıntıyı fark etme becerisi her insanın doğasında vardır. Bu konuda eğitimi olsun olmasın herkes estetik ayrıntıyı fark edebilir.

Şekil 1.2. / Kâtı'– Hat örneği. İbrik. "Simetrik yazı" "Hayır kapısını açan, iyiliği bol olan".
(2003 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 31 x 43 cm.)

Şekil 1.3. / Kâti'- Minyatür örneği. "Erguvanlar ve İstanbul Boğazı". (2007 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 32 x 44 cm)

1.2. Geleneksel sanatların genel değerlendirilmesi

Eski biçim ve gelenekler kalıcıdır. Her toplumun yaşadığı coğrafyaya ve yapısına göre çeşitlilikler göstermektedirler. Her toplum bundan etkilenerek çeşitli sanat biçimleri ve zanaatlar ortaya koymuştur. Sanatçının maddi getiri önceliği yoktur. Sanat eğitimi, doğal yeteneğini ve duygularını birleştirerek, önceden belirlenmiş bir örneğe veya tekrar tekrar üretilecek bir ürüne benzetmeden, sonucuna varılmaya çalışılan eserler sanat eserleridirler. Sanatçı yarattığı değeri önce kendisinin beğenisine sunmaktadır. Eserde sanatçıya ait bir öz olmalıdır.

Zanaatkâr bir şeyler üretir ancak bu el becerisidir. İlgi duyduğu konuyu öğrenir, muhtelif ürünler oluşturur. Maddi getiri önemlidir, bu aynı ürünün defalarca üretilmesi sonucunu doğurur. Bu zanaatkâr ve sanatçıyı birbirinden ayıran en önemli noktadır. Günümüzde, ileri teknolojik malzemelerden faydalanarak üretilen eserler gözlemlenmektedir. Sanat ile zanaatın karıştırılmaması için, ortaya çıkan eserin bu konuda hassasiyet gösterilerek incelenmesini gerektirir.

İslâm öncesi ve İslâm sonrası Türk Sanatı çok geniş ve kapsamlıdır. Geleneksel sanatlar sanat yolculuğunda önemli unsurdurlar. Konu alabildiğince derin ve kapsamlıdır. Toplumlar yaşadıkları coğrafyada birbirlerinden birçok konuda etkilenmişlerdir. Mimari, süsleme sanatları, kültür, bilim, sanatsal faaliyetler bu etkileşimlere önemli örneklerdir. Tarihte çeşitli toplumlar, birbirlerinden etkilenmiş ve büyük medeniyetler kurmuşlardır.

Geleneksel sanatlarımız, kökleri, yüzyıllara dayanan zengin kültürümüzden doğmuş ve gelişmişlerdir. Bu kültürel çeşitliliğin içinde çok önemli ve estetik değerler ortaya konulmuştur. Konu çok geniş ve kapsamlıdır. Her dal ayrı bir uzmanlık alanına girmektedir. (Özkeçeci İ. 2006. Doğu Işığı syf. 10)

Türkler, geleneksel sanatlardan, minyatür, kâti', tezhip, hat, cilt, ebru dallarında, olağanüstü eserler ortaya koymuşlardır. Bugün, yurt içi ve yurt dışındaki müzelerde ve özel koleksiyonlarda bu eserlerden önemli örnekler yer almaktadır. Birçok el yazması kitaplar, tezhip, minyatür, kâti' ve hat ile süslenmişlerdir. XIV. ve XVII. yy'lar arasında geleneksel sanatlarımız altın çağını yaşamıştır. (Mesara G. 2004. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı.)

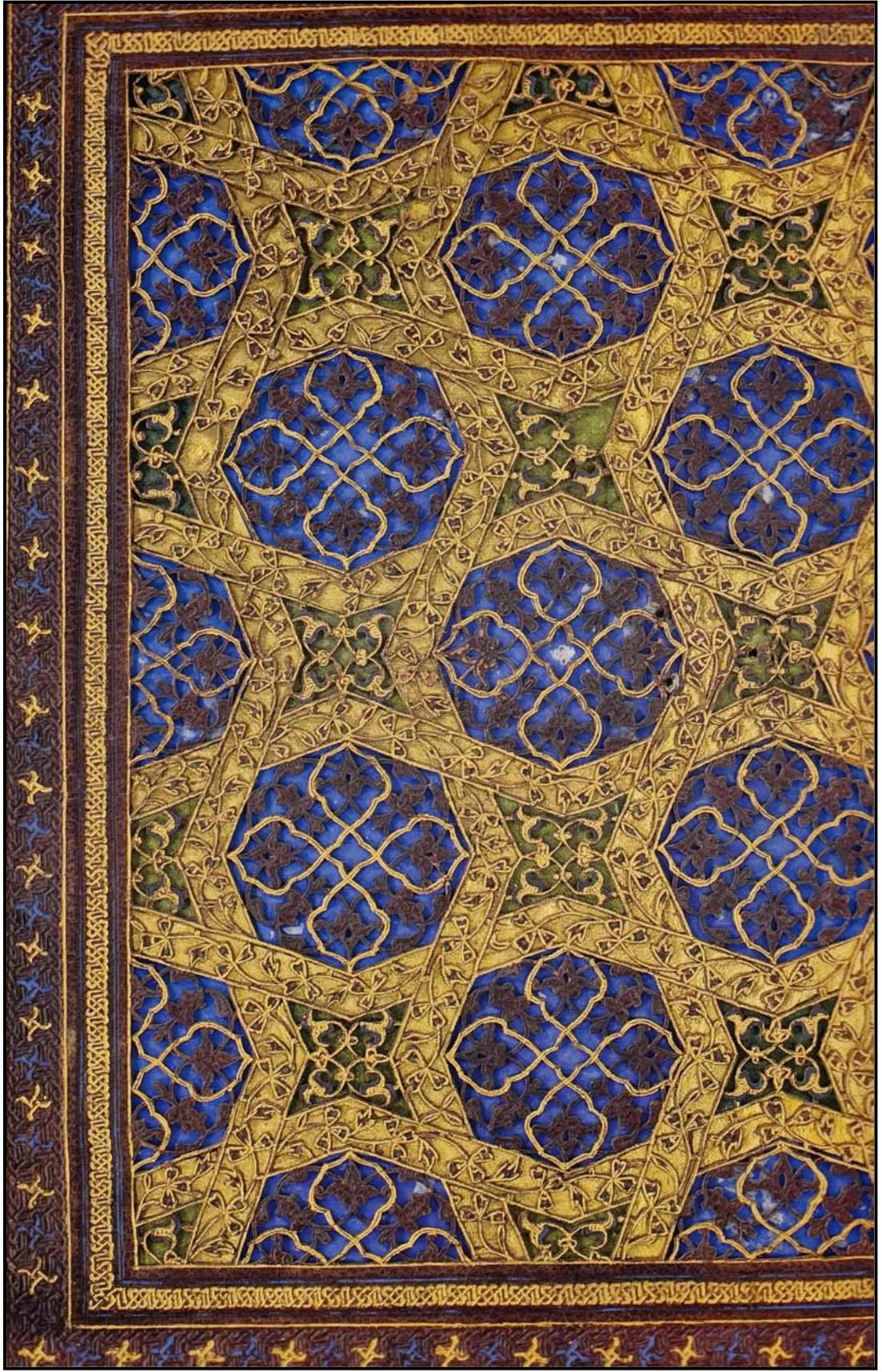
Geleneksel sanatlarımızdaki kültür zenginliği, doğunun ve batının farklı yaşam biçimlerinden beslenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

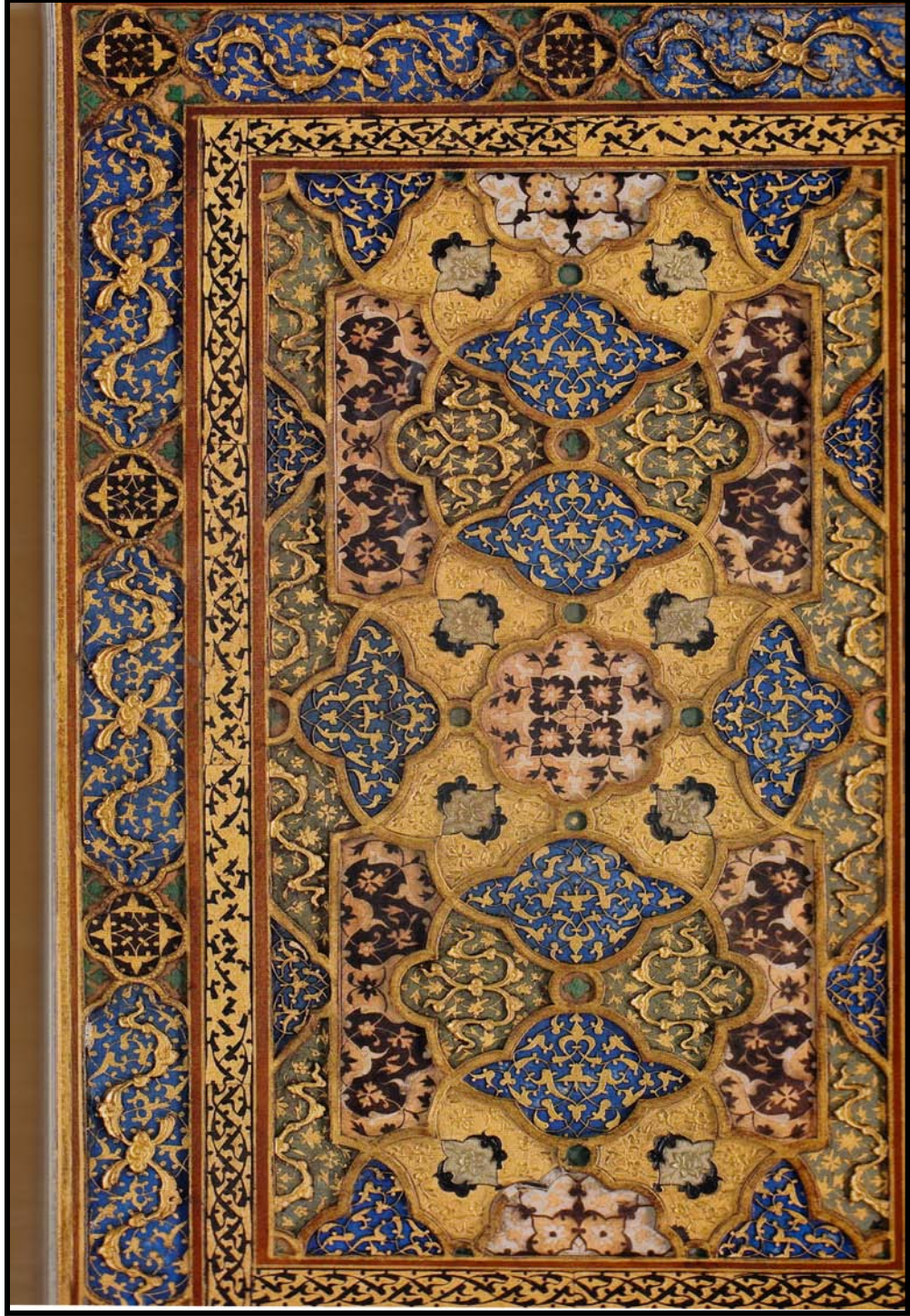
Şekil 1.4 / Minyatür fırça çalışması. (2004 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 34 x 45 cm)

1.3. Kâti' sanatının geleneksel sanatlar içindeki yeri

Kâti', Türklerin kâğıt oyma sanatıdır. XIV. ile XVII. yy'lar arasında altın devrini yaşamış, geleneksel sanatlarımızın, tezhipten sonra gelen, önemli bir dalıdır. Türk kitap sanatları içinde özel bir yere sahiptir. Yüzyıllarca halk ve saray sanatında seçkin örnekleri olan bir türdür. Hat ve Cilt sanatlarında, kapak içlerinde murakka kıt'alarda, albümlerde, eski yazı çekmecelerinin süslemelerinde, elyazması eserlerin, altınlı tezyinli sayfaları arasında, separatör olarak (dişi oyma sayfalar), yazı çekmecelerinde kullanılmışlardır.

Şekil 1.5. / Kur'an kâpları. İç kapak. (2010 / T.İ.E.M. 1400. yılında Kur'an-ı kerim.)

Şekil 1.6. / Kur'an kapları. İç kapak. (2010 / T.İ.E.M. 1400. yılında Kur'an-ı kerim.)

Hat sanatında negatif ve pozitif oyma harflerden levhalar oluşturulmuş, ayrıca bu yazıların etrafları, dişi oyma kalıp ile püskürtme tekniğinde boyanmıştır. Cilt sanatındaki uygulama ise, müşebbek veya kâtî'a şemse olarak adlandırılır. Kâtî'a şemse, çok inceltilmiş derinin, son derece ustalıkla, dantel kadar ince oyulmasıyla oluşturulmuştur. Bunlar genellikle el yazmalarının, cilt kapaklarının iç yüzeylerine

uygulanmışlardır. Değişik renkte zeminlere yapıştırılmışlardır. XIV. yy’larda beylikler döneminde bazı kitap ciltlerinin her iki yüzünde de ilk kez görülmüşlerdir.

Şekil 1.7. / Lake cilt örneği. (2012 / Hasbahçe. Atasoy N. Syf. 214 / T.S.M EH2857)

Kâti’ sanatı, kültürümüzün önemli örneklerinden olan, çeşitli yazma eserlerde ve Kur’ânların kapaklarında, iç ve dış yüzeylerine sıkça uygulanarak, geleneksel sanatlarımızın ne denli önemli bir dalı olduğunu kanıtlamıştır. XIV. – XV. ve XVI. yy’larda altın devrini yaşamış, Fatih Sultan Mehmed’in özel kütüphanesi için hazırlanan yazma eserlerin ciltlerinde yer almıştır. Bu devrin baş nakkaşı Baba Nakkaş nezaretindeki saray nakkaşhanesinde, klasik tarzda tasarlanmış, son derece ince işçilikli, zengin hatâ-î ve rûmî desenlerle oluşturulmuş şemse ve köşebentlerin yer aldığı kâti-a ciltler, ihtişamları ile tarihte yerlerini almışlardır. Bugün sergilendikleri müzelerde büyük bir ilgi ve hayranlıkla izlenen bu eserler, kâti’ sanatının ne kadar önemli, muhteşem ve zor bir dal olduğunu anlatmaktadır.

Yazmaların sanat değerini arttıran kâti' sanatı, cilt içinde, yüksek maliyeti nedeniyle sık yer alamamışlardır. Bu eserler daha çok saray ve zengin kişilerin kütüphanelerinde yer almışlardır.

1.4. Kâti' tanımı, anlamı, kelime kök ve türevleri

Kâti', uygun desen, motif veya yazı örneğinin, uygun ince kâğıt veya deriden, bir keski yardımı ile ustalıkla oyulup, çıkan parçanın veya içi oyulmuş olan parçanın yine ustalıkla başka bir zemine yapıştırılması sanatıdır. Oyulup çıkarıldıktan sonra, başka bir zemine yapıştırılan desene "erkek oyma" veya "pozitif" içi oyulmuş olan kısma ise "dişi oyma" veya "negatif" adı verilir.

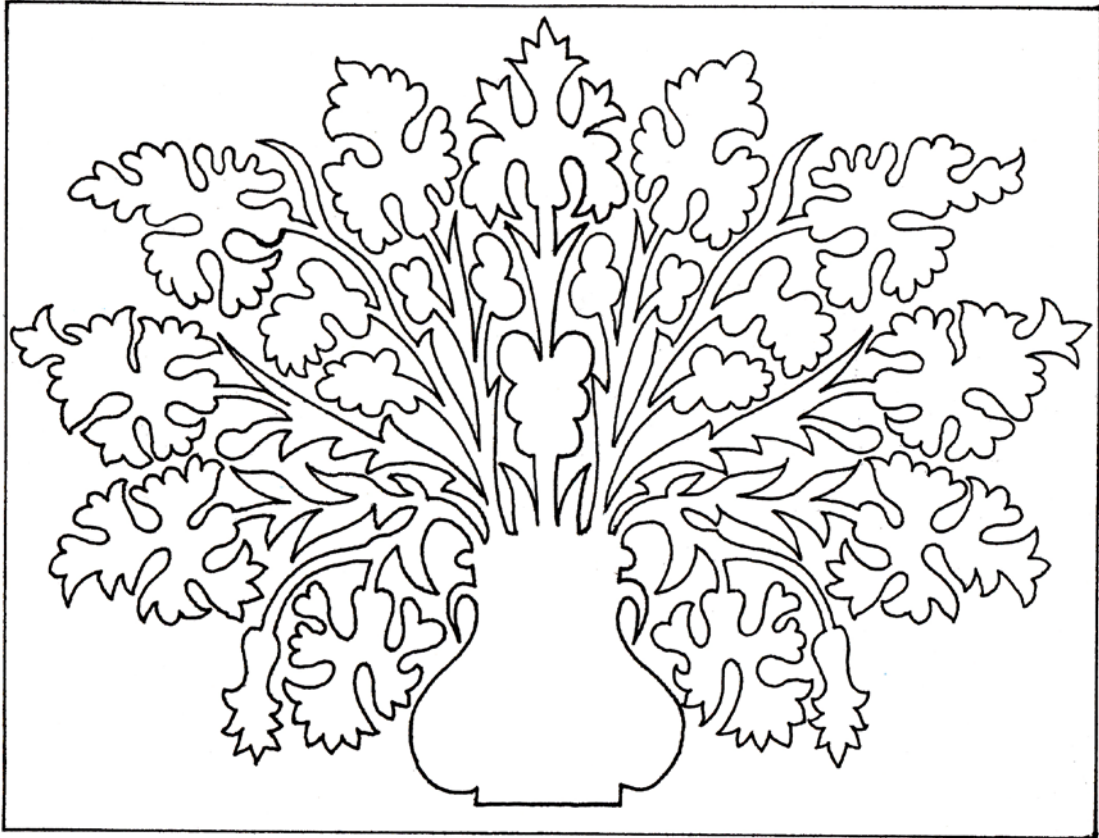

Şekil 1.8. / Tek seferde oyularak elde edilmiş negatif ve pozitif oymalara iki örnek.

Bazı desenler oyulduğu zaman, oyulan kısım kompozisyon bütünlüğünü kaybetmeden, parçalanmadan çıkarılırsa, aynı anda negatif ve pozitif iki desen elde edilmektedir. Oymaların yapıştırıldığı zeminler, paspartu, cam, deri veya kağıttır. İşçilik çok ince ve temiz olmalıdır. Yapıştırılması da bir o kadar ustalıklı yapılmalıdır ki, izleyen kişiler, desenin boyama ya da yapıştırma olup olmadığı konusunda kararsız kalmalıdır.

Kâtî' şeklinde yazılmalıdır. A harfinin üzerine konulan çizgi, onun uzun ve kalın okunması içindir. "ı" harfinden sonra konulan işaret ise bu harfi kalın ve kısa okutur. Bu sanatta geçen kelimelerin kök ve türevleri şunlardır;

- Kât : Kesme, kesilme
Kâtî' : Kat' eden, kesen, durduran
Kâtî-a : 1 - Kâtî'' desenin negatifi (dışısı)
: 2 - Çok ustaca oyulmuş, kâğıt veya deri
Katta' : Kâğıt veya deriden ince oymalar yapan sanatkar, kat' eden
Mukatta : Kâğıt veya deriden oyulmuş desen.
Mukatta yazı : Eskiden hattatların, kâğıdı oyarak oluşturdukları yazılar.

Şekil 1.9. / Paris Bibliotech National'de matbu resimler dairesinde bulunan oyma örneklerden. (2004 / Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Mesara. G. Sanat Dizisi: 35. T.İş.B. Kültür Yayınları.)

Şekil 1.10. / İmâm-ı Busırî'nin kasîde-i bürdesinin oyma zahriye sayfası. Dişi oyma. Uygulama (2004 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 17 x 23 cm)

El yazması kitapların, iç ve dış kapaklarında kullanılan deri oymalara “Fligree” denilmektedir. Kâğıt oyma sanatının Fransızca karşılığı, bazı kaynaklarda, “Decoupage” veya “L’art de la silhouette” olarak geçmektedir.

Şekil 1.11. / Gölge sanatı örneği 1. (Internet. Gölge sanatı ile ilgili görseller.)

Şekil 1.12. / Gölge sanatı örneği 2. (Internet. Gölge sanatı ile ilgili görseller.)

İngilizce karşılığı “silhoutte cutting”, “papercut” veya “paperfiligree”dir. Almancası “silhouettenkunst” veya “scherenschitt” olarak bazı kaynaklarda yer almaktadır.

Âşık Çelebi (XVII. yy) kâğıt oyma sanatını, Farsça’da, efşan kelimesi ile ifade etmiştir. Bu sanatı icra eden sanatçılara ise efşancı (oymacı) veya efşanbür denilmiştir. Âşık Çelebi, bu konuda o dönemin en büyük üstadının Efşancı (Oymacı) Mehmed olduğunu belirtmiştir. Sarayda önemli görevlerde bulunan Efşancı Mehmed’in kâtı-a levhalarla, sultandan ve devlet büyüklerinden ödülleri aldığını söylemiştir. 1534 de vefat eden Efşancı Mehmed’in günümüze ulaşmış eseri bilinmemekle beraber, onun tarzını yansıttığı için Efşancı Mehmed’e ait olduğu düşünülen bahçe levhası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan bir albümde mevcuttur.

Şekil 1.13. / İmâm-I Busurî'nin kaside-i Bürdesi'nden dışı oyma zahriye sayfası. (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)

2. KÂTI' SANATININ TARİHÇESİ, ÖRNEKLERİ, TEKNOLOJİSİ

2.1. Tarihçe

Anadolu toprakları, yüzyıllarca, birbirinden tamamen farklı uygarlıkları içinde barındırmıştır. Tüm bu uygarlıkların bıraktığı kültürel miras ve Orta Asya'dan göçlerle gelen kültürel kalıt Anadolu insanı tarafından harmanlanıp özümsemiştir. Bu topraklarda değişik sosyal çevrelerin değişik sanat biçimleri gelişmiştir.

Bunlar;

- a) Köylerde, kırsal bölgelerde gelişen *köylü sanatı*
- b) *Taşra Sanatı*
- c) Osmanlı İmparatorluğunun başkentinde gelişen *kent sanatı*
- d) Farklı amaçla, oluşup, uygulanan, kent ve kırsal bölgelerdeki tarikatlarca geliştirilen, büyüsel - dinsel *tekke sanatı*.

Köy sanatı; günlük yaşama katkı amacıyla gelişmiştir ve estetikten biraz uzaktır. Belirli bir işlev yerine getirmek, kişiler arasında iletişimi sağlamak gibi amaçları vardır. Örneğin, çiçekler çeşitli duyguları ifade etmektedir ve bunlar, başörtüsü, şalvar, el işleri gibi günlük yaşantıda önemli yer tutan objelere, eşyalara, giysilere işlenmişlerdir. Muskalar, masklar, nazar boncukları bu sanatın içinde yer alır.

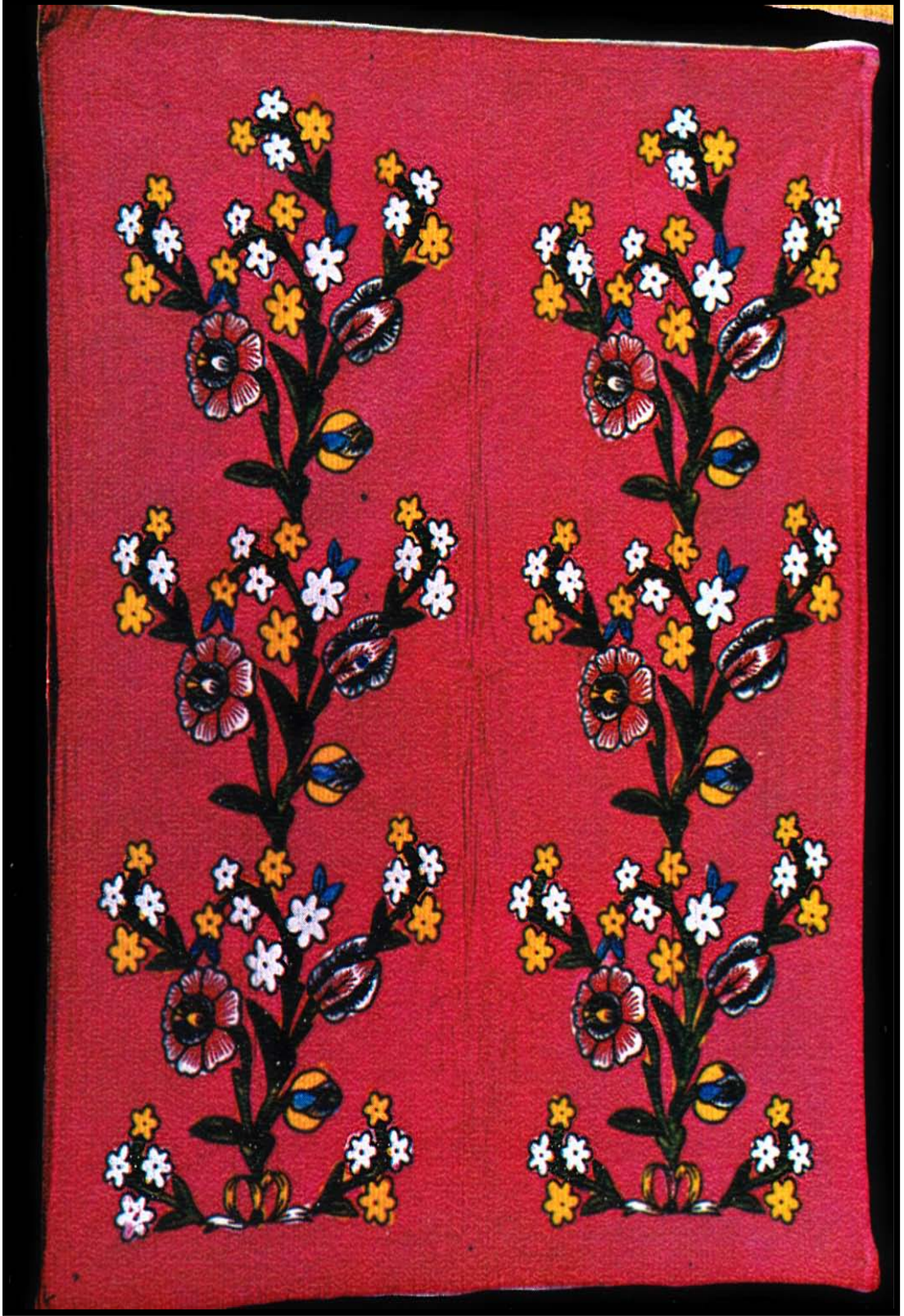
Taşra sanatı; ticaret, iletişim, kentleşme ve taşraya atanan devlet adamları yoluyla, büyük kentlerden taşraya taşınan sanat biçimidir. Yörenin etkin ve zengin kişilerinin ve taşraya atanan devlet adamlarının zevkleri doğrultusunda gelişmiştir. Sarayın sanat yaşamına duyduğu ilgi sonucu yaygınlaşmış, fakat ne kent ne de köy sanatı olabilmıştır.

Tekke sanatı; Kırsal bölgelerde ve kentlerde görülen, dini tema ağırlıklı, tarikatların geliştirdiği tekke sanatıdır. Sanat dinsel inançlarla bağlantılı oluşmuş ise, bir düşünceye, simgeye dönüşebilir. Geçmişte soyut kabul edilen bu kavramlar, daha

gerçekçi, insancıl bir biçime bürünebilir. (And M. 2002. Osmanlı Tasvir Sanatları, Minyatür. Syf. 13-15)

Şekil 2.1. / Bohça. İstanbul işi. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bak. Kültür ve sanat. No: 5)

Şekil 2.2. / Seccade. Kalem işi yazma. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bak. Kültür ve Sanat. No: 5)

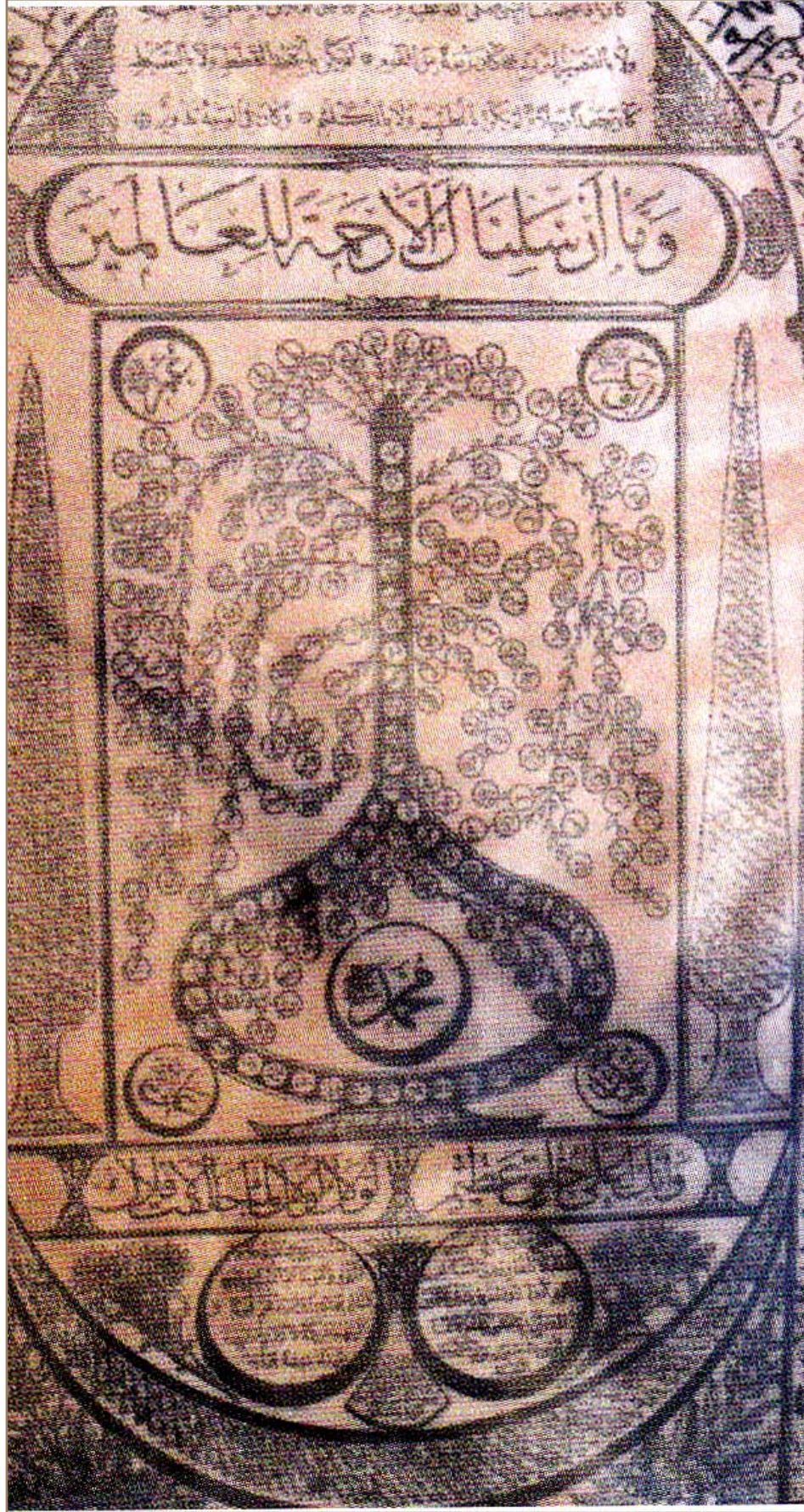

Şekil 2.3. / Muska ve nazar boncuğu. Köy sanatı. (İnternet. Görseller.)

Şekil 2.4. / Sarı bohça, yemeniler. Köy sanatı. (1974 / Kültür ve sanat. No: 5 Kültür Bakanlığı)

Dinsel ve büyüsel bir amaçla yapılan bu objeler, estetik de olabilirler. İnsanlara yararlı oldukları düşünülmüştür. Cami ve tekkelerde bulunan geyik derisinden yapılmış seccadeler, geyik boynuzları, devekuşu yumurtaları, toprağın bereketini arttırmak inancıyla yapılmış nişan taşları, horoz, aslan, güvercin, leylek, şahin gibi hayvanların kabartma ve süslemeleri, masalsı hayvanlar, kuşların uğuruna inanarak simgeleştirilmesi, bazı harf ve sayıların simgeleştirilmesi bu sanatın örnekleri içindedirler.

Şekil 2.5 / Taş baskı tekke hilyesi. Kompozisyon Mehmed Hulusi. (2013 / Librairie de Pera Müzayede katalogu. Syf. 270)

Şekil 2.6. / Tekke sanatı örneklerinden nişan taşları. (Internet. Tekke sanatı görselleri.)

Şekil 2.7. / Seccade. Kalemîşi yazma. Köy sanatı. (1974 / Kültür Bakanlığı. Kültür ve Sanat. No: 5.)

Kent sanatı; İstanbul'da (Osmanlı başkenti olduğu dönemde Bursa ve Edirne'de) gelişmiştir. Güzeli amaçlar, estetik çok önemlidir. Sanatçıların katkılarıyla, kent insanları, estetiğin ağırlık kazandığı ince bir sanata yönelir. Kent sanatı da kendi içinde iki gruba ayrılır.

- a. Saray nakkaşlarının yaptığı resimler.
- b. Çarşı ressamlarının yaptığı resimler.

Saray nakkaşları, sarayda kurulan nakkaşhanelerde padişahın desteği ile çalışmışlardır. Zengin bir çalışma üslupları vardır. Zengin renk ve altın kullanmışlar, konuya ayrıntı, süs, işçilik ile ince detaylar eklemişlerdir.

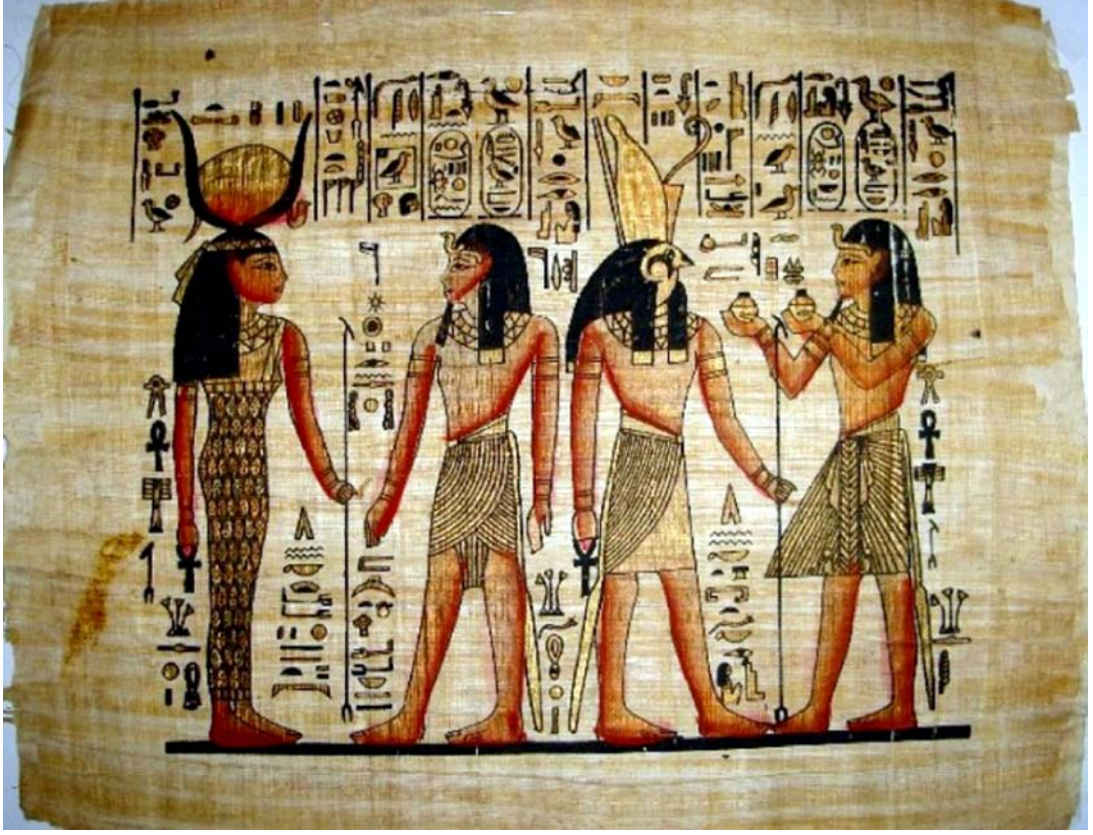
Şekil 2.8. / Çarşı resmi - Şarap fıçısı taşıyanlar – Tulumbacılar. (2002 / Osmanlı Tasvir Sanatları 1. Metin A. Minyatür. Syf. 18)

Kıyafet ve mimari konularda olağanüstü ayrıntıya girmişlerdir. Günlük yaşam ve sıradan insanları işlememişlerdir. Türklerin kitap sanatları XV. yy'dan sonra çok gelişmiştir. Bu sanatların içinde Tezhip, kâti', minyatür ve hat baş sıralarda yer almaktadır. Çarşı ressamaları, XVII. yy'da ortaya çıkan, bir çeşit halk resmidir. İstanbul'da doğmuştur. Bu sanatı kapalı çarşı civarında dükkânları olan esnaf sanatçılar icrâ etmişlerdir. Dükkânlarına gelen albüm siparişlerini hazırlamışlardır. Çarşı ressamaları kısıtlı malzeme ile yalın, süse, ayrıntıya girmeyen, günlük yaşantı, halk tiplerini, halkın giyim tarzlarını konu alan çalışmalar yapmışlardır. (And M. 2002. Osmanlı Tasvir Sanatları, Minyatür. Syf. 14-16)

2.1.1. Kâğıt ve kâğıdın tarihçesi

İnsanlık ile birlikte, kâğıt ihtiyacı doğmuştur. İlk insanlar, hayvanların ve kullandıkları aletlerin resimlerini çizmek istemişler, bunun için ise uygun zeminler araştırmışlardır. Önceleri, kemik yüzeylerini, düzgün kaya zeminlerini, ahşap parçalarını, daha sonraları, pişmiş toprak, papirüs, hayvan derilerini, çeşitli ağaç kabukları ve yaprakları kullanmışlardır. Bütün bu buluşlara rağmen, kâğıdın bugünkü yerini tutan bir başka malzeme olmamıştır. M.Ö 3000 de Mısırlılar papirüsü bulmuşlardır. Papirüs kamışların (saz) kesilip, yan yana dizilip preslenmesi ile elde edilmiştir. Papirüs, bir su bitkisidir. Eski Mısırlıların yelken, bez, hasır ve yazı kâğıdı olarak kullandıkları papirüs onlardan Yunanlılara daha sonra Romalılara intikal etmiştir. M.S. III. yy'da, yerini parşömen alıncaya dek kullanımı sürdürülmüştür. Bitkinin saplarının tabakaları, hafif hafif dövmeyle ayrılmış, sonra bunlar 5 - 6 cm eninde, 25 - 30 cm boyunda şeritler hâlinde kesilmiş, uç uca ve yan yana yapıştırılmış, sayfalar hâlinde tabakalar yapılmıştır. Bu tabakalar perdahlanmış, böceklerin yememesi için üzerlerine sedir yağı sürülmüştür. Papirüs sayfaları günümüze kadar saklanmış olup, çok önemli tarihî belgelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Birçok kaynakta kâğıdın Çinliler tarafından bulunduğu belirtilmektedir. M.Ö 200. yy'da Çin'de hüküm süren Han hanedanının tarım bakanı olan, Zai Lun bazı bitki artıklarını, kenevir, keten, paçavra, dut ağacı atıklarından kâğıt plakalar üretilmesini sağlamıştır. Bu teknik ve bilgi yüzyıllarca saklanmıştır. Gezginler ve tüccarlar vasıtasıyla bu bilgiler Orta Asya, Japonya gibi, yakın ülkelere yayılmaya başlamıştır. Arap tarihçi Abd al Malik al Tha'alibi (II. yy) "Tuhaful ve Eğlenceli

Bilgiler Kitabı” nda Semerkand kâğıdından bahsetmiştir. Kolay taşınan, katlanabilen bir kâğıttır. (Barutçugil H. 2005. Eğer Kağıt Olmasaydı. Makale.)

Şekil 2.9. / Mısır papirüsü. İnternet. Papirüs görselleri.

Tarihçi Al-Tha'alibi' ye göre, Arap komutan Ziyad bin Salih tarafından, Talas savaşında esir alınan Çinliler, Semerkantlılara kağıt yapımını öğretmişlerdir. Daha sonra M.S 793 de Halife Harun Reşit zamanında Bağdat'da ilk kâğıt imalathanesi kurulmuş ve Bağdat kağıdı ortaya çıkmıştır. Kâğıt yapım bilgileri buradan Şam, Irak, Mısır, Kuzey Afrika ve Sicilya'ya geçmiştir. Kağıt M.S. 1100 yılında İtalya'da Fabiano'ya, 9 - 11. yy'larda Sicilya da egemen olan Araplar yolu ile gelmiştir.

Kâğıt üretimi Türkiye'de 1453 yılında bugünkü Kâğıthane semtindeki bir imalathanede başlamıştır. Kesin bilgiler olmamakla birlikte İstanbul'un fethi sırasında burada bir kâğıt değirmeni bulunduğu ve bu imalathanenin uzun süre çalıştığı sanılır. Semtin adı bu imâlâthaneden gelmektedir. Burada üretilmiş olan kâğıtların, Mimar Sinan'ın eseri olan Süleymâniye Camiinin yapımı sırasında (1550 - 1557) kullanılmış olduğuna dair belgeler vardır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde de kâğıthane hakkında bilgi yer almaktadır. Türkiye'de ilk matbaanın kurulması ile

kâğıda olan gereksinim artmıştır. İlk Türk matbaacılarından İbrahim Müteferrika kâğıt hanenin geliştirilmesi, kaliteli kâğıt elde edilmesi ve yeteri kadar üretilebilmesi için çok çaba göstermiştir.

El yapımı kâğıt kullanıldığı dönemlerde, Semerkand, Buhârâ, Devler-Âbâd (Hindistan_ Âbâdî kâğıt), İstanbul (İstanbulî kâğıt) da yapılan kâğıtlar en iyileridir. Hat sanatlarında el yapımı ve kâğıthanede üretilen kâğıtlar kullanılmıştır. Gelişen teknoloji, kullanılabilecek kâğıt kalitesi ve çeşidini arttırmıştır. Bununla beraber, el yapımı kâğıtların benzersiz özellikleri ve zarafeti onları vazgeçilmez kılmaktadır. Kâğıt teknolojisi, bilimin, ticaretin, uygarlığın gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Bunların yanı sıra sanatın her dalının gelişmesinde ve geleneksel sanatlarımızda da önemli bir yer tutar. (Serin M. 2003. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. Syf. 338 - 340)

Şekil 2.10. / Yeşil güvercin - El yapımı kâğıt. Boyundaki yazı “Yâ rahmân yâ rahîm” Gövdedeki yazı “besmele”. (2008 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 30 x 30 cm)

2.1.2. Kâğıdın günümüzdeki teknolojik yapısı

Kâğıt, ham maddesi ince bitki liflerinden oluşan, üzerinde baskı yapılmasına veya farklı kullanımlara elverişli olan tabakadır. Kâğıt üretiminde kullanılan selülozun hammaddesi olan odun, saman, pamuk gibi doğal kaynakların azalması, çevre kirliliği ve enerji maliyetlerinin artması gibi sorunlar, yepyeni teknolojik çözümlerin doğmasına neden olmuştur. Günümüzde atık kâğıtların tekrar kullanılabilir hale getirilmesinin yanında, taştan kâğıt elde etme aşamasına gelinmiştir. Kullanım amacına göre çeşitli kimyasal katkılarla, ucuz maliyetli, dayanıklı, çok renkli boyamaya mukavemetli, çeşit çeşit kâğıt üretilebilmektedir. Suyu dayanıklılığı arttıran, suya doyum tekniği de çok geliştirilmiştir. (Internet. www.kagitakademisi.com/kagit-uretimi-hakkinda-teknik-bilgiler)

Şekil 2.11. / Kâğıt ve renk örnekleri.

Son geliştirilen teknolojiyle, taştan yapılan kâğıtların tüm bu özellikleri barındırdığı görülmektedir. Bir ton kâğıt üretmek için otuz ton su kirletilen normal üretime karşın, taş kâğıt üretiminde böyle bir durum yoktur. Hammaddesi normal beyaz taşlardır. Bu taşlar öğütülüp, iki adet film şeklindeki pvc'nin ortasına yerleştirilip, film ve pvc'ler birbirine yapıştırılmaktadır. Aradaki bütün hammadde yüzde 100 öğütülmüş taştır. Üretimde alkaline ve asit gibi maddeler kullanılmadığı için doğaya dönüşümü diğer kâğıda göre çok daha hızlıdır.

2.1.3. Kâti' sanatının ilk örnekleri

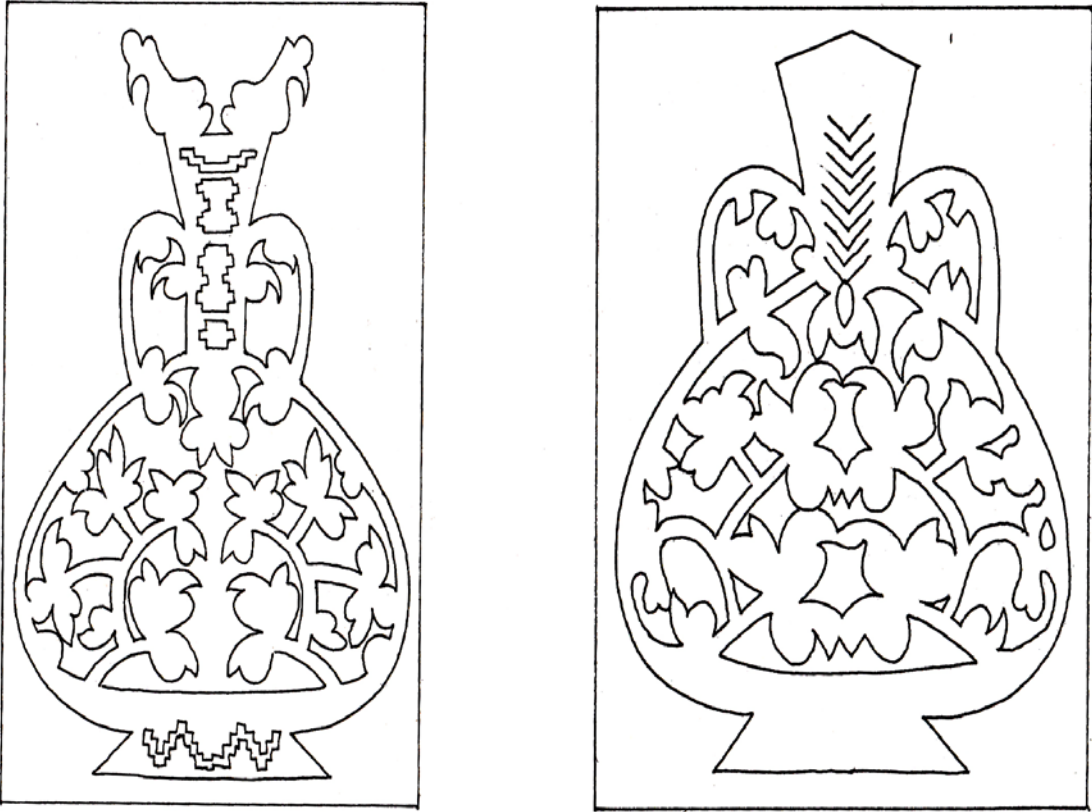
İlk örnekler yaklaşık 700 yıl öncesine dayanmaktadır. İlk eserler XV. yy'da Afganistan Herat'da görülmüştür. İslâm Sanatında, ilk olarak el yazması eserlerin deri ciltlerin oyulması suretiyle meydana getirilen kitap kaplarında görülmüştür. Deri cilt kapaklarındaki oymalara XIV. yy'da rastlanılmaktadır. Deri cilt kapağı oyma sanatı, daha sonra gelişerek XV. yy'da yerini kâğıt oyma sanatına bırakmıştır.

Gelibolulu Mustafa Ali'nin, 1586 yılında yazdığı, minyatür, kâti', hat, cilt sanatlarından ve bunları uygulayan sanatçılardan bahsettiği, "Menâkıb-ı Hünerverân" adlı eserde, kâğıt oyma sanatının en usta sanatçısının Abdullah Kaat'ı olduğu belirtilmektedir. Abdullah Kaat'ı Afganistan Herat'da yaşamış ve eserler vermiştir. İlk dönem kâti' ustaları arasında, Abdullah Kaat'ı'nın oğlu olan Şeyh Muhammed Dost Kaat ve onun öğrencisi Seng-i Âli Bedahşi, hattat Mir Ali' nin oğlu Mevlânâ Muhammed Bâkır bulunmaktadır. Bu sanatçıların hepsi, kâti' sanatında öncü ve ustalık mertebesinde üstatlardır. (2004. Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35. Syf 15 – 17. T. İş B. Kültür Yayınları.)

2.1.4. Kâti' sanatının gelişimi

Ortaçağdan itibaren sanatçıların, yazarların tasvir sanatçıların, müzehhiplerin, çini ustalarının, taş ve ahşap oymacılarının, kendi iradeleriyle veya yöneticilerinin istekleri ile göç ettikleri bilinir. Bu kişiler gittikleri coğrafyadaki sanatseverler ve yöneticiler için çalışmış, eserler üretmişlerdir. Bu göçler, sanat akımlarının çeşitli coğrafyalarda yayılmasına, sanatçıların birbirinden etkilenmelerine sebep olmuşlardır. Kitap sanatları Şiraz, Tebriz, Herat, Osmanlı gibi

komşu coğrafyaların saray atölyelerinde gelişmiş, ekoller sanatçıları etkilemiş, bu devirlerde üretilen seçkin örnekler günümüze kadar gelebilmiştir.

Şekil 2.12. / Hollanda Leiden kütüphanesinde bulunan kitaptaki oyma örnekleri. (1974 / Kültür ve Sanat. Kül. Bak. 3 syf. 76)

Kâtî' sanatı da bu zaman dilimi içinde gelişmiş, Kur'ânların ve elyazması eserlerin kaplarında, en güzel örneklerini vermiştir. Kur'ân-ı Kerim ve minyatür bezemeli elyazması kitapların birçoğu Osmanlı seçkinleri tarafından satın alınmışlardır. Kur'ân-ı Kerim nüshalarının kapakları deriden yapılmış, özellikle iç kapaklarda, kâtî' sanatı, XV. yy'da en nâdide örneklerini vermiştir. (2010. T.İ.E.M 1400. yılında Kur'an-ı Kerim syf. 100)

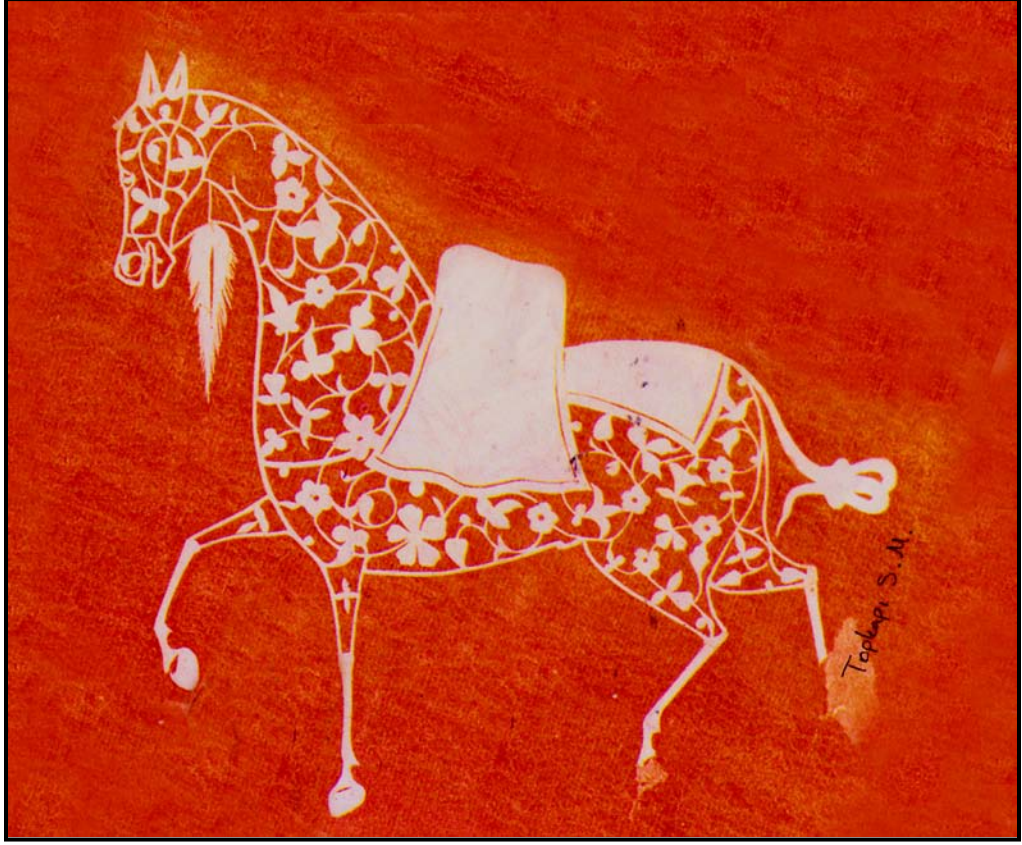
Mevlâna Muhammed Bâkır, devrin ünlü hattatı ve babası olan Mir Ali'nin hatlarını oymuştur. 1606 yılında, Kadı Ahmet'in yazdığı bir risâlede, Mevlâna Nâdir (Ali Katı') adlı sanatçının çok ince işçiliği olan eserler ürettiği anlatılmaktadır. Mevlâna Nadir, hattat Mir Ali'nin yazılarını mükemmel kesmiş, negatif ve pozitif olarak iki ayrı ve zarif oyma meydana getirmiştir. (Mesara G. 2004. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35. T. İş. B. Kültür Yayınları.)

Şekil 2.13. / Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma efsanevi yaratık. Örnek 1 (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)

Şekil 2.14 / Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma efsanevi yaratık. Örnek 2 (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)

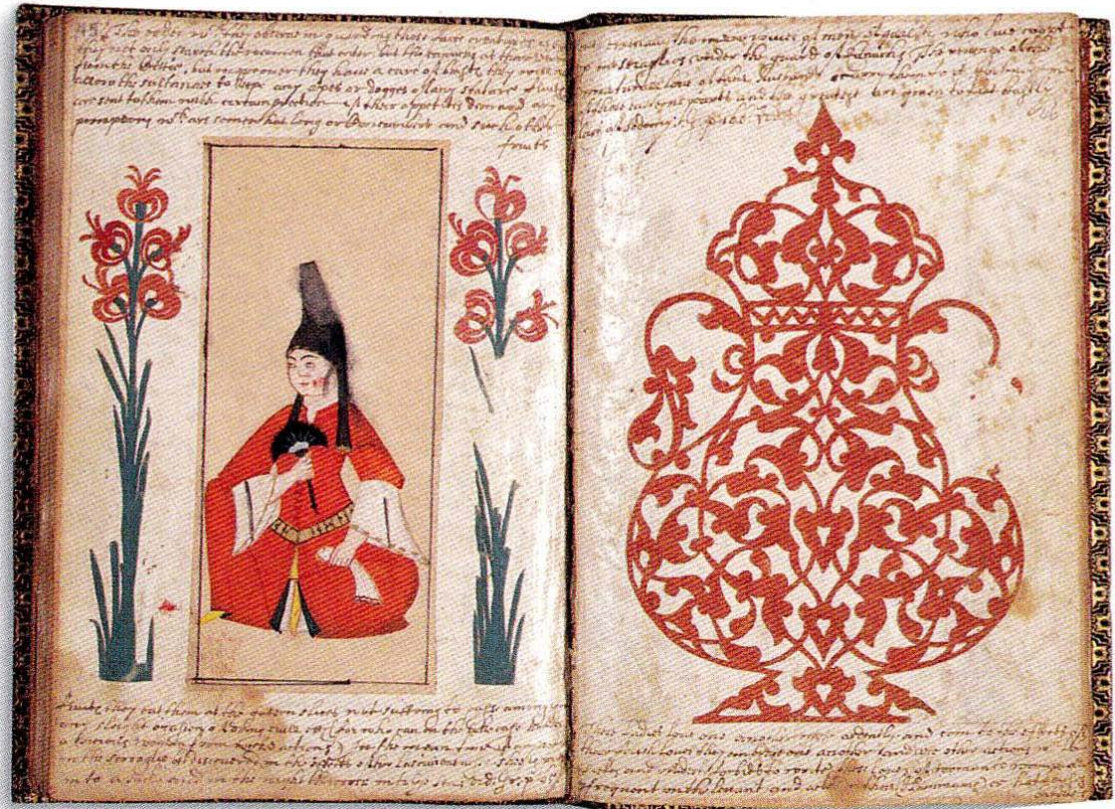
Şekil 2.15. / Oyma At. T.S.M.K. Fatih Albümü. (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bu sanatçının bazı eserleri bulunmaktadır. Sanatçı Abdullah Kaat'ı tarafından, büyük ustalık ve zarafetle oyulmuş doğa ve hayvan tasvirleri ile hat'lar, bazı yazma eserlerde ve Fatih albümü adıyla anılan albümde yer almıştır. Bu değerli yazmalarda yine T.S.M.K de yer almaktadır.

2.1.5. Osmanlıda kâti' sanatı ve gelişimi

Kâğıt oyma sanatı, XVI. Yüzyılın başlarında Osmanlıda görülmüştür. İlk ve en önemli sanatçılardan biri Eşşancı Mehmed dir. Eşşancı Mehmed Âşık Çelebi'nin babasının arkadaşıdır. Fâtih Sultan Mehmed devrinin son zamanları, Sultan II. Beyazıt, Sultan I. Selim, Kânûnî Sultan Süleyman devirlerine tanıklık etmiştir. Kânûnî Sultan Süleyman'ın sadrâzamı İbrahim Paşa'nın ilgisini çekmiş ve onun tarafından desteklenmiştir. Eşşancı Mehmed Osmanlı kâti' sanatının en seçkin örneklerinden biri olan Kâti' bahçe tasvirini, Kânûnî devrinde vermiştir. (Atasoy N. 2012. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek syf. 73)

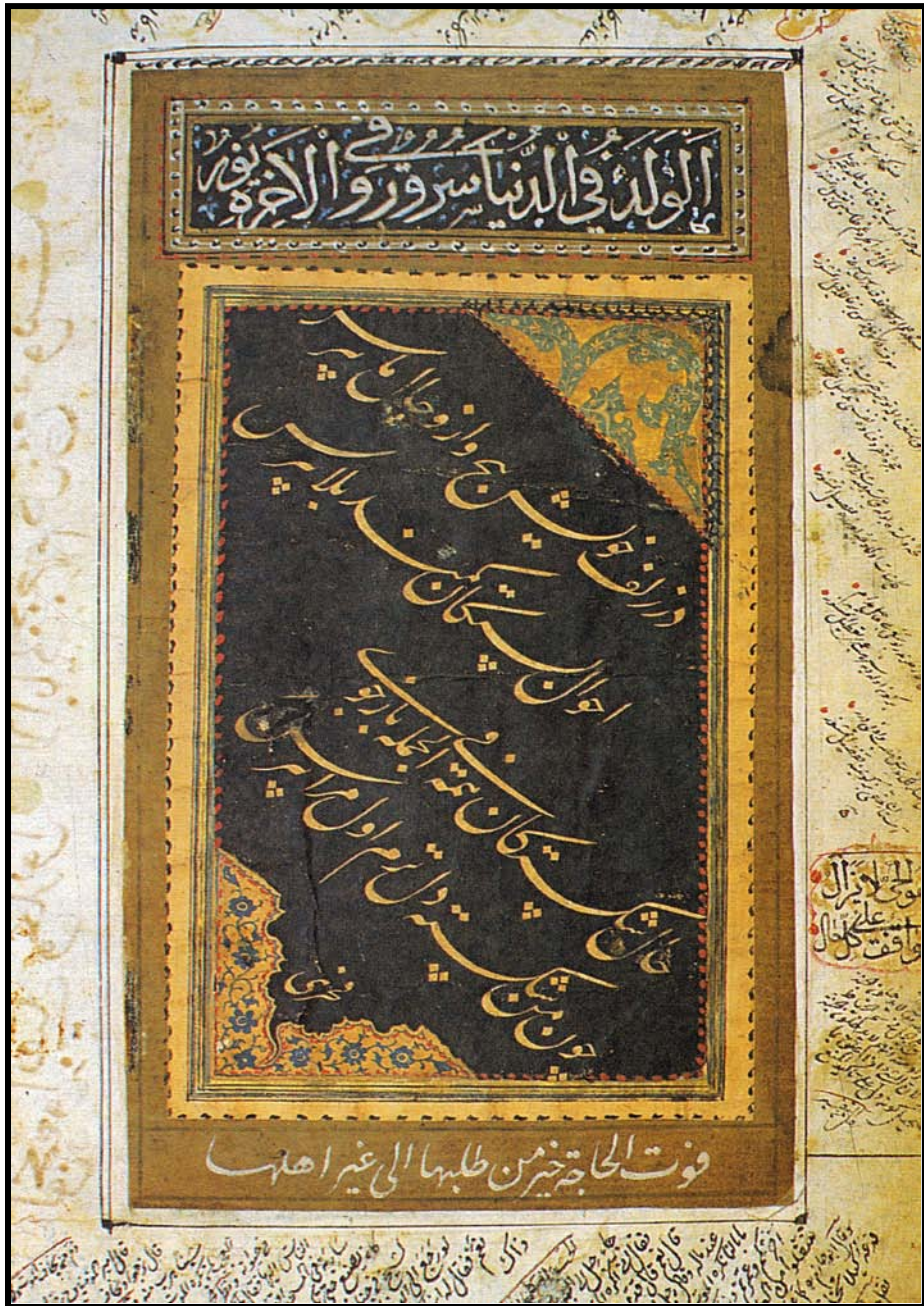
XVI. yy geleneksel sanatlarımızın her dalında olduğu kadar, kâti' sanatında da önemli eserlerin doğuşuna tanıklık etmiştir. Kânûnî Sultan Süleyman döneminde kâti' sanatı, tezhipten sonra gelen güçlü bir sanat dalı olmuştur. Birçok el yazması eserde önemli bir süsleme sanatı olarak yer almıştır. Bu yazma eserlerde zengin bitki, çiçek ve diğer tezyini motifler yer almaktadır. Bu dönemin önemli Kâti' ustaları arasında Ali Çelebi, oğlu Abdülkerim Çelebi, Mehmed Bin Gazanfer ve Mevlâna Kasım Arnavud'u sayabiliriz. Bu dönemin en önemli eserleri, Kânûnî Sultan Süleyman'ın şehzadesi Mehmed için, hattat Ali Çelebi'nin hazırladığı, yazıları kâti' olarak yapılan 40 Hadis (1540), önemli bir bahçe tasvirinin içinde yer aldığı Şah Mahmut Nişâbüri albümü (1650) ve Mehmed Bin Gazanfer tarafından, mukatta yazı türünün önemli bir örneği olan, oyma tâ'lik hatla hazırlanmış Gûy ve Çevgan dır. (Mesara G. 2004. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35. T. İş B. Kültür Yayınları syf 16)

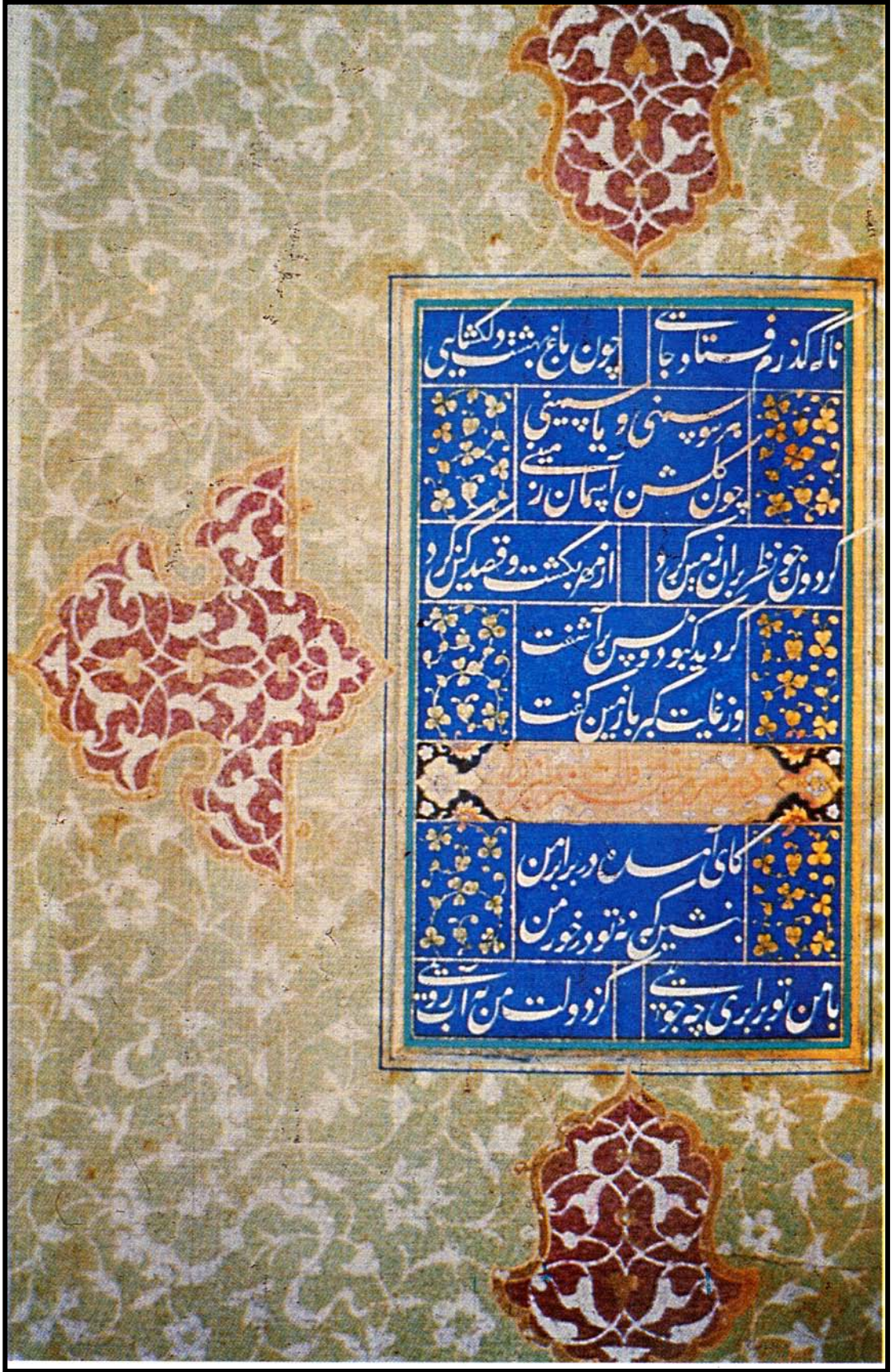
Şekil 2.16. / Çarşı ressamlarına sipariş edilen albüm örneği. Mundy Albümü. (2012 / Hasbahçe. Atasoy N. Sayfa 82)

Osmanlı yaşantısı ve sanatı batılıların ilgisini çekmekteydi. Batıdan birçok gezgin o dönemlerde İstanbul'a gelmiştir. Bu gezginler, bir anı olarak götürmek için çarşı ressamlarına gelenek ve göreneklerimizi yansıtan albümler sipariş ediyorlardı.

Çarşı ressamlığı XVII. yy'da doğmuş ve İstanbul'da gelişmiş bir halk resim sanatıdır. Bunlar çarşıda dükkânları olan, esnaflık yapan sanatçılardır. Dükkânlarına gelen müşterilerin, siparişleri olan levha ve albümleri yapmışlardır. Batılı gezginler çarşı ressamlarına sipariş verdikleri albümlerin içine, kendi lisanları ile bu resmin açıklamasını yapıyorlardı. Bu yazılar genellikle Fransızca ya da İtalyancadır. XVII. yy'da Osmanlıya gelip, halkın yaşantısı ile albümleri sipariş veren batılı gezginler vasıtası ile kâti' sanatı Avrupa'ya gitmiştir. Bu albümler, şu anda değişik ülkelerin müze ve kütüphanelerinde yer almaktadır. (And M. 2002. Osmanlı Tasvir Sanatları, Minyatür syf. 15)

Şekil 2.17. / Fahri imzalı oyma tâ'lik kit'a. (Konya, Mevlânâ Müzesi. No 102)

Şekil 2.18. / Mehmed bin Gazanfer'in esri olan Gûy ve Çevgan'dan bir sayfa. (T.S.M. H. 845)

Şekil 2.19. / Oyma harflerle yapılmış murakka sayfa.
(1961 / Mogulkaiser V.H. Indische Miniaturen. Syf. 8)

Avrupalılar kâti' sanatına çok değer vermişler ve dışı oyma kalıplarla çalışmalar yapmışlardır. Bir süre sonrada, kendi motifleri ile Silhouette "gölge" adını verdikleri sanatı geliştirmişlerdir. Silhouette, genellikle siyah tek renkli olarak, bir kişi, nesne veya sahne görüntüsünü, dış hatları belirleyerek zıt renkli (çoğunlukla beyaz) arka plan üzerinde sunulan görüntüdür. İç özelliği yoktur.

Almanya'da ilk siluet 1631 çevresinde yapılmıştır ve kesme portreler çok popüler bir moda haline gelmiştir, ama üst sınıflar arasında kalmıştır. Bu konuda ünlü sanatçılar Luise Duttenhofer (1776 - 1829), Otto Runge (1777 - 1810), Karl Frohinch (1821 - 1898) idi. Polonya'da, kâğıt kesme sanatı en iyi dönemini 1840 ila 1. Dünya savaşı başları arasında yaşamıştır. Çok çeşitli süslemeler ve dekoratif amaçlı işler için özellikle koyun kırpma makasları ile yapılan çalışmalar vardır. İsviçre de kâğıt kesme sanatı yaklaşık 1800 yılına kadar dayanmaktadır.

İsviçreli Johann Jakob Hauswirth (1809 - 1871), Cristian Schwizgebel (1914 - 1993) en popüler sanatçılarındandır. Genellikle hayvan yaşamı üzerine çalışmıştır. Onun değerli süs kesimleri, gerçek başyapıtlarından kabul edilir. Halk sanatının temelini oluşturur bugünün sanatçıları için önemli modellerdir.

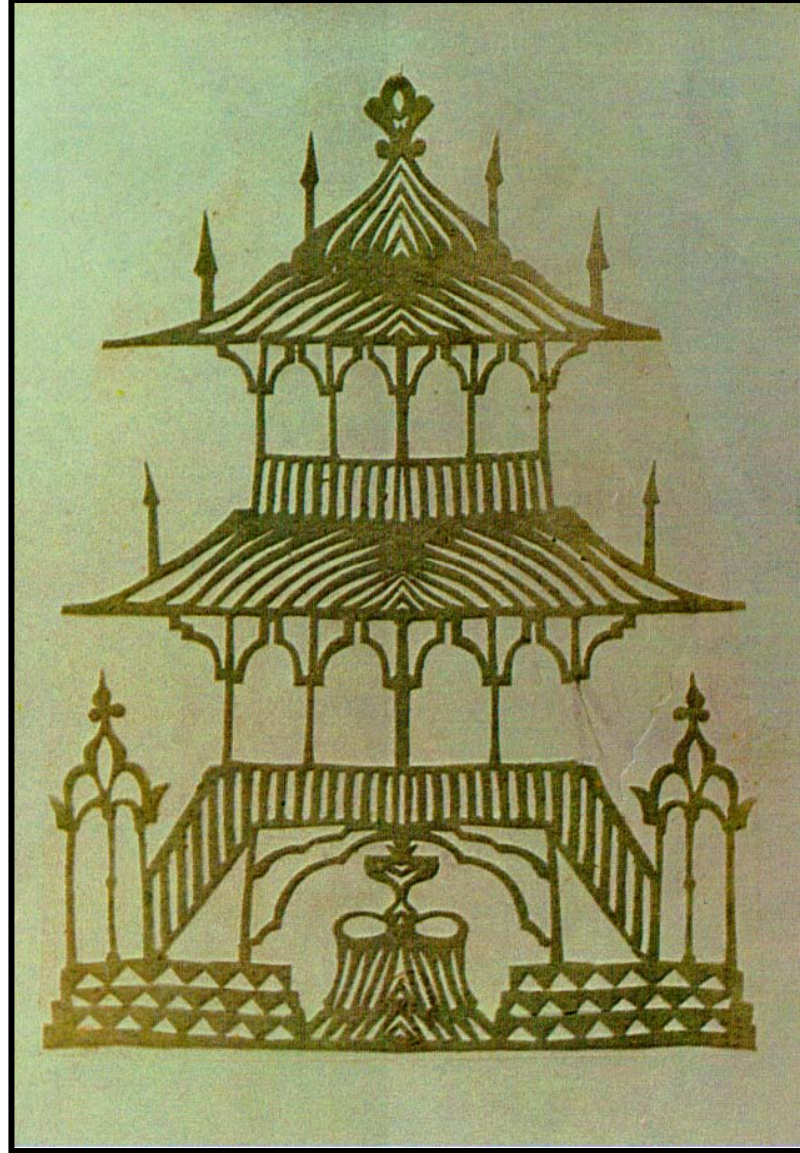
2.1.6. Tarihte işlenmiş konular

Kâti' sanatında işlenmiş olan konular da, diğer tasvir sanatlarında işlenmiş konular gibi kültürümüzün bir yansımasıdır. Orta Asya'dan göç ederek Anadolu topraklarına gelen Türkler, gelenek ve kültürlerini birlikte getirmişlerdir. Değişik coğrafyalardan geçerken edindikleri bilgileri, kendi bilgileri ile harmanlamışlardır. Değişik iklim ve topraklarda yaşayan Türkler için, yaşadıkları bölgenin bitki örtüsü ve buna bağlı olarak geliştirdikleri bahçe kültürü, bu kültür içinde yer alan öğeler, tasvir sanatlarında önemli yer tutmaktadır. Osmanlı bahçeleri, içindeki bitki örtüsü ile kâti' sanatına ilham kaynağı olmuşlardır. Kur'an'a dayanan cennet bahçeleri kavramı, Roma bahçe kültürü içinde yer alan havuz ve fiskiye gibi yapılar, Osmanlıları etkilemiş, tanıştıkları kültürleri kendi kültürleri ile yoğurarak yeni tarz ortaya koymuşlardır. Ağaçlar, çiçekler, bitkiler, cennet bahçelerinde yer alan bahar ağaçları, asma bahçeleri, havuzlar, sebil ve selsebil çimenlikleri, gül bahçeleri, bahçe köşkleri, akarsu ve deniz kenarında yer alan köşk ve saray tasvirleri, Topkapı Sarayı tasvirleri, çiçek bahçeleri, tek çiçek tasvirleri işlenmiştir.

Bu çiçeklerin konulduğu vazolar, ibrikler, zarif fiyonklarla bağlanmış çiçek tasvirleri, doğanın içinde yer alan kuş ve hayvan motifleri, tavus kuşu, leylek, geyik, kuğu, ceylan, keçi, aslan, at tasvirleri, İstanbul panoramaları, avlanan insan ve yırtıcı hayvan tasvirleri, gemiler, savaş gemileri, saltanat kayıkları, ejderha gibi efsanevi yaratıklar, anıt ağaçlar bu sanata önemli kaynak teşkil etmişlerdir. (Atasoy N. 2002. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek. Syf. 21- 30)

Şekil 2.20. / Oymacılık sanatının ilk ve bol örneklerinin bulunduğu Fâtih albümünden kâğıt oyma ağaç. (1976 / Sanat Dünyamız dergisi. Y.K.B Yayınları)

Şekil 2.21. Bahçe köşkü. (Paris Bibliothec Nationale. Kıyafet albümü. Boyut: 8,5 x 15 cm)

Saray bahçeleri içinde yer alan bahçe köşkleri, bahçenin en önemli unsurlarındandır. Bu köşkler tarz olarak çeşitlilik göstermişlerdir. Küçük boyutlarda olduğu kadar, mimari yapı özellikleri taşıyan büyük köşklere mevcuttur. Çevredeki manzarayı en iyi şekilde izleyebilmek amacıyla, doğanın bir parçası olacak şekilde, etrafı açık olarak inşa edilen bahçe köşkleri kâtı' sanatında sıkça yer almışlardır. Bir ya da birkaç basamakla çıkılan, genellikle dört direğin taşıdığı, kubbe şeklinde bir veya birkaç çatısı olan, tahtlı, etrafında alçak parmaklıkları ve küçük bir kapısı olan estetik küçük bu yapılar, tasvir sanatlarının önemli unsurlarıdır. Çeşitli çiçek, ot ve bitkilerin içinde, genellikle servi ağaçları ile birlikte tasvir edilmişlerdir. Bahçe tahtları, bahçe köşklarinin içinde tasvir edilmişlerdir. Bunlar diğer tahtlara göre, sade, basit olup, örtü, yastık, perde, minder gibi objelerle süslenmiş tahtlardır.

Servi ağaçları kâğıt oyma sanatında yer alan önemli ağaçlardan birisidir. Servinin Osmanlı kültüründe ayrı bir yeri vardır. Fâtih Sultan Mehmed döneminde tersane bahçesine on iki bin adet servi ağacı dikilmiştir. Evliya Çelebi, Dolmabahçe'nin eskiden servi ağaçları olan bir bağ olduğundan, Kânûnî Sultan Süleyman'ın Anadolu yakasındaki kule bahçesine, kendisinin bir servi diktiğinden söz etmektedir. Kültürümüz içinde önemli yer tutan servinin, kâtı' bahçe tasvirlerinde neden sıkça kullanıldığı böylece anlaşılmaktadır. (Atasoy N. 2002. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek. Syf 28- 30)

Ağaç, insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde en fazla kullanılan simgesel temadır. Çeşitli toplumların mitolojilerinde sözü geçen ağaç, kimi zaman yaşamı, kimi zamanda evreni betimlemek için kullanılmışlardır. Bazen de ilahi alem hayat ağacı tiplmesiyle tasvir edilmiştir. Ağaç motifi birbirinden ilgisizmiş gibi görülen birçok toplumun ortak paydası olmuştur. Fransa'da meşe, Almanya'da ıhlamur, Lübnan'da sedir, Sibiry'a da kayın, İskandinavya'da dış budak, Türk kültüründe ise servidir. Ağaçlar kökleri ile geçmişimizi atalarımızı, gövdesi ile şimdiki zamanı, ışığa yönelen yaprakları ile geleceği gelecek kuşakları ve “yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü” olmak üzere evrenin üç katını da simgelemektedirler. Üzerindeki kuşlar ise insanları temsil etmektedir. Bazı kültürlerde ise bu kuşlar yeniden hayata gelmeyi bekleyen insan ruhlarıdır. (Hint – Altay kültürleri) Büyüme için güneşe ihtiyaç duyup sürekli gökyüzüne doğru yükselişleri de mistik bir anlam taşımaktadır. Yaşamı en iyi simgeleyen ağaçlardır. İlkbaharda çiçek açmaları meyve vermeleri doğumu, sonbahardaki yaprak dökümü ise yaşamın sona erişim anımsatır. Bu durum aynı zamanda evren ve yaşamın kesintisiz devamlılığını vurgular. İngiliz yazar Nevill Drury,¹ Osmanlı Türklerinin bir milyon yapraklı hayat ağacına inandığından söz eder. Her yaprakta bir insanın kaderinin kayıtlı olduğunu, her insan öldüğünde, ağacın bir yaprağının düştüğüne inanıldığından söyler.

Ezoterik bilgilere göre yaşam ağacı âlemler arası irtibatı, yani yeryüzü ile semavî âlemin arasındaki irtibatı da simgelemektedir. Fiziksel âlem olan yeryüzünün semâvî âlem tarafından yönetilmesi, kökleri semâvî âlemden çıkan ters ağaç sembolü ile belirtilmiştir.

¹ 1947'de İngiltere'de doğmuş, araştırmacı yazar, editör, gazeteci, antropolog. Birçok dillere çevrilmiş önemli eserleri var. Şamanizm konusunda yaptığı derin araştırmaları içeren eserler Türkçe'yede çevrilmiş.

Şekil 2.22. / Hayat ağacı. Katlı kâti, minyatür . (2007 /Emel Nurhan Ogan. Boyut; 30 x 42 cm

Bu yüzden birçok gelenekte yaşam ağacı, kökleri yukarıda dal ve yaprakları aşağıda olarak tasvir edilmiştir. Kur'ân'da, cennetin ortasında bulunan, “kökleri yukarıda, dalları aşağıda” olan, olağanüstü büyüklükteki Tûbâ ağacından bahsedilir. (Rad suresi 29).

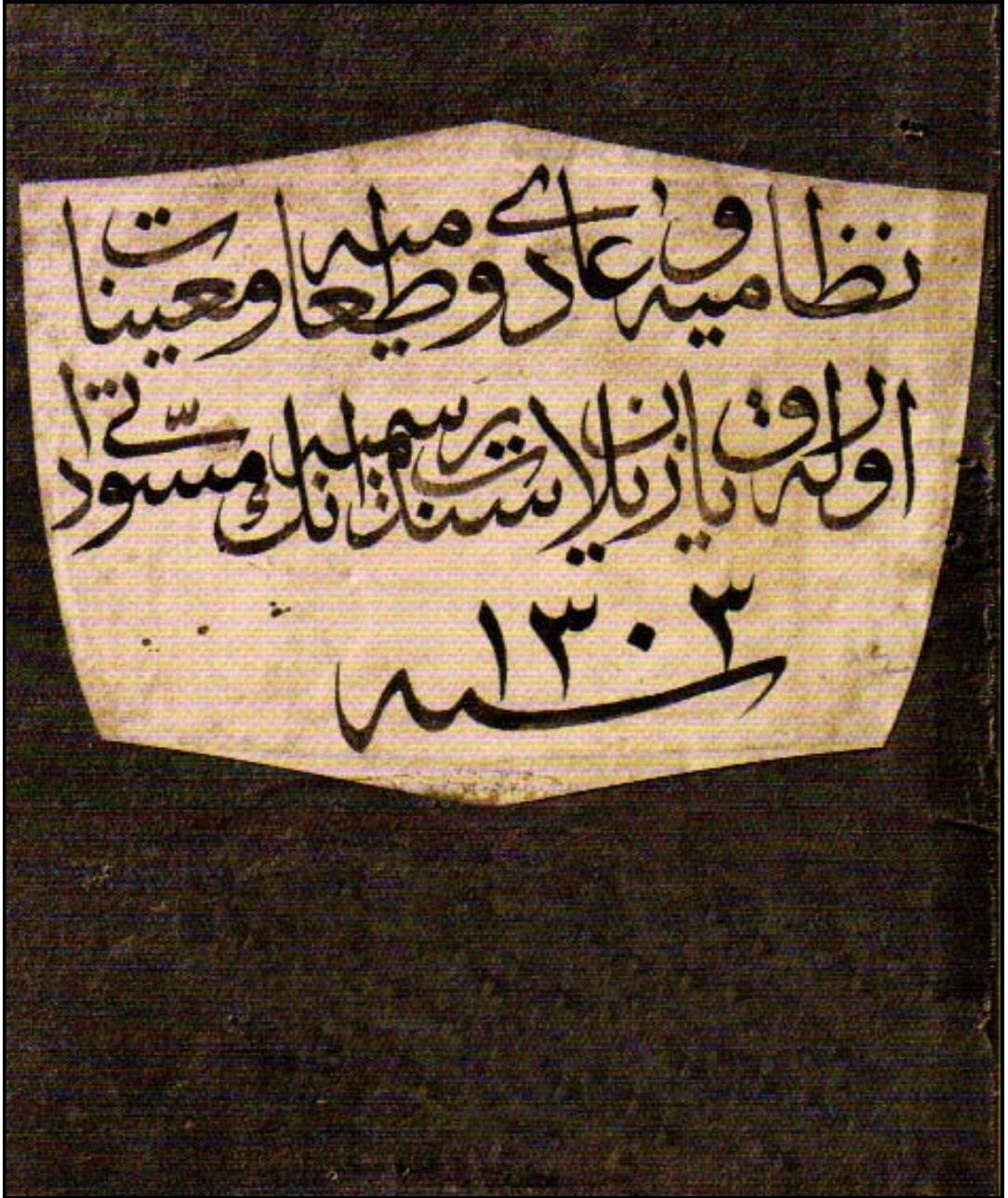

Şekil 2.23. / Av Sahnesi. The british Library. (2002 / Atasoy N. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Balıç ve Çiçek.)

Türk kültüründe de hayat ağacının özel yeri vardır. Çeşitli Türk kavimleri tarafından farklı biçimlerde kullanılmıştır. Hayat ağacı bazen kayın, bazen meşe, bazen de servi olmuştur. Yapraklarının yeşilliğini kaybetmemesi nedeniyle, servi ölümsüzlüğü simgeler. Belki de en çok mezarlıklarda dikili olmasının nedeni budur. Geçmişten günümüze doğru bakıldığında, ağaç motifi çok kullanılmıştır ve kullanımda benzerlikler vardır. Osmanlı Kültüründe ise Hayat Ağacı servidir. Servi ağacı Osmanlı zanaatkârları tarafından çinilerde, kilimlerde, halılarda, çeşmelerde, duvar resimlerinde, rölyeflerde, sanatçılar ve nakkaşlar tarafından kitap sanatı süslemelerinde, minyatür, kâtî' ve tezhipte de kullanılmıştır. Çeşmelerde özellikle musluğun iki yanında kullanılmaları suyun hayat olduğunu ifade eder. Bazı kullanımlarda ise hayat ağacını dallarına konmuş kuşlar betimlenir. Bu kuşlar hayatın içindeki canlıları, insanları simgeler ve zamanı gelince uçarlar. Servi ağacının minarelerle olan benzerliği de bu ağacın Osmanlı kültüründeki önemini, yerini vurgular. Hayat ağacı inaniş, ağaç dallarına çaputlar bağlamak yolu ile dilek tutulması geleneğini de kapsamaktadır. Havuz ve selsebil tasvirlerinde kâtî' sanatı içinde işlemişlerdir. Çünkü bu unsurlarda kültürümüzün önemli parçası olan bahçeler içinde sıkça yer almışlardır. Günlük yaşantının önemli unsurları olan havuzlar, üzerlerindeki su içen kuş tasvirleri ile tarihte yerini kitap sanatları içinde almışlardır.

Çiçek sevgisi yüzyıllar içinde artarak gelişmiştir. Bu sevginin en önemli göstergesi diğer sanat dallarında olduğu kadar, kâtî' sanatında da çok sık kullanılmasıdır. Batılı gezginlerin kitaplarında Türklerin çiçek sevgisinden söz edilmektedir. Çeşitli türde çiçek, ağaç, servi ve meyve ağaçları, kuşlar otlar tasvir sanatlarında işlenmişlerdir. Gül, lâle, sümbül, nergis, yâsemin, karanfil, menekşe, zambak, anemon, Manisa Lâlesi gibi çok bilinen çiçekler ve tanımlanamayan bazı çiçekler tasvir edilmişlerdir. Servi ağaçları genellikle kendisine sarılmış olarak gösterilen bahar ağaçları ile birlikte işlenmişlerdir. Bahar ağaçları nadir olarak servi ağacı olmadan tasvir edilmişlerdir. Saray bahçelerinde ağaç dipleri, çiçeklerle doldurulmuşlardır. Kâtî' bahçe tasvirlerinde bu sıkça görülmektedir. Saray törenlerinde, sultan düğünlerinde, donanma ile ilgili törenlerde, yağmur duası ritüellerinde çiçekler önemli hediye ve unsurlar olarak yer almışlardır. İçine çiçeklerin konulduğu vazolarda tarihte yer alan önemli motiflerdendir. Bunlar uzun ve kısa boyunlu, geniş, basık ve oval gövdeli çeşitleri ile çiçek demetlerini tamamlamaktadırlar. Üzerlerinde sâde geleneksel motifler yer aldığı kadar, ince ve girift rûmî tezyînî desenlerde çeşitlilik göstermektedirler. Kulplu, kulpsuz ve kapaklı

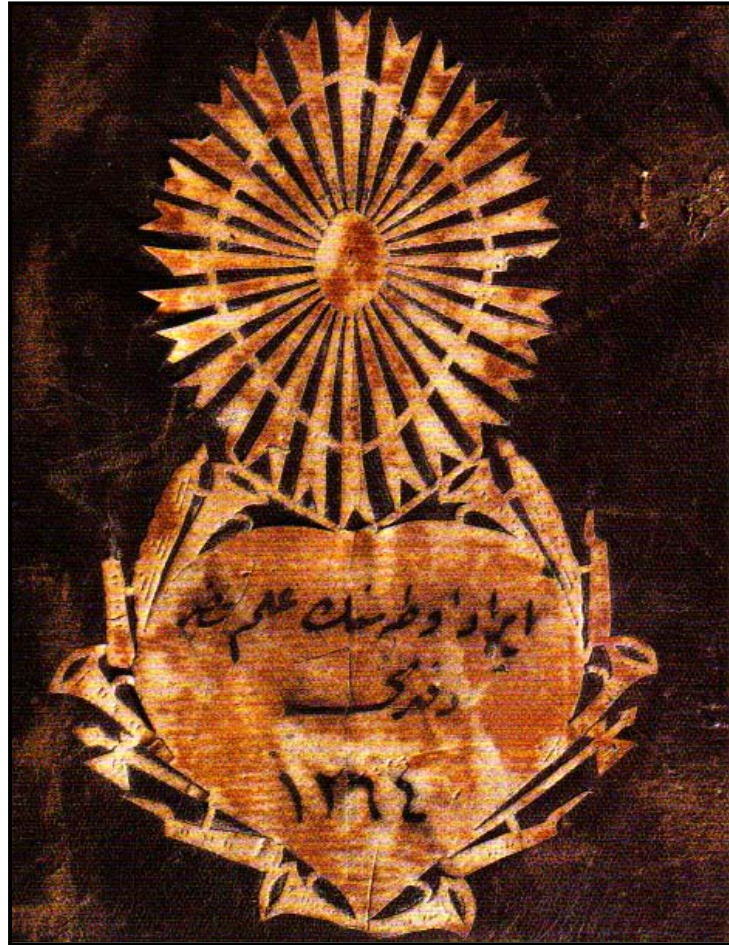
birçok model günümüze kadar kalabilmişlerdir. Topkapı Sarayı bahçe ve surları, Kız Kulesi, Anadolu kıyıları ve donanmanın tasvir edilmiş olduğu kâti' eserlerde mevcuttur. Burada kâğıdın yanı sıra fildişi de kullanılmıştır. Av konuları, ok atan adam figürü, bir aslanın geyiği avladığı av sahnesi, yırtıcı kuşun küçük bir kuşu avladığı doğa sahnesi, bir ağacın iki tarafında geyiklerin yer aldığı doğa sahnesi gibi tasvirler de günümüze kadar gelebilen örnekler arasındadır. (Atasoy N. 2012. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek syf. 63 - 67)

Şekil 2.24. / Nizamiye ve adi ve taamiye ve muayyenat olarak yazılan senedat-ı resmiye'nin müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 14 x 19 cm. H. 1303 M.1885 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Bütün bu tasvirlerin dışında kalan, fakat önemli bir yer tutan diğer bir grup da kütüphane ve müzelerde bulunan tapu, muhâsebe, nüfus, ahkâm, muâhedat ve nâme-i hümayun defterlerin üzerinde yer alan etiketlerdir. Osmanlı cilt sanatının örnekleri olan kapaklarının üzerindeki, etiketleri ile bu defterler çok önemlidirler. Bu etiketler kâtı' tekniği ile hazırlanıp, deri ciltler üzerine yapıştırılmışlardır. Desenler orijinaldir. Sanatçıları ile ilgili bilgi mevcut değildir.

XVIII. ve XIX. yy'larda resmi evrak sayısı artmış bu evrakların muhafazaları için, defterler oluşturulmuştur. Birbirinden farklı etiketler cildin içeriğini göstermektedirler. Tarih ve kültürümüz açısından çok önemli olan bu belgelerin üzerlerindeki etiketler, sanat ve estetik açısından da çok değer taşımaktadırlar. Sanatın günlük yaşamda önemli yer tutabileceğini anlatan kâtı' sanatının önemli örneklerindendirler. Osmanlı dönemi evraklarına seçkinlik katmaktadırlar. (Ovalıoğlu İ. 2007. Osmanlı Belgelerinde Ebru ve Etiket, Arşivin Rengi. T. İş B. Kültür Yayınları. Syf. 5 – 9)

Şekil 2.25. / İrât odasının ilmühaber defteri üzerinde. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.26. / Varidat ve masarifat, yevmiye defteri üzerindeki etiket. Boyut; 10 x 12 cm. H. 1265 M.1848 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.27. / Şûrayî devlet maliye dairesinin müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 16 x 8 cm. H. 1287 M.1870 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.28. / Defter-i çiftli kat-ı hümayun tabi-i muhâsebe-i hazîne-i hassa üzerindeki etiket. Boyut; 13 x 21 cm. H. 1273 M.1856 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.29. / Defter-i havalat-ı sarrafan vesaire üzerindeki etiket. Boyut; 9 x 14 cm. H. 1265 M.1848 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.30. / DeFTER-i mukataat tabi-i darphane-i amire üzerindeki etiket. Boyut; 13 x 14 cm. H. 1246 M.1830 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.31. / Hâzine-i hassa nezâretine ait deFTER-i ilmühaber üzerindeki etiket. Boyut; 12 x 15 cm. H. 1269 M.1852 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

Şekil 2.32. / Hâzine-i hassa tahrirat odasının müsveddat defteri üzerindeki etiket. Boyut; 11 x 16 cm. H. 1263 M.1846 BOA. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

2.1.7. Tarihe mal olmuş sanatçılar.

Kâti' sanatında, saray nakkâşhanesinde çalışan sanatçılar, çarşıda serbest çalışan esnaf ustalar ve mevlevî derviş sanatçılar eserler üretmişlerdir. Saray

nakkaşhanesinde çalışan sanatçılar, temel konuya detay, süsleme, renk ve altın gibi malzeme zenginliği katmışlardır. Günlük yaşam ve sıradan insanları hiç işlememişlerdir. XVII. yy'da ortaya çıkan, çarşıda dükkânı olan ustaların oluşturduğu esnaf gurubu ise, aldıkları sipariş albümleri hazırlayıp, giyim, mimârî özellik ve tiplerde ayrıntıya girmeyerek, yalın ve az renk kullanarak günlük yaşam ve sıradan insanları tasvir etmişlerdir. (And M. 2002. Osmanlı Tasvir Sanatları, Minyatür. Syf. 13 - 16)

Mevlevî dergâhların da yetişen, kâğıt oyma sanatçıları ise hem kendi hem de dergâhların geçimlerini sağlayıp, kâğıt oyma sanatına eserler vermişlerdir. Mevlevî kâtî' sanatçılarının en ünlüleri, Bursalı Mevlevî Fahri Dede, Mehmed bin Gazanfer ve Derviş Hasım Ey yûbî'dir. Birçok Mevlevî usta daha vardır, fakat bu ustalar eserlerine imza atmadıkları için kim olduklarına dair bilgi yoktur. Kâtî' sanatında eşsiz eserler veren ustaların bazıları eşsiz güzellikte makta'larda yapmışlardır.² Bazı makta'ların üzerinde Cevrî, Fikrî, Resmî, Bursalı Fahri, Nakşî gibi aynı zamanda kâtî' ustası olan Mevlevîlerin imzaları görülmüştür. Birçok kâtî' eserde, sanatçısının ismi bulunmamaktadır. Bu nedenle sanatçılara ait bilgi çok azdır. Türk kâtî' sanatının en önemli ustaları XVI. yy'da Ali Çelebi ve Mehmed Bin Gazanfer, XVII. yy'da Fahri El Bursavi, Nakşî, Mahmut El Gaznevî, XVIII. yy'da Derviş Hasan Eyyûbî, Halazade Mehmed ve Cambazzâde Osman'dır. XIX. yy'ın önemli sanatçıları ise, Vahdetî, Abdullah Zuhdî, Mehmed Rıfat, Süleyman ve Osman Rıfkı'dır.

Mehmed bin Gazanfer; Hayatına ait detaylı bilgi yoktur. Türk kâtî' sanatının en eskilerindendir. Sanatçı Fahri den önce yaşadığı bilinmektedir. 1507 tarihli eserleri bulunmaktadır.

Ali Çelebi; XVI. yy'da yaşamıştır. Kânûnî Sultan Süleyman döneminde, Budin "Budapeşte" defterdarlığı yapmıştır. Bazı kaynaklara göre, ismi "Abdülhayf Ali" olarak anılmaktadır. Ali Çelebi, aynı zamanda bir hat sanatçısıdır. Sülüs, nesih, dîvânî, gubârî tarzında hat'lar yazmıştır.

Fahri El Bursavî; en önemli kâtî' ustalarındandır. Bursavî imzasından, Bursalı olduğu anlaşılmaktadır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Ölüm tarihi olarak 1604 ve 1611 gibi tarihler söylenir. Gelibolu'lu Mustafa Ali'nin yazdığı,

² Maktâ; Kamış kalemlerin uçlarını düzeltirken kullanılan bir alettir. Sert bir yüzeydir. Kamış, kemik, fildişi, boğa boynuzundan yapılmışlardır. 2, 3 cm eninde 15, 20 cm boyunda, 1, 2 mm kalınlığındadır. Kalem yastığı denilen özel bir bölümü vardır. Kalem buraya yerleştirilerek kesilir. Kamış kalem maktâsız kesilirse çatlayabilir. Üzerleri zarif desen ve motiflerle süslüdür.

Habib'in Hat ve Hattat-an ve Menakıb-ı Hünerveran adlı eserlerde, Fahri El Bursavî'nin çiçek kâtî' ve kâtî' hat yapmakta oldukça usta olduğundan söz edilmektedir. Evliya Çelebi seyahatnâmesinde Bursavî'nin eserlerinin mükemmelliğinden bahsedilmektedir. İmza atılmadığı için, bazı eserlerin Fahri El Bursavî'ye ait olduğu tahmin edilmektedir. XVI. yy'ın ikinci yarsında, Bursa'yı ziyaret eden Lubenau, ondan, çok ustalıkla kesilmiş çeşitli ot, bitki ve çiçekler aldığını, bunların gerçeklerinden ayırt edilemeyecek kadar natüralist olduklarını yazmıştır. Viyana Österreichische National Bibliothek'te, XVI. yy'a ait III. Murat albümündeki kâtî' bahçe tasvirinin Bursavî'ye ait olduğu düşünülmektedir. (Atasoy N. 2002. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek syf. 75)

Nakşî; Bursalı Fahri ile aynı dönemde yaşadıkları sanılmaktadır. Hayatı ile ilgili hiçbir bilgi yoktur. On iki adet çok ustalıkla yazılmış kît'a sı bulunmaktadır. Bu kîta'lardaki ustalıktan, birçok eseri olduğu tahmin edilmektedir. Nasır D. Halili koleksiyonu, No. Cal 30 da kayıtlı bulunan, tâlik oyma beyitin altında, Fakir Nakşî el Müznip imzası ve H.1133 / M.1720-1 tarihi mevcuttur. Buna göre, Nakşî, Bursalı Fahri'den sonra yaşamıştır. Bir eserindeki "Darrünnasri Velmeymene" şehr-i Edirne anlamına gelmektedir. Buradan, ustanın Edirneli olduğu sonucuna varılmaktadır. Çoğunlukla pozitif "erkek oyma" çalışmıştır. Üslubu İran üslubudur. Çok ustalıkla, çiçek, yaprak ve negatif oymalar çalışmıştır. (Mesara G. 2004. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35. T. İş B. Kültür Yayınları syf 25 - 26)

Mahmut El Gaznevî; Hayatı hakkında çok bilgi yoktur. XVII. yy sanatçısıdır. "Hazarfen" olarak anılmaktadır. Hazarfen birçok sanatı, büyük bir ustalıkla yapan sanatçıya denilmektedir. Gazneli Mahmut olarak anılmaktadır. İçinde çeşitli tekniklerin bulunduğu "Gaznevî Albümü" bu büyük ustaya aittir.

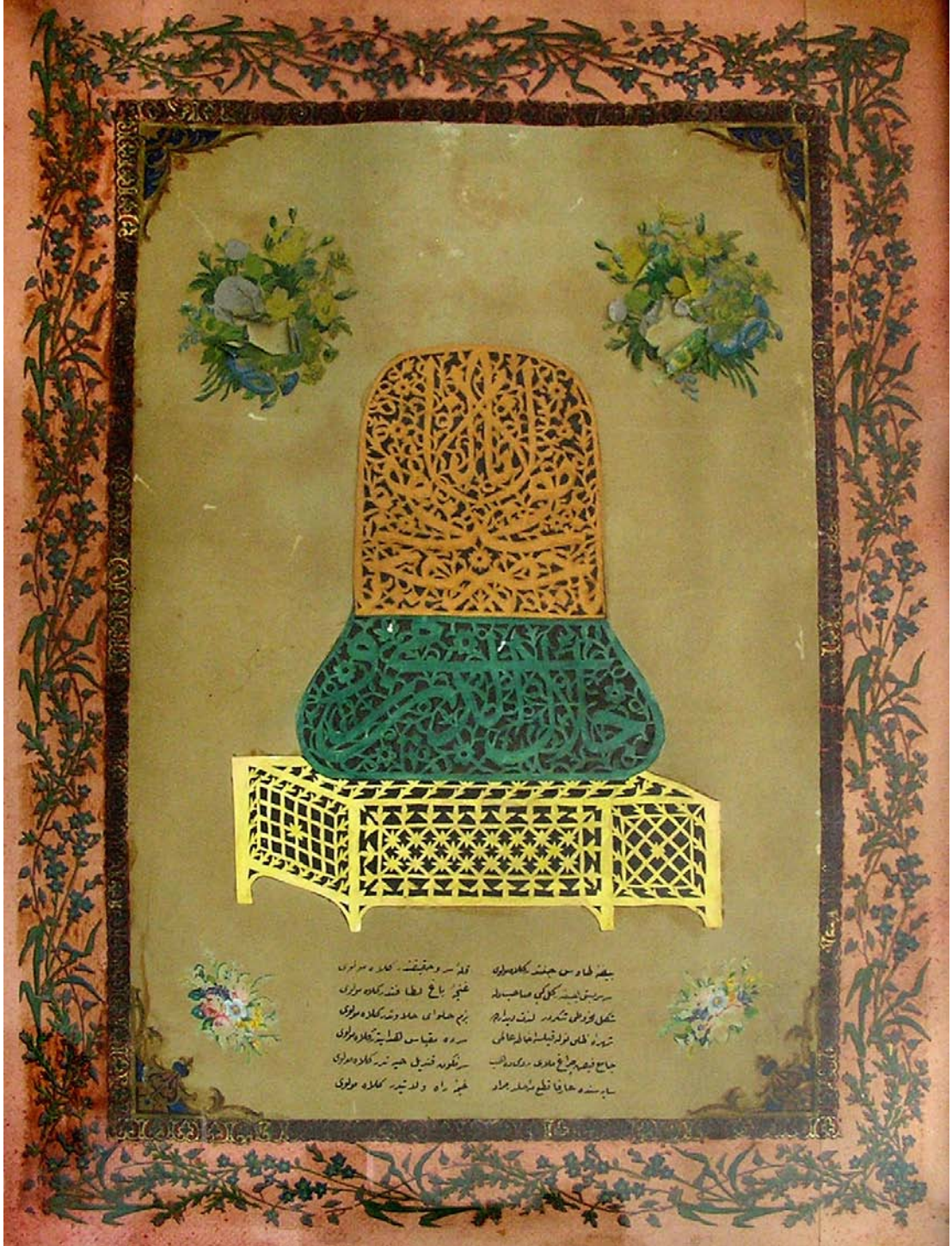
Halazâde Mehmed; Edirnelidir. XVIII. yy'da yaşamıştır. Şair ve kâtî' sanatçısıdır.

Derviş Hasan Eyyûbî; Beşiktaş Mevlevîhânesi dervişlerindedir. XVIII. yy'ın başında yaşamıştır. Eyüp Sultan'lıdır. Oyma süslemeleri olan yazı çekmecesine vardır. Büyük bir ressam ve kâtî' sanatçısıdır.

Diğer önemli sanatçılar; Mücellit Mehmed Rıfat, İbrahim, Galatalı Ali, Bursalı Mehmed, tersane emini Hüseyin, Resmî, Fikrî, Cevrî, Vahyî, Ruhî, Reşid, Osman, Rıfkı, Süleyman ve Cambazzâde Osman'dır. Osman Rıfkı XIX. yy sanatçılarından. Çok değerli oyma levhaları vardır. Geometrik tarzda zeminlere hat'lar çalışmıştır. (Mesara G. 1998. Türk sanatında ince kağıt oymacılığı. Syf. 19-28)

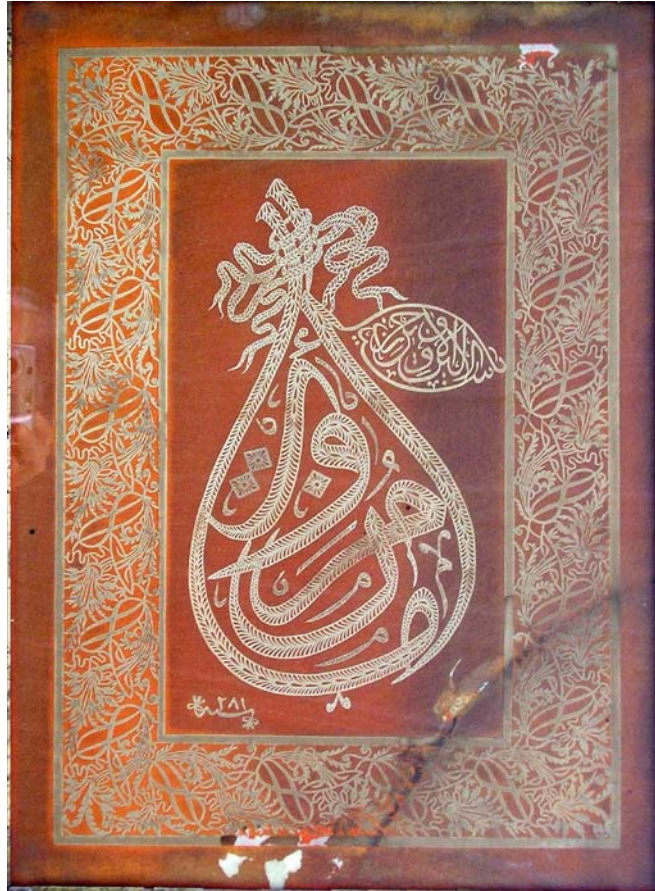
Şekil 2.33. / Tekke yazısı. Armûdi yazı. Galata Mevlevîhânesi.

Şekil 2.34. / Mevlevî sikkesi. Galata Mevlevihânesi.

Şekil 2.35. / Mevlevî sikkesi. Galata Mevlevîhânesi.

Şekil 2.36. / Tekke yazısı. Armûdî yazı. Galata Mevlevîhânesi.

2.1.8. Günümüze kalan eserler

Türk süsleme sanatları içinde el yazmalarının ve albümlerin ayrı bir yeri vardır. Kâti', tezhip sanatından sonra önemli bir yer tutmaktadır. Kâti' sanatının yüz yıllar öncesine ait birçok örneği günümüze kalabilmiştir. Birçok müze ve koleksiyonlarda bu seçkin eserler yer almaktadır.

Günümüze kalan eserlerin en önemlileri;

Gaznevî Albümü

Mehmed Selim Dîvân-ı

Fatih Albümü

Mehmed Bin Ahmet Sirozi nin hatlarını yazdığı dergi.

Hadid-i Erbain

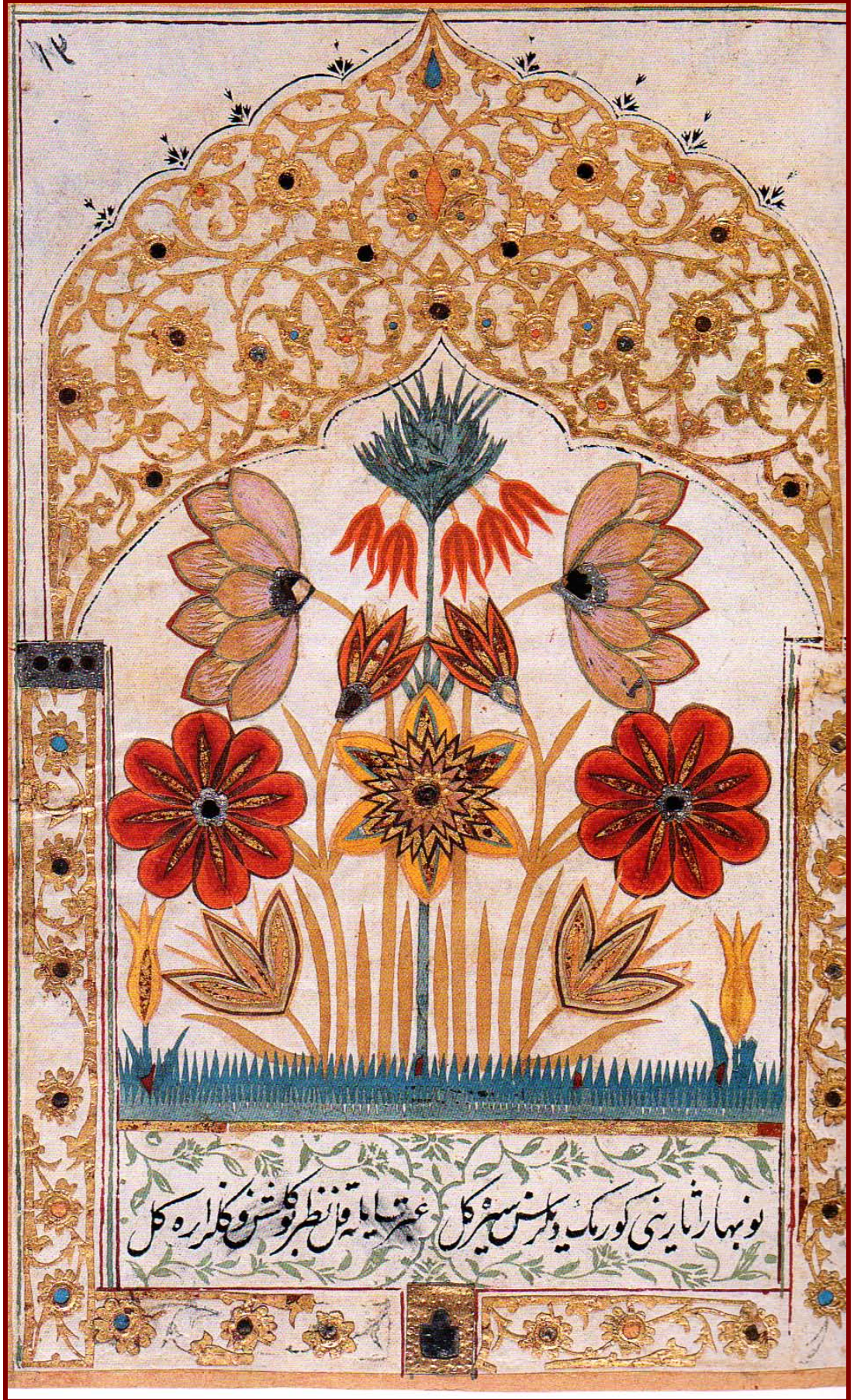
Guy ve Çevgan

Şah Mahmut Nişabûrî Albümü

Kâti' Bahçe – Efşancı Mehmed

Gaznevî Albümü; Dördüncü Sultan Murat için hazırlanmıştır. Burada adı geçen sanatçı Gaznevî, bazı kaynaklarda “Gazneli Mahmut” olarak anılmaktadır. İstanbul da XXII. yy'da yaşamış olan Gazneli bir Türktür. (1999 Kültür Sanat Antika. P. Sanat. Sayı 13 Syf 48)

Yazma eserlerde natüralist çiçekli bezeme tekniği, XVI. yy ortalarından sonra hâkim olmuştur. Bu yazma eserin bezemesinde genellikle bir teknik uygulanmıştır, fakat Gaznevî Albümünde birçok teknik bir arada uygulanmıştır. Kâti', hat, suluboya, dişi oyma kalıpla yapılmış sayfa süsleri hepsi bir arada kullanılmıştır. Albüm bordo deri cilt içindedir. Altmış yapraktır. 30 x 19 cm ölçülerindedir. İçinde metin kısımları da vardır. Metin kısımları Gazneli Mahmud'un şiirlerini içermektedir. Yazıların önemli bir bölümü kâti' tekniği ile yazılmıştır. Hatlar tam sayfa olarak çalışıldığı gibi kompozisyon aralarına yerleştirilmişlerdir. Yazmanın tamamı Gazneli Mahmud tarafından hazırladığı halde, oyma ve resimler değişik üsluplardadır. Geniş çerçevelerin içlerine değişik kâti' ve suluboya bezemeler yerleştirilmiştir. İçindeki Aynalı Kavak Kasrı minyatürü bu albümün tanınmasında önemli rol üstlenmiştir. Kasrın yanındaki bir ağacın üzerine yerleştirilen ayna, bu yapıya adını vermiştir. Aynanın altında “Aynalı Kavak” yazılmıştır.

Şekil 2.37. / Gaznevî albümü. (1999 Sanat Kültür Antika P Sayı 13 Syf. 54)

Şekil 2.38. / Gaznevî Albümü. (1999 / Sanat Kültür Antika P Sayı 13 Syf. 55)

Bu albümde dişi oyma kalıplarla yapılan süslemeler de yer almıştır. Kalıp yapılacak kâğıdın üzerine geçirilen desen oyulmuş, bu boşluktan boya püskürtülerek desenler oluşturulmuştur. Kalıp kaldırıldıktan sonra ise, fırça ile kontur çekilerek gölgelendirmeler yapılmıştır. Bu yöntem kitap süsleme sanatında sıkça kullanılmıştır. (1999 Kültür Sanat Antika. P. Sanat. Sayı 13, syf 48)

Desenlerin bazı yerlerinde parlak taşlar ve kâğıtlar kullanılarak, kompozisyona canlılık kazandırılmıştır. Bu uygulamalar daha çok taşlar üzerinde kemer şeklinde ve oyma kompozisyonlarda görülür.

Albümde suluboya tekniği ile yapılmış dört adet buket çalışması, vazo içinde ve natüralist bir üslupla yapılmıştır. Fazla derinlik yoktur. Çiçekler XVIII. yy'da oldukça sık uygulanan, beyaz boya ile gölgelendirilmişlerdir. Buketlerde beyaz zambak, lâle, menekşe, karanfil, süzen, sümbül, peygamber çiçeği, şebboy ve gül gibi zengin çiçek çeşidi kullanılmıştır. Albümde yer alan dört sayfa da ise bahçe,

vazo ve saksıda bitkiler yer almaktadır. Bu bitkilerin, çiçeklerin ortalarında birer mühür yer almaktadır. Mühürlerin etrafındaki çiçekler ve bunların yaprakları suluboya olarak çalışılmıştır.

Yine bu albümde kâti'dan yapılmış bir bahçe köşkü ve iki yanında serviler, bir diğerinde ise ortada bir hurma ağacı, iki yanında kâti' stilize bitkiler bulunmaktadır. Albümüm içinde, büyük bir ustalıkla yapılmış, zarif bir kâti' buket ve vazo vardır. Bu vazo ve buketin etrafında kâti' tâlik yazılardan oluşan bir çerçeve yer almaktadır. (1999 Kültür Sanat Antika. P. Sanat. Sayı 13 Syf 41)

Külliyat-ı Dîvân-ı Selim (Mehmed selim Dîvân-ı)

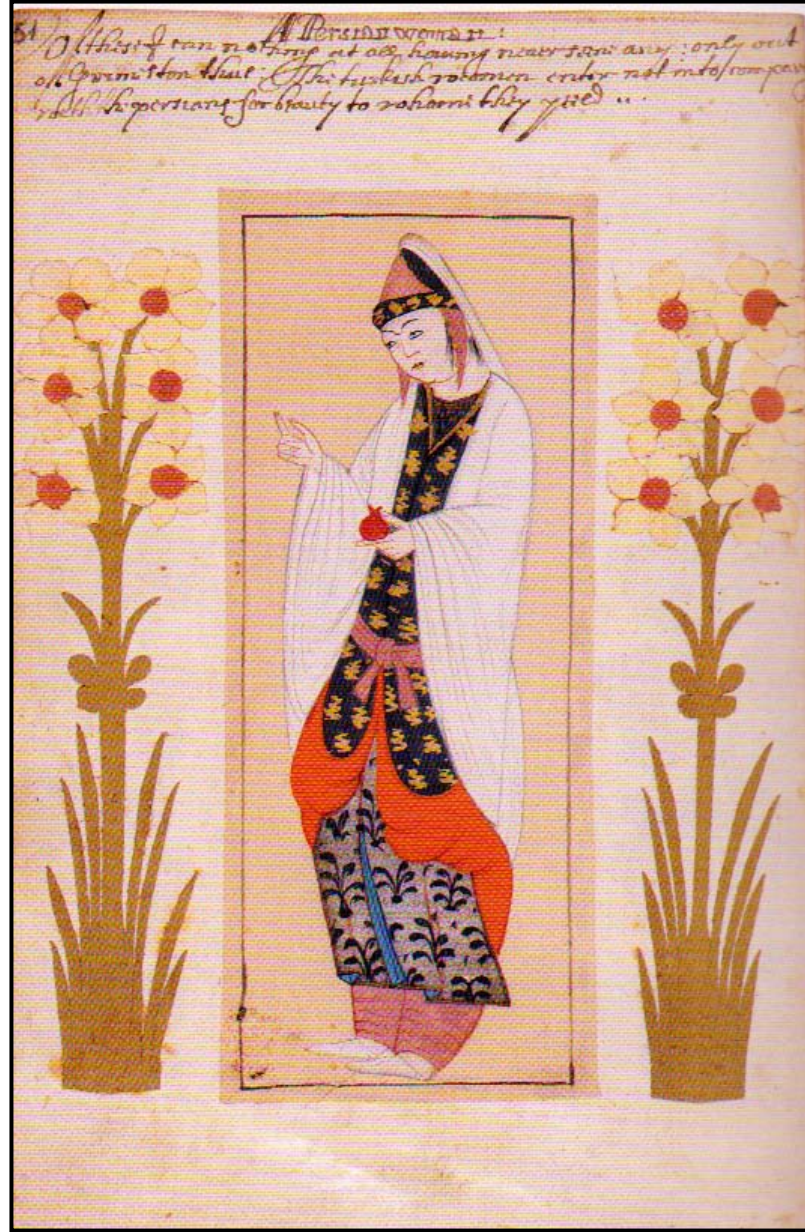
1798 tarihli, kâti' sanatının ince ve zarif örneklerinin yer aldığı eserlerdendir. İçindeki üç kâti' çalışma kompozisyon tekniği ve işçiliğiyle başarılı bir eserdir. Çiçekler yalın kat kesme ve katlı kâti' tekniğiyle oluşturulmuşlardır. Bir sayfada yer alan, ortada içi çiçekli büyük vazo ve iki yanında yer alan küçük vazolarda kâti' tekniğinin başarıyla kullanıldığı görülmektedir. Aynı eserin içine yer alan diğer kâti' çalışmada ise bir karanfil saksısının betimlenmiş ve bunların kat kat kâti'dan oluşmuştur.

Şekil 2.39. / Kâti' Çiçek.Külliyatı Dîvân-ı Selim. (2002 / Hasbahçe. Nurhan Atasoy. Syf. 77)

Şekil 2.40. / Kâti' vazo Çiçek. Külliyyatı Dîvân-ı Selim. (2002 / Hasbahçe. Nurhan Atasoy. Syf. 80)

Şekil 2.41. / Mundy Albümünden. (2002 / Hasbahçe. Nurhan Atasoy. Syf. 86. Boyut; 20.7 x 14 cm.)

Mundy Albümü; Bu albüm XVII. yy'a aittir. İngiliz gezgin Peter Mundy tarafından satın alınmıştır. Çarşı ressamlarına sipariş verilerek yaptırılmıştır. "A brief relation of the Turckes, their kings, emperours or grand signeurs" adlı eserde gezgin Peter Mundy kitabın sayfaları arasına, bu albümün içinde yer alan minyatür ve kâti' larla ilgili bilgiler yazmıştır. Kânûnî Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim'in minyatürlerinin bulunduğu bu yazmada, birçok halk tiplmesi minyatürü de yer almaktadır. Çeşitli Türk çarşı ressamının ortak eseridir. Sanatçı imzası bulunmamaktadır. İçinde kâti' tekniği ile yapılmış çeşitli bezemeler vardır. Natüralist tarzda çalışılmış, lâle, gül, menekşe, karanfil, zambak, nergis gibi zengin çiçek çeşitleri ve kır bitkileri ile süslenmiştir. 116 sayfadır. 20.7 x 14 cm boyutlarındadır.

Kıyafet Albümü; Bu albüm, XVII. yy'a aittir. Mundy albümünün içindeki oymalara benzer bezemelerle doludur. Paris Bibliothec Nationale de bulunan bu albüm bir kıyafet albümü özelliği taşımaktadır. İçinde 124 adet minyatür bulunmaktadır. 16,5 x 21 cm ölçülerindedir. İçindeki oyma desenler, sayfaların tam ortalarına yerleştirilmiştir. Kâtî' desenler 8,5 x 15 cm ölçülerinde ve 53 adettirler. Desenler pastel renkli kâğıtlardan kesilmişlerdir. Buket ve çiçek desenleri ağırlıklı olarak çalışılmıştır. Albümün içinde gemiler, köşkler, selsebil, ibrikler, vazolar, kuş ve hayvan figürleri bulunmaktadır. Bu albümde Mundy albümü gibi, İstanbul'da kapalıçarşı civarında dükkânları olan çarşı ressamaları tarafından hazırlanmıştır. Çarşı ressamlarının üslûbu sade ayrıntıdan arındırılmış, az renkli ve altınsızdır. İnce işçilikten uzaktır.

Fatih Albümü; Yakup bey albümü olarak anılmaktadır. Kâtî' sanatının ilk ve önemli temsilcilerinden biri olan Abdullah Kaat'ın eseridir. Topkapı Sarayı Müzesindedir. Çok ince işçiliktir. Oyma yazılar, oyma tabiat ve hayvan, ağaç desenleri ve ejderha tasvirlerinden oluşmaktadır. Albümde ayrıca minyatür ve resim çalışmaları da bulunmaktadır. Desenlerde imza ve tarih yoktur. Albümün içinde bulunan Sultan Yakup'a yazılan methiyede Herat'lı Abdullah Kaat imzası vardır. Sülûs ve talik hatla yazılıp, oyulmuş âyet ve hadisler vardır. Albümde önemli oymalardan biri, beyaz kâğıttan oyularak, pembe bir zemine yapıştırılan oyma attır. Eyeri, eyer örtüsü ve kuyruğu oyulmamıştır. Gövdesindeki oymalar hatâi motifleridir. Ejderha desenlerinden birisinin dört ayaklı, yedi başlı, saçak saçak kuyruğu olup, kahverengi kâğıttan kesilip açık renk zemine yapıştırılmıştır. Diğer ejderha örneği daha basit olup yedi başlı, iki ayaklıdır. Beyaz kâğıttan oyulup koyu renk zemine yapıştırılmıştır. Stilize hayvan formları Selçuklu maden işlerinde ve seramiklerde görülmüştür. Kâtî' sanatında stilize hayvan formlarına XV. yy'da rastlanmamaktadır.

Hattat Mehmed Bin Ahmet Sirozî tarafından yazılmıştır. Konya Mevlâna Müzesinde bulunan 1099 / 1687 tarihli mecmuanın içinde kâtî' vazo, çiçek ve bahçe köşkü tasvirleri yer almaktadır. Vazolar, ince uzun boyunlu, üzeri son derece ince işçilikli, rûmî motifleri ile bezenmiş, zarif çalışmalardır. İçlerinde karanfil, lâle, gül, sümbül gibi çeşitli çiçeklerden oluşan buketler vardır. Bahçe köşkünün etrafı çitle çevrilmiş ve iki yanda serviler yer almaktadır.

Hadis-i Erbain, Kırk hadis anlamına gelmektedir. XVI. yy'ın önemli sanatçılarından Ali Çelebi tarafından yazılmıştır. Bazı kaynaklarda ismi "Abdülhayf

Ali” olarak geçmektedir. Kânûnî Sultan Süleyman döneminde “Budin” defterdarlığı yapmıştır. Kat ve kâtî’ ustasıdır. Sülüs, muhakkak, gubari, nesih, divani ve nestalik üsluplarında hat yazmıştır. Kânûnî Sultan Süleyman’ın şehzadesi Mehmed için “Kırk Hadis” adlı eseri, 1540 tarihinde, erkek oyma talik yazılar ile yazmıştır. Eser Topkapı Sarayı Müzesindedir.

Guy ve Çevgan; Mehmed Bin Gazanfer tarafından yazılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindedir. Mukatta yazı türünün önemli örneklerindedir. Oyma tâlik hat ile yazılmış 35 adet sayfa bulunmaktadır. Oyma kıt’aların etrafında yine oyma kalıpla yapılmış olan sayfa süsleri vardır. Aynı sanatçının Kânûnî Sultan Süleyman’a sunulmuş bir eseri de, “Kaside-i İdiyye” dir. Bu albüm 10 tâlik kıt’adan oluşmuştur. Yeşil, bej ve lacivert renkler kullanılmıştır.

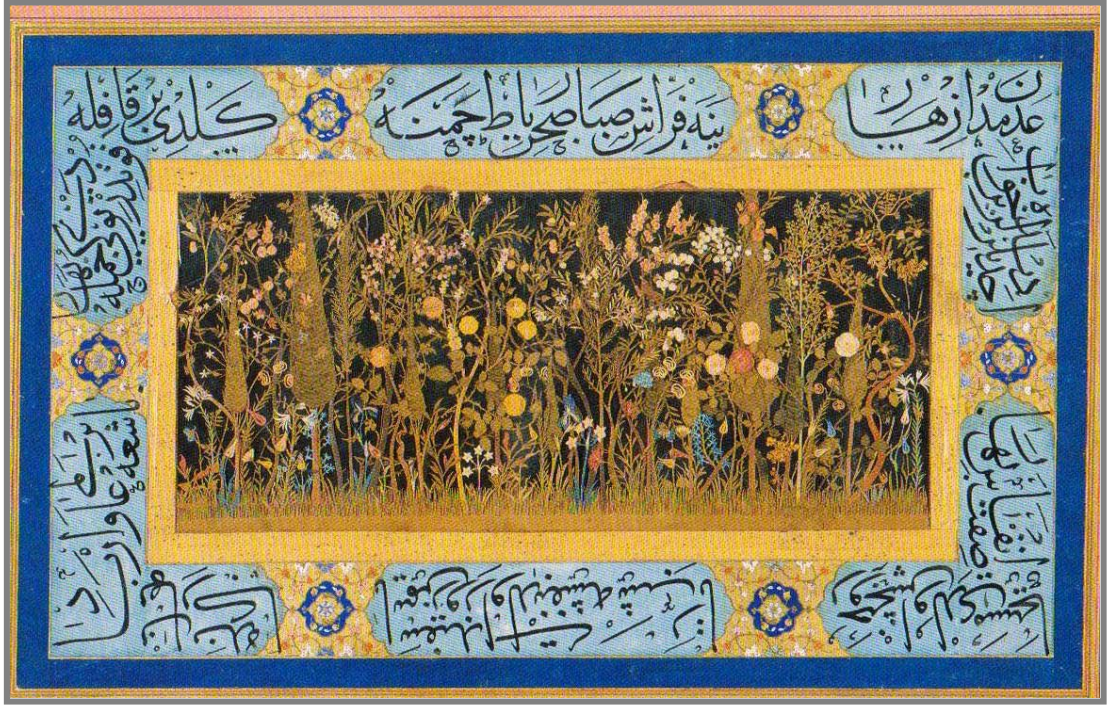
Şah Mahmut Nişabûrî Albümü; İçinde çok ince işlenmiş bir bahçe tasviri olan, önemli bir albümdür. İstanbul Üniversitesinde bulunmaktadır. Katlı kâtî’ tarzında, son derece ince işçilikle çalışılmış, çiçek ve ağaçlarla bezenmiştir. XVI. yy ortalarına aittir. Bu önemli albümün Efşancı Mehmed’in eseri olduğu sanılmaktadır.

Efşancı Mehmed, Kânûnî Sultan Süleyman döneminde Divan-ı Hümayun’da çalışmıştır. Nişapuri albümü 98 sayfadır. Kânûnî Sultan Süleyman’ın sadrazamı İbrahim Paşa tarafından desteklenmiştir. Eser 9 x 20 cm ebadındadır. Bahçe tasvirinin çevresinde ilkbahara adanmış şiiirler vardır. Siyah zemin üzerine çalışılmıştır. Çeşitli boylarda on adet servi ve aralarında bahar ağaçları vardır. Lale, karanfil, zambak, susen, sümbül ve güller katlı çalışılmıştır. Kavak ağaçları ve iki adet kuş görülmektedir.

Kâtî’ çekmeceler; İçlerine, kamaş kalem, makta, hokka, rıhdan,³ kağıt makası, kağıt gibi malzemelerin konulduğu, kapaklı, küçük sandıkların, üzeri “kâtî” ile süslü olanına eskiden kâtî’ çekmece adı verilir. Mevlevî sanatçı, Derviş Hasan Eyyûbî’nin XVIII. yy başında yaptığı çekmece önemli bir örnektir. Topkapı Sarayı Müzesinde birkaç kâtî’ çekmece bulunmaktadır. Hasan Eyyûbî’ye ait olan çekmece 37.5 x 18.5 cm ölçülerindedir. Kutunun iç ve dış kapağı, kâtî’ İstanbul panoramaları ile bezenmiştir. Yan bölümlerinde ise, vazo içinde çiçek motifli bezemeler yer almaktadır. Doğa tasviri içinde, ağaçlar, çiçekler, kuşlar, geyikler, aslan, kuğular, saltanat kayıkları, savaş gemileri ve yelkenliler vardır.

Aynı müzede XVIII. Ve XIX. yy’lara ait iki çekmece daha bulunmaktadır.

³ Rıhdan; Mürekkeple yazılan yazıyı kurutmakta kullanılan tozun konulduğu kap.

Şekil 2.42. / Kâti' bahçe. Efşancı Mehmed. Murakka. (İ.Ü.K Boyut; 9 x 20 cm)

Bu çekmecelerde doğa tasvirleri ile bezenmiştir. Ancak burada kullanılan kâğıt malzeme içinde fildişi parçaları da bulunmaktadır.

Kâti' Bahçe –*Viyana Milli Kütüphanesi*; Burada no 313 de kayıtlıdır. Bursalı Mevlevî Fahri Dede'nin eseridir. Sultan III. Murat'a sunulmuştur. Murakka bir albümdür. Albümden pozitif ve negatif tâlik kıta'lar ve tamamı kâti' tekniği ile yapılmış ince işçilikli bir bahçe tasviri bulunmaktadır. Kompozisyonun üst ortasında, küçük boyutlu bir bahçe tasviri daha yer almaktadır. Küçük bahçenin iki yanında çeşitli çiçekler bulunmaktadır.

Cennet bahçesi; Cambazzâde Osman'a ait bir eserdir. Koyu yeşil deri ile kaplanmış mukavva bir kutunun içinde yer almaktadır. Kutunun kapağı stilize bir dal ile bezenmiştir. Bu dal, altın ve gümüş yaldızla çok ince çalışılmıştır. Cambazzâde Osman'ın imzası bulunmaktadır. Cambazzâde Osman aynı zamanda bir bilim adamıdır. Cambazzâde adı, bir çeşit askeri teşkilât olan, cambazlar sınıfından gelmektedir. Eser üç boyutludur. Girift bir kuru, bitki örtüsü, ön planda bir dere ve kırık bir alandan oluşmaktadır. Derenin içinde ördek ve balıklar, çevrede ise kuşlar, tazılar, tavşan ve sülün yer almaktadır. Bu tasvirin içinde yer yer, gerçek tavus kuşu tüyleri, suluboya tekniği, gerçek kuş tüyelerine yer verilerek daha güçlü bir doğa tasviri sağlanmıştır. (Mesara G. 2004. *Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı*. Syf. 33 - 38)

Şekil 2.43. / Kâti' bahçe. Cambazzade Osman (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları.)

2.2 . Kâti' sanatında kullanılan malzemeler ve teknolojisi

Kâti' sanatında kullanılmakta olan malzemeler bu sanat dalı için özel olarak Üretilmiş değillerdir. Her bir malzeme, başka sanat dalları, zanaatlar veya hobiler için üretilmişlerdir.

Bu malzemeler;

- a. Çizim için gerekli malzemeler
- b. Kesim için gerekli malzemeler
- c. Yapıştırmak için gerekli olan malzemeler

olarak gruplandırılabilirler.

2.2.1. Tarihte kullanılan malzemeler

Birçok sanat dalının ortak kullanılan en önemli malzemesi kalem olarak kullanılan kamıştır.

Kamışkalem; sıcak ülkelerin göl ve dere kenarlarındaki sazlıklarından elde edilmiştir. İyi bir kamış kalemin orta sertlikte orta kalınlıkta ve düzgün olması

gerekmekteydi. Kalem açılarak kullanılmaya başlanır, kâğıda temas eden kısmı bozuldukça yeniden açılırdı.

Kalemtırış; Kamış kalemleri açmak için kullanılan kalemtırış günümüz kalemtırışlarına benzemiyordu. Eski kalemtırışlar tig adı verilen kesici kısım, sap ve bu iki kısmı birbirine bağlayan parazvanadan meydana geliyordu. Boyu 10 – 20 cm arasındaydı. Kalemtırışların sapları kemik, fildişi, abanoz, öd ağacı, yeşim, mercan, boynuz, bağa, çelik gibi malzemelerden yapılmışlardır. Kalemtırışların üzerinde onu yapan ustanın ismi belirtilmişti.

Makta'; 2 - 3 cm eninde, 10 – 20 cm boyunda, 2 - 3 mm kalınlığında kemik, fildişi, bağa veya sedeften yapılmış bir plakaydı. Kelemin açılma işlemi sert bir yerde yapılırsa kalemtırışın kesici kısmı zedeleneceği için zamanla bozuluyordu. *Makta'* adı verilen gereçler sert zemine nazaran yumuşak satırlı olduğu için kalemtırışın keskinliğine zarar vermezdi. *Makta'* üzerinde kamış kalemin genişliğine uygun küçük bir çıkıntı vardı. Bu yiv makta'nın uç kısmında yer alır ve buraya kalem yuvası da denilirdi. Bu yive kamış kalem oturtularak kalemtırışla kalem açılırdı. Mevlevî dervişler makta' yapımında ustaydılar ve makta'ların üzerleri mükemmel işçilikle dantel gibi oymuşlardır. Kamış kalem kullanmak geçmişte kalınca makta'lar da tarihe karışmışlardır.

Kâtı' sanatında, tarihte kullanılan malzemelerin en önemlisi keskidir.

Keski; cilt yapımcılarının (mücellit) kullandıkları *nevregen* adı verilen bir bıçak türüdür. Ucu oldukça kıvrık, sivri ve oldukça keskindir. Mücellitler, nevregeni karton veya deri oymak için kullanmışlardır.

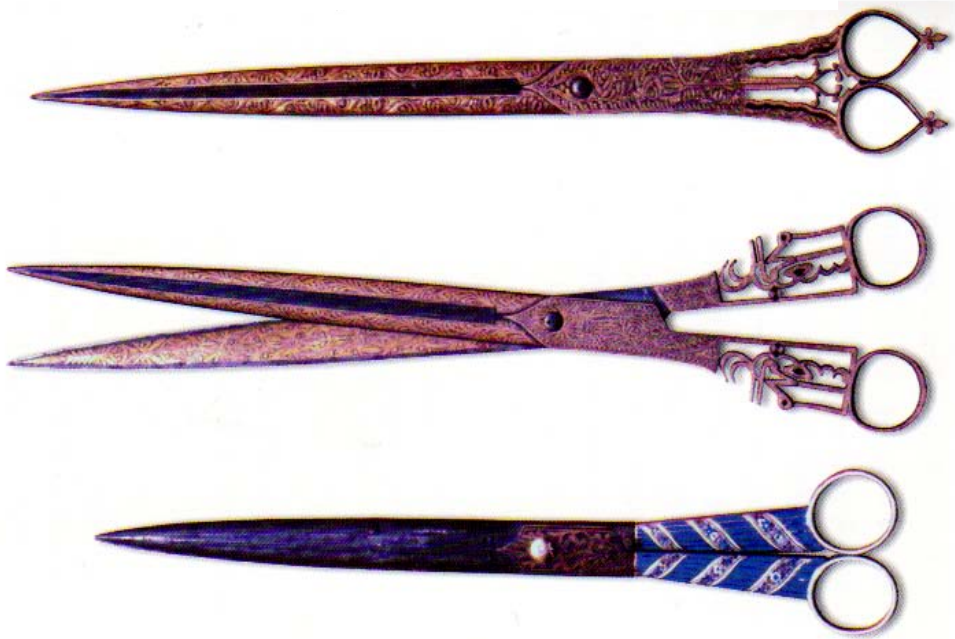
Tarihte kullanılan bir diğer malzeme *makastır*. Oyma sanatçılarının makas kullandığı, Evliya Çelebi'nin “Seyahatnâmesi”nde yazmaktadır. Bu makasın ismi “*mukraz*”dır. Seyahatnâmenin kâğıt oymacılardan bahsedilen bölümünde, mukraz ile kâğıt kesildiği anlatılmaktadır. (Serin M. 2003. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. Syf 336 – 338)

Yapıştırmak için kullanılan malzeme, ismi muhallebi olan, geleneksel sanatın birçok dalında değişik terkipleri kullanılan bir yapıştırıcıdır. Bu sanatçı tarafından hazırlanan bir terkiptir. Kâğıdın kurtlanmaması için, hazırlanan yapıştırıcının içine çiriş konulmuştur. Günümüzde olduğu geçmişte de en önemli malzemelerden biri kâğıttır. Kâğıtlar geçmişte üzeri doğrudan yazıp çizilecek şekilde üretilmezlerdi. Hindistan, Buhara, Çin, Avrupa veya yerli imalâthâneler olan Bursa, Beykoz, Yalova, Kağıthane'de üretilen kâğıtların yüzeyleri pürüzlüydü. Mürekkebi

yayıyorlardı. Çoğu beyaz renkte olan ham kâğıtlar önce istenilen renge boyanıp sonra âharlanarak kullanılmışlardır. Âharlanan ham kâğıdın çatlamaması için, dört beş gün içinde mührelenmişlerdir. Mühreleme işlemi kâğıdın yüzeyinin parlatılması ve düzeltilmesi için yapılmıştır. Kâğıtlar bitkilerle boyanmışlardı. Bunun için renk veren bitkiler suyla kaynatılır. Daha sonra renkli su bir tekneye boşaltılır ve kâğıt bu suya batırılır. Kâğıtlar renkli suyu emer ve kurutulur. İkinci yöntem ise renkli suyun bir tampon yardımıyla kâğıda sürülmesidir.

Şekil 2.44. / Tarihte kullanılan makta örnekleri.

Şekil 2.45. / Tarihte kullanılan makas örnekleri.

Şekil 2.46. / Tarihte kullanılan kalemtraş örnekleri.

Şekil 2.47. / Günümüzde kesim için kullanılan malzemeler

Kağıt boyamak için çoğunlukla bitkiler kullanılmaktaydı. Örneğin, cevizin yeşil kabuğundan kahverengi, çaydan krem rengi, nar kabuğundan kahverengi, soğan kabuğundan kırmızı kahve arası renk elde edilmekteydi. Altın, hem tarihte hem günümüzde kullanılan önemli bir malzemedir. Özel olarak dövülerek mikronla ölçülecek derecede inceltilir. Yüksek ayarlıdır. Arap zankı ile porselen ya da cam bir tabakta üç saat ezilir. Suyla yıkanıp kırksekiz saat bekletilir. Üzerindeki su alınır ve kurumaya bırakılır. Altının kağıda sürülme işlemi sırasında jelatinli su kullanılır. (Serin M. 2003. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. Syf 340 – 341)

2.2.2. Günümüzde kullanılan malzemeler

Günümüzde kullanılan malzemeler birkaç grupta incelenebilir.

a. *Çizim için gerekli olan malzemeler*; bu gurubun içinde ilk akla gelenler, çizimin yapılacağı ince ve şeffaf eskiz kâğıdıdır. 0.3 ve 0.5 numaralı kalemler ise, desenin eskiz kâğıdından oyulacak olan kağıda ustalıkla aktarılmasını sağlar. Yumuşak bir silgi ve kalem gerekmektedir. Eskiz kâğıdını, kesilecek kağıda tutturmak için seloteyp gerekir.

b. *Kesim için gerekli malzemeler*; kâti' sanatı için ülkemizde kâğıt oymak için üretilmiş özel bir keski yoktur. Kesme işlemi makas ya da gretuar ile yapılır. Gretuar ile yapılan kesmelerde kâğıdın altına mat “kesme lastiği” konulur. Bu gretuarın rahat hareket etmesini ve alttaki zeminin çizilmemesini sağlar. Bunun için kullanılacak en ideal malzemeler, ucu hafifçe kıvrık, sivri ve keskin olan manikür makası, gretuar olarak adlandırılan keskiler ve bisturidir. Kesilen parçaların

zedelenmeden ve rahatça tutulup yerleştirilebilmesi için ise pul cımbızı kullanılır. Çelik cetvel ise düz çizgi ve kâğıdın çevresindeki düzeltme işlemlerinde kullanılır. Mat'ın çeşitli ebatta olanları vardır. Kesim için kullanılan en önemli malzeme ise kâğıttır. Oyulan desenlerin yapıştırılabilmesi için karton, paspartu veya deri zemin gerekmektedir.

c. *Yapıştırmak için gerekli malzemeler*; Oyulan desenlerin yapıştırılması için geleneksel yöntem kullanılmaktadır. Buradaki yapıştırıcı, muhallebi denilen bir tür koladır. Bu yapıştırıcının kullanılabilmesi için fırça, ince ve emici özelliği olan kâğıtlar, yapıştırmak için mukavva, paspartu veya deri zemin gerekmektedir.

2.2.3. Yapıştırıcı özellikleri

Oyma desenlerin yapıştırılması için çağdaş malzeme kullanılması uygun değildir. Çağdaş malzemeler hızlı kuruduğu için, yapıştırma sırasında, desenin deformasyonu söz konusu olabilir. Deseni tam yerine oturtmak için yapılması gerekebilecek milimetrik oymalar, ancak daha geç kuruyan, geleneksel yöntem tutkalı olan muhallebi ile mümkün olmaktadır. Muhallebi, küçük bir çay bardağı suya 1,5 çay kaşığı (silme denilen ölçü ile) buğday nişastası konulup, pişirilerek elde edilmektedir. Tutkal piştikten sonra içine milimetrik ölçüde, küçük bir miktar şap konulmalıdır. Karıştırılarak şapın erimesi sağlanmalıdır. Şap, kâğıdın kurtlanmasını önler ancak burada miktar çok önemlidir. Şayet gereğinden fazla kullanılırsa o zaman kâğıdı sarartır. Tutkal karıştırılarak pişirilmelidir, bu yöntem, içinde topaklanma olmasını önler. Boza kıvamına gelip rengi saydamlaştığında ideal yapıştırıcı elde edilmiştir. Tutkal karıştırılmak sureti ile soğutulmalıdır. Bu, tutkalın üzerinde katı bir tabaka oluşmasını önlemektedir. Muhallebi, kapalı bir kap içine konularak saklanmalıdır. Normal oda sıcaklığında bir hafta kadar bozulmadan kalabilir. Buzdolabında on gün kalabilir. Muhallebi hiçbir zaman, yapıştırılacak desenin arkasına sürülmez. Her zaman yapıştırılacak zemine uygulanmalıdır. Aksi halde, yapıştırılacak desen deforme olur, kopar. Bu da kâğıt' desenler için istenilmeyen bir durumdur. Muhallebiyi yapıştırılacak zemine sürebilmek için desen büyüklüğüne uygun numarada, sentetik fırça kullanmak uygun olur. Muhallebi sürülüp, desen, zeminde yapışması gereken yere yerleştirildikten sonra, desenin

üzerine emici özelliği olan bir kâğıtla, hafif bir tampon uygulanmalıdır. Böylece desenin dışına taşma ihtimali olan yapışkanın fazlası alınmış olur.

Tutkal aşırı sıcak, aşırı soğuk, esintili, klimalı ortamlarda uygulanmamalıdır. Desenler yapıştırıldıktan sonra, normal oda ısısında bir müddet kurumaya bırakılmalıdır.

2.2.4. Kullanılacak kâğıt özellikleri

Tarihteki örneklerinde de görüldüğü gibi, kâğıt oyma sanatında ebru kâğıtları, doğal yöntemlerle boyanmış kâğıtlar, kimi zamanda renksiz, doğal renkli kâğıtlar kullanılmışlardır. Bu kâğıtlar aharlanmış ve mührelenmişlerdir.

Âharlanmış kâğıtların üzerindeki, kalem ve fırça hataları giderilebilmektedir. Âharlı kâğıtlar kâti' sanatında önemlidirler çünkü daha dayanıklı olurlar. Karışım bir defa sürülmüş ise "tek âharlı" iki defa sürülmüş ise "çift âharlı" kâğıt denilir.

Sanatçılar, genellikle aharlarını kendileri yapmaktadırlar.⁴ Bu yüzden birçok âhar çeşidi oluşmuştur. Az veya fazla sürülmesi kâğıt yüzeyine çatlama neden olmaktadır. Bu nedenle, aharlanmış kâğıtlar mührelenmelidir. Mührelenme çatlama önler. Ahar, nişasta, yumurta, beyaz şarap, kitre, arap zankı, balık tutkalı, un, hatmi çiçeği, gül yaprağı veya pirinç gibi malzemelerden hazırlanmaktadır. Bu malzemelerin bazıları, belli miktarlarda bir araya getirilerek sıcak suda pişirilmektedir. Pişirilen karışım soğutulduktan sonra, kâğıt bu karışıma batırılıp çıkarılmalıdır. Daha sonra iplere asılmak suretiyle gölge bir yerde kurutulmalıdır. Kurutulan kâğıt daha sonra mührelenmelidir.⁵ Mühre, âharlı kâğıdın veya altınlanmış kâğıdın yüzeyini parlatmak için kullanılan bir alettir. Akik taşı, cam, deniz kabuğu, çakmaktaşı gibi materyallerden yapılan mühre çeşitleri bulunmaktadır. Altın parlatmak için kullanılan mührenin ucu kıvrık olur. (Serin M. 2003. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. Syf 341 – 342)

⁴ Âher: Yazı için veya kâti' için kullanılacak kâğıdın yüzeyine sürülen özel bir karışımdır. Kâğıdın parlak ve dayanıklı olmasını sağlar.

⁵ Mühre: Kalem şeklinde, uç kısmı akikten yapılmış, kâğıda sürülen altın veya âheri parlatmak için kullanılan bir gereç.

Şekil 2.48. / Günümüzde kullanılan malzemeler.

2.2.5. Yapıştırılacak zemin özellikleri

Kâti' sanatında, oyulmuş olan desenlerin yapıştırılacağı zemin de önemlidir. Yapıştırma yapılacak olan zemin, mukavva, deri veya paspartu gibi sert ve biraz kalın olmalıdır. Üzerine tutkal sürüldüğü zaman, tutkalın içindeki sudan etkilenmemeli, esneme yapmamalıdır. Üzerine yapıştırılan motif, desen veya oluşturulan kompozisyonu taşıyabilmeli, deforme olmamalıdır. Asitsiz paspartu geleneksel sanat dünyası için önemli bir malzemedir. Kâti' desenlerinin yapıştırılması için, asitsiz paspartu ideal bir çözüm olabilir. Böylece paspartu yıpranmaz. Yapıştırılacak zemin pürüzsüz ve temiz bir satıh olmalıdır. Yapıştırma işlemi, zemin üzerinde, kesilmiş olan desenin, varsa simetri ekseni, orta noktası, uç noktaları gibi belirli noktalarının işaretlerinin alınıp, yapıştırılacak yerin belirlenmesi ile başlar. Daha sonra, işaretlenen kısmın içine gelecek şekilde, seri olarak muhallebi sürülür, desen yerleştirilir, cımbızla, oluşan eğrilikler düzeltilerek yapıştırılır.

Emici bir kâğıt kullanılarak, hafifçe tampon yapılır. Bu işlem gerçekleştirilirken, tutkal fazla ve sınırların dış kısmına sürülürse, muhallebi taşma yapar ve zeminde iz bırakır. Özellikle koyu renk paspartularda, tutkalın taşıp, desenin etrafına yayılması hoş bir görüntü yaratmaz. Bu nedenle koyu renk paspartular çok dikkatli kullanılmalıdır.

2.2.6. Kâti'da kullanılan motifler

Kâti' sanatında da diğer geleneksel sanat dallarında olduğu gibi motif zenginliği vardır. Sanatçılar hem zengin kültürümüzden, hem de doğadan etkilenmişlerdir. XVI ve XVII. yy'larda kâğıt oyma sanatı, el yazması kitap sayfaları arasında, yazmaların kaplarında, yazı çekmecelerinde, el yazması eserlerde, dişi oyma kalıpla yapılmış, sayfa kenar süslemeleri olarak, yazmaların sayfaları arasında separatör olarak, hat levhalarında bol miktarda kullanılmışlardır. Buralarda kullanılan oymalar, ait oldukları dönemden çok etkilenmişler ve bu dönemlerin süsleme üslubunu yansıtmışlardır.

Tezhip sanatının önemli motifleri olan şemse ve köşebentler, bordürler, yazılar, geometrik şekiller, zengin çiçek motifleri, bitki motifleri, çiçek demetleri,

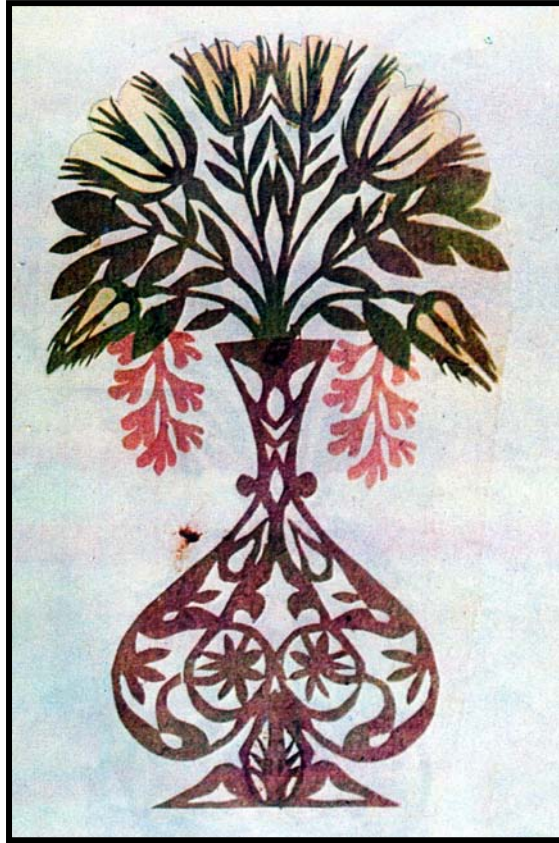
doğa tasvirleri, ağaç tasvirleri, yelkenliler, gemiler, hayvan tasvirleri, selsebiller, köşk tasvirleri, bahçe tasvirleri, içleri tamamen tezhip çalışma olarak oyulmuş vazo, kupa ve şekerlikler, resim yazılar, geometrik ağlar, av sahneleri, orman ve bahçe tasvirleri, oyma olarak hazırlanmış tâlik yazılar, rûmî tezhip motifleri, çeşitli yapraklar, meyve tasvirleri, kuş tasvirleri, vazolu buketler kâti' sanatında bolca kullanılmışlardır. Oyma olarak hazırlanmış yazılar hem negatif hem de pozitif olarak büyük bir ustalıklarla oyulup, son derece dikkatli bir şekilde yapıştırılmışlardır. Oyma kıta'ların etrafı, oyma kalıpların içinden, boya tamponlama tekniği ile boyanmış, motiflerle süslenmişlerdir. Çiçek tasvirlerinde kullanılan çeşitli kır bitkileri, otlar, lale, karanfil, gül, nergis, menekşe, zambak, siklamen, süsen, çiğdem, Manisa lalesi, papatya, sümbül gibi çiçeklerin, servi, mazı ve çam ağaçları son derece natüralist üslupla meydana getirilmişlerdir. Bunlar bazen tek, çoğu zamanda buket ve vazoların içlerinde buket şeklinde tasvir edilmişlerdir. Bazı çalışmalarda ise bordür şeklinde veya tâlik beyitlerin arasına serpmeler olarak konulmuşlardır. Bu eserlerin bazılarındaki tasvirler, bahçe ve vazo çalışmalarında yer alan çiçekler, kâğıt kullanılmamış, kurutulmuş çiçek kullanılmış izlenimi verecek kadar canlıdır. Oluşturulan kâğıt oymalar o kadar ayrıntılıdır ki, bu stilize formlar içinde dahi, bitkilerin cinsleri açıkça bellidir.

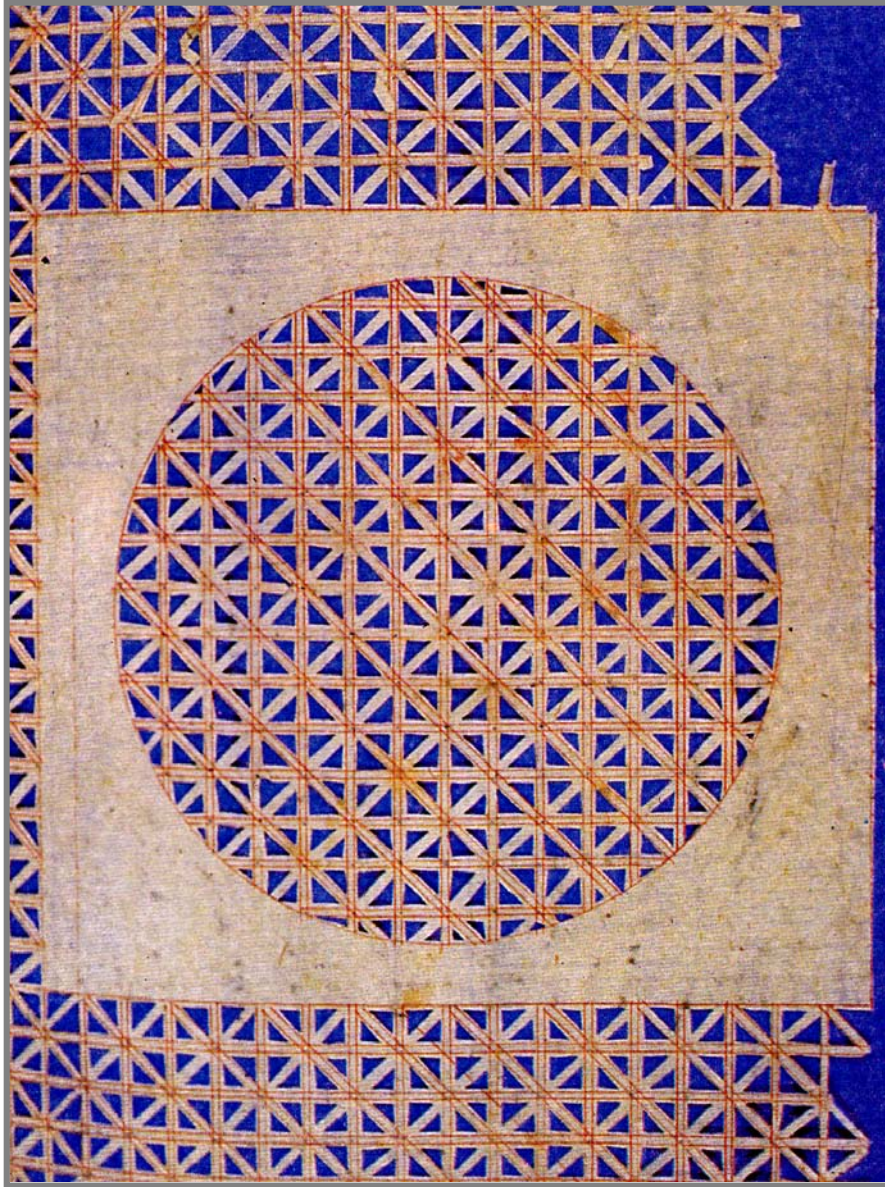
Şekil 2.49. / Bir murakka albüm içinde kâti' olarak yapılmış Sultan II. Mustafa Tuğrası (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)

Şekil 2.50 / Kâti' sanatında kullanılan çiçek motifleri örnekleri. Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.

Şekil 2.51. / Kâti' sanatında kullanılan vazo motifleri örnekleri. Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.

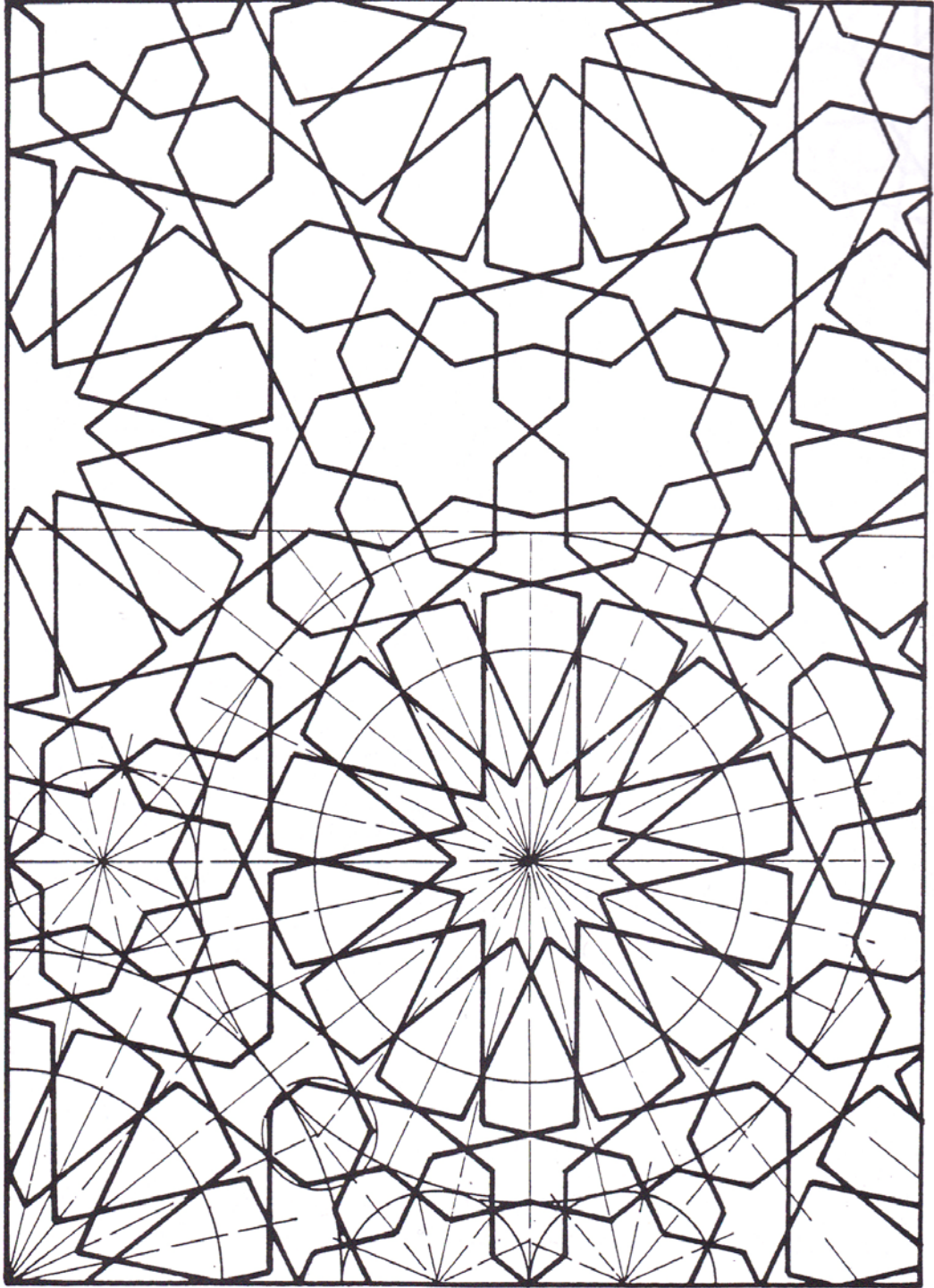

Şekil 2.52. / Geometrik desen. Dişi oyma. (2004 / Mesara G. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Sanat Dizisi: 35)

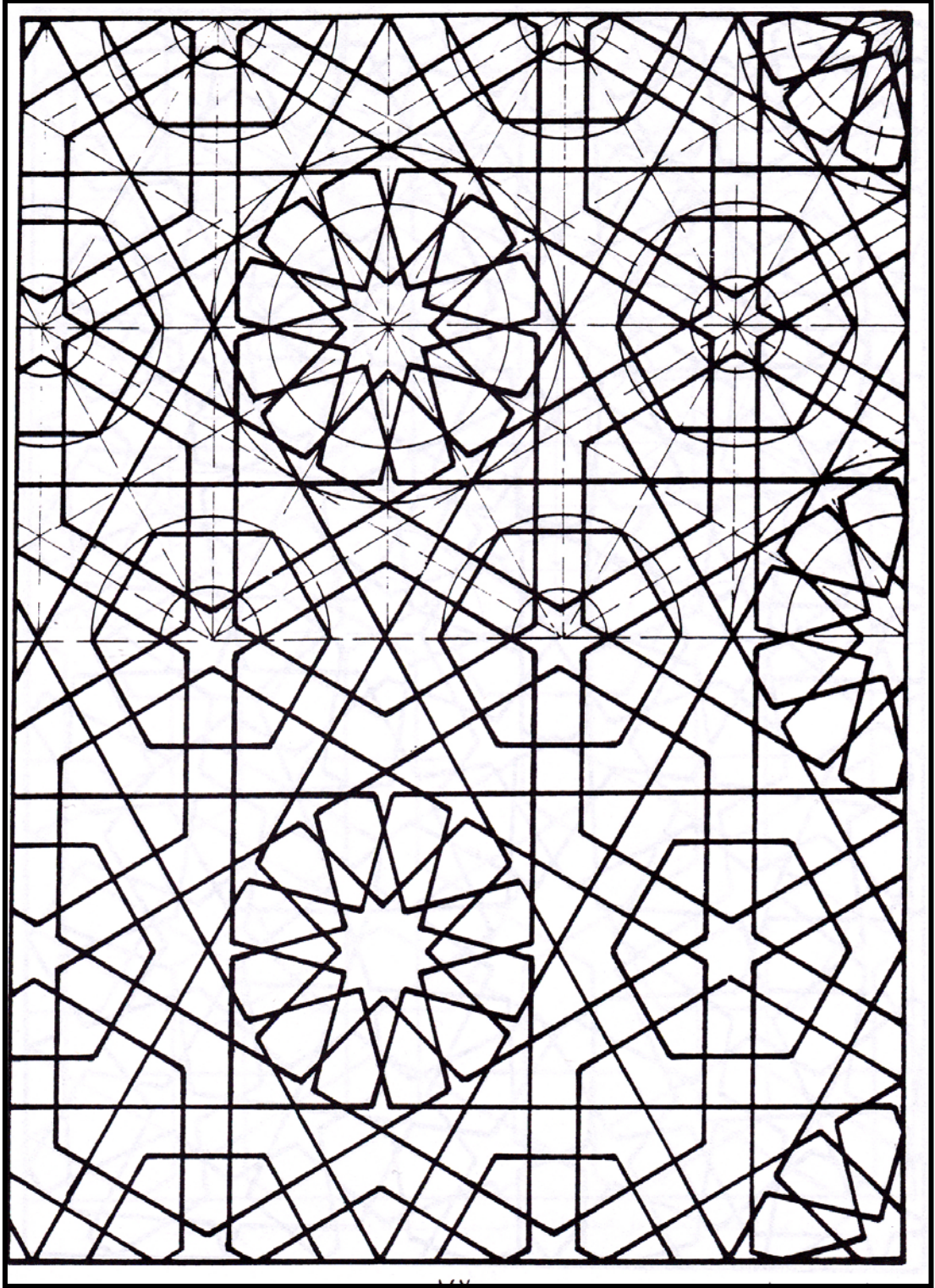
Bu çiçek motifleri bazen yalın kat, kimi zaman ise çok katlı çalışmışlardır. Pozitif ve negatif oyma desenlerede çok fazla yer verilmiştir. Sayfa aralarında, separator olarak kullanılmış bir desen gurubu daha vardır ki, bunlar geometrik ağlardır. Bu gurubun içerisinde üçgenler, kareler, yuvarlak, oval ve dikdörtgenlerden oluşan, temel geometrik formlar vardır. Bu formlarla oluşturulmuş oyma sayfalar, el yazması eserlerin, altınlı sayfaların arasına, sayfaların birbirini aşındırmasını önlemek amacı ile konulmuşlardır. Bu tarz geometrik süslemeler, XIX. yy'da gelişerek oyma yazılı levhalarda, zemin desenleri olarak görülmüşlerdir.

Oyma desenler arasında en çok rastlanan motiflerden biri de vazolardır.

Vazolar, kulplu, ibrik şeklinde, iç süslemeleri zengin, süslemelerde rûmî desenlerin bolca kullanılmış olduğu, ya da iç süslemelerde yalınkat oyma bitki, çiçek ve doğa tasvirlerinin yer aldığı zengin süsleme tarzları ile dikkat çekmektedirler. Dar boyunlu, uzun küp şeklinde, geniş, çeşitli formlarda vazolar, üzerlerindeki ince işçilikli oyma desenlerle en güzel kâti' oymalar arasında yer almışlardır.

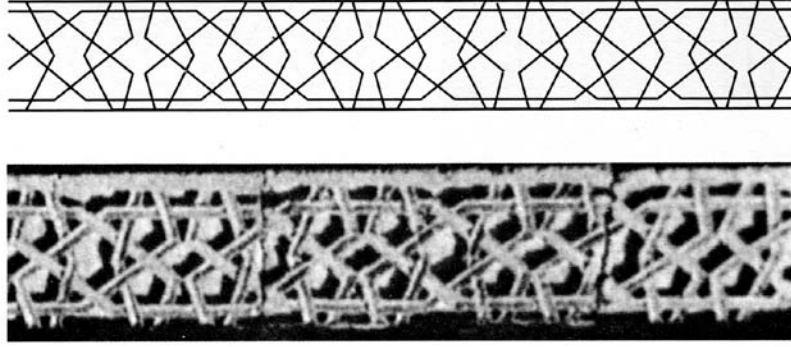
Şekil 2.53. / Geometrik desen örneği. 1

Şekil 2.54. / Geometrik desen örneği 2.

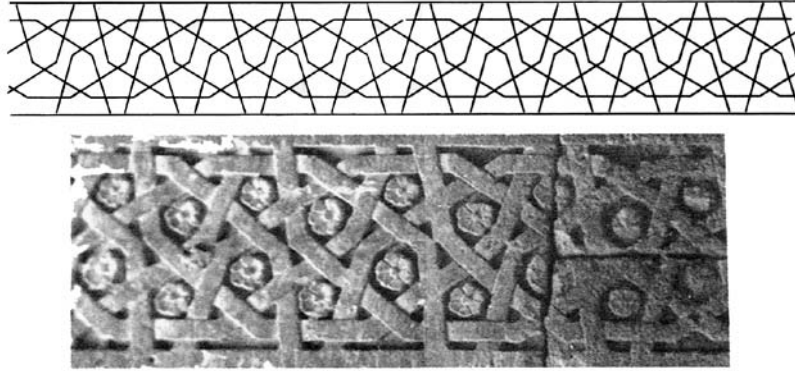
Sık görülen bu desenlerin dışında aslan, boğa, savaş gemileri, saltanat kayıkları, selsebil ve köşk tasvirleri, şeytan tiplmeleri, avlanan adam tasviri, yelkenli gemiler, leylek yuvası, tavus kuşu, dağ keçileri, ceylanlar gibi desenler de tarihte yerini almıştır.

ÇOKGEN BORDÜR 01

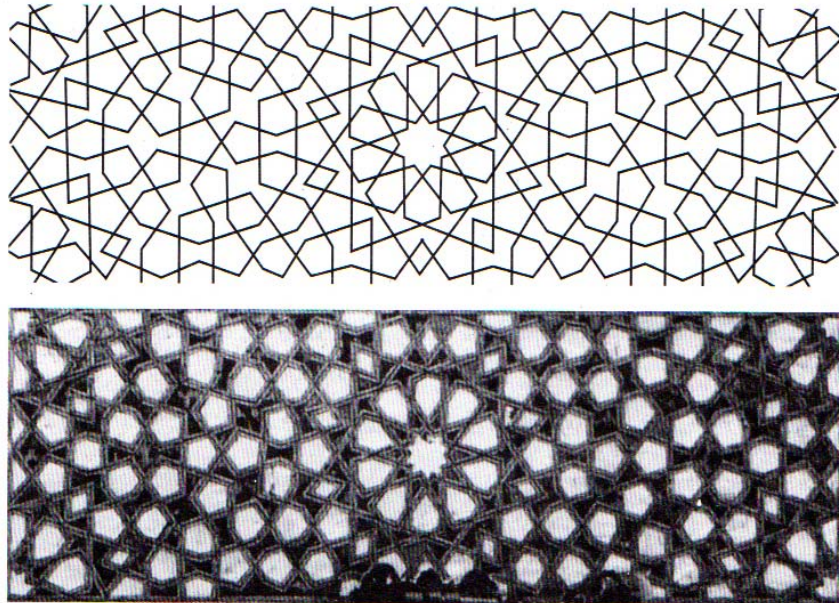

Sekil 2.55. / Kayseri, Hacı Kılıç Camii. Portalde taş kabartma. (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 266)

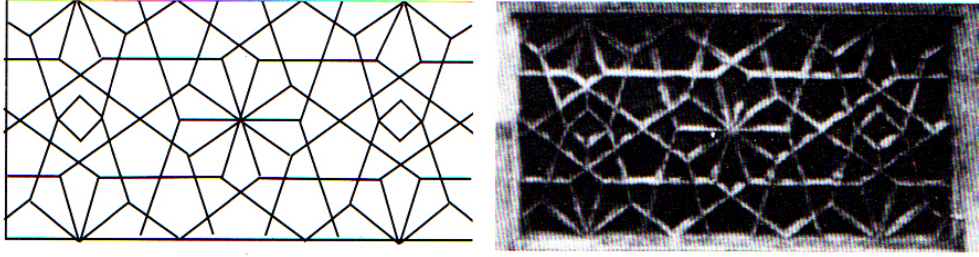
ÇOKGEN BORDÜR 02

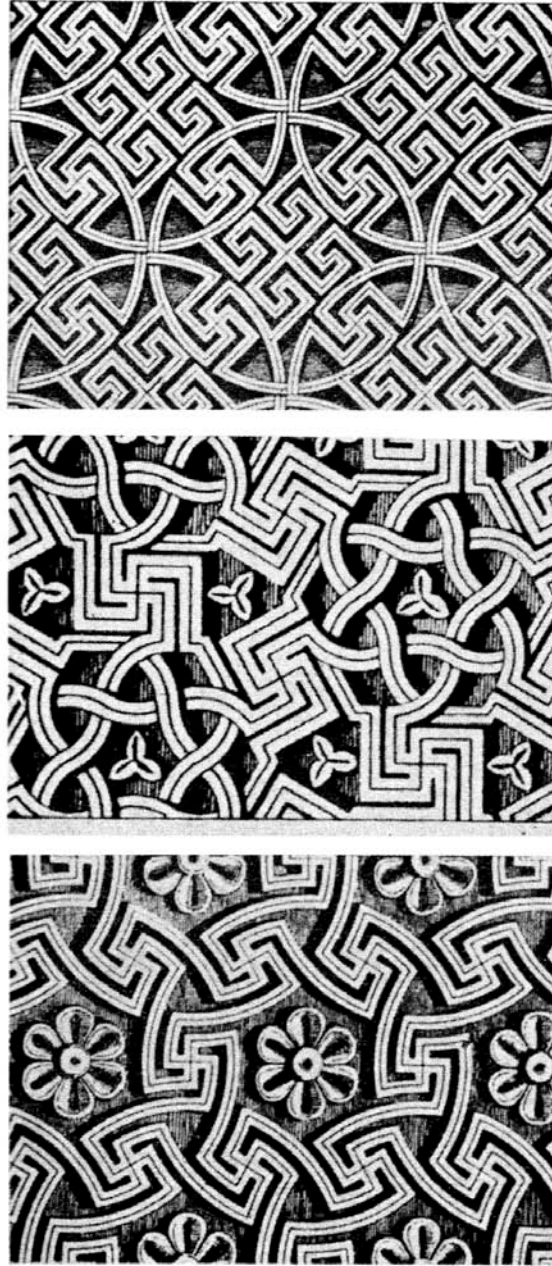
Sekil 2.56. / Ağzıkara Han. Avlu portalı, taş kapartma (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 266)

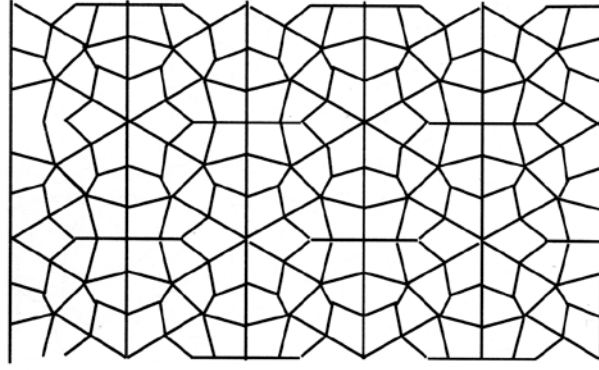
Sekil 2.57. / Onlu yıldız geometrik desen. İstanbul, Topkapı Sarayı. Valide Sultan Dairesi. (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 147)

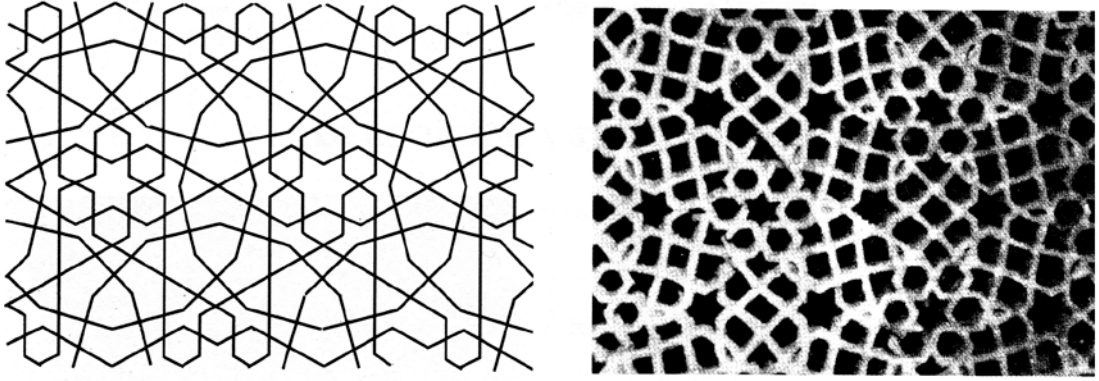
Şekil 2.58. / Onlu yıldız. Geometrik desen. Milas, Firuz Bey Camii. Korkuluk levhası. (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 147)

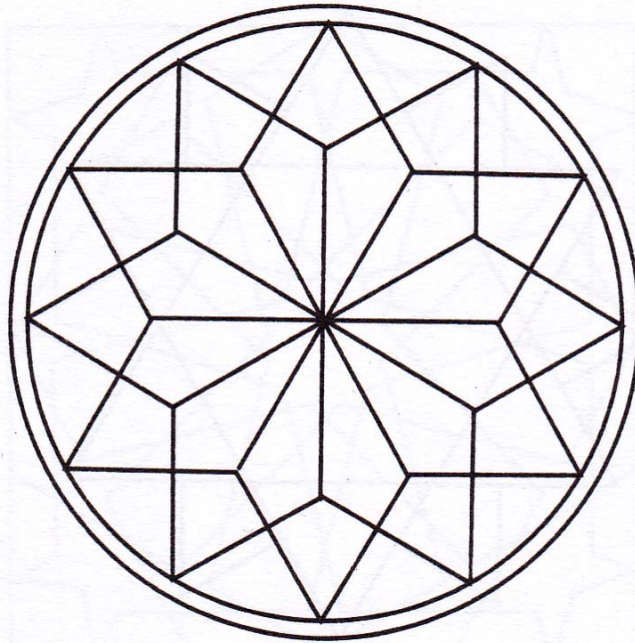
Şekil 2.59. / Savastika yay geometrik motifleri 01 - 02 - 03 Hirbet el Mefcer Sarayı. Kudüs Ark. Müz. Franz 1963 res(2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 239)

Şekil 2.60. / Altılı yıldız. Altıgen. İstanbul, Yenicami. Mımer köşk-altı mermer şebek

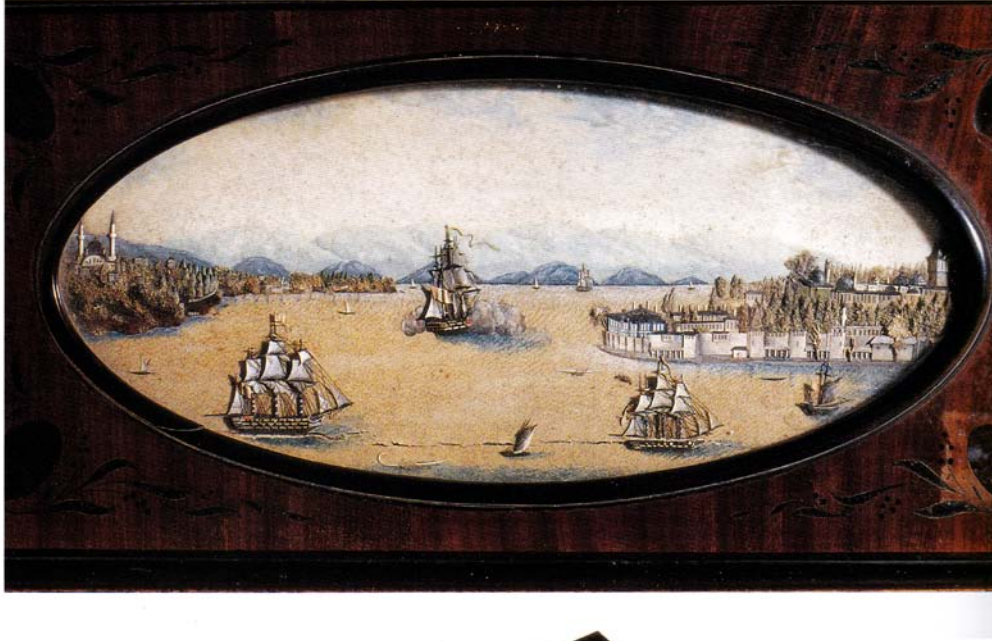

Şekil 2.61. / Altılı yıldız. Altıgen. Ağzıkara Han. İç portalde taş. (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 68)

Şekil 2.62. / Onikili madalyon geometrik desen. (2004 / Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf. 378)

Osmanlı Mûsevî sanatçılar tarafından XIX. yy'da Mûsevî geleneklerine ve inançlarına göre hazırlanmış, belge ve levhalarda da kâtı' tekniği uygulanmıştır. Bu belgeler dînî ve folklorik içeriklidir. Bitki ve çiçek motifleri sıkça kullanılmışlardır. Bu belgeler daha çok sinagogları süslemek için yapılan levhalar ve evlilik kontratlarıdır. Türk süsleme sanatlarında kullanılan pek çok motif bu belgelerde oyma olarak kullanılmışlardır.

Şekil 2.63. / Yazı kutusu üzerine Topkapı Sarayı. (T.S.M. CY477 Boyut; 37.5 x 18.5 cm)

Tarihte, sanatçıların malzeme koymak için kullandıkları yazı çekmeceleri vardır. Bu çekmecelerin içlerine kamaş kalem, hokka, mürekkep, rıhdan,⁶ Makta',⁷ kâğıt makası, kâğıt, kalemtıraş gibi malzemeler konulmuştur. Bu yazı çekmeceleri çeşitli büyüklüklerde. Fildişi ve bağa ile süslenmişlerdir. Kâtı' tekniği ile süslenmiş olanlarına "kâtı' çekmece", lâke tekniği ile yapılmış olanlara ise "lâke çekmece" adı verilmiştir.

⁶ Rıhdan : Yazıyı kurutmakta kullanılan tozun konulduğu kalıptır.

⁷ Makta' : Üzerinde kalem açmak için, kullanılan bir alet.

2.2.7. Kâti' çeşitleri

Kâti' örnekleri, kesme ve yapıştırma tekniklerine göre çeşitlilikler göstermektedir. Kesme tekniklerine göre kâti'lar üç gruba ayrılmaktadır.

1. Burada uygulanan teknikte, desen veya motifler tek olarak oyulmaktadır. İnce ve şeffaf eskiz kağıdına 0,3 ve 0.5 numaralı kalemlerle geçirilen desen kesim, yapılacak kağıda aktarılır, daha sonra desen oyulur.

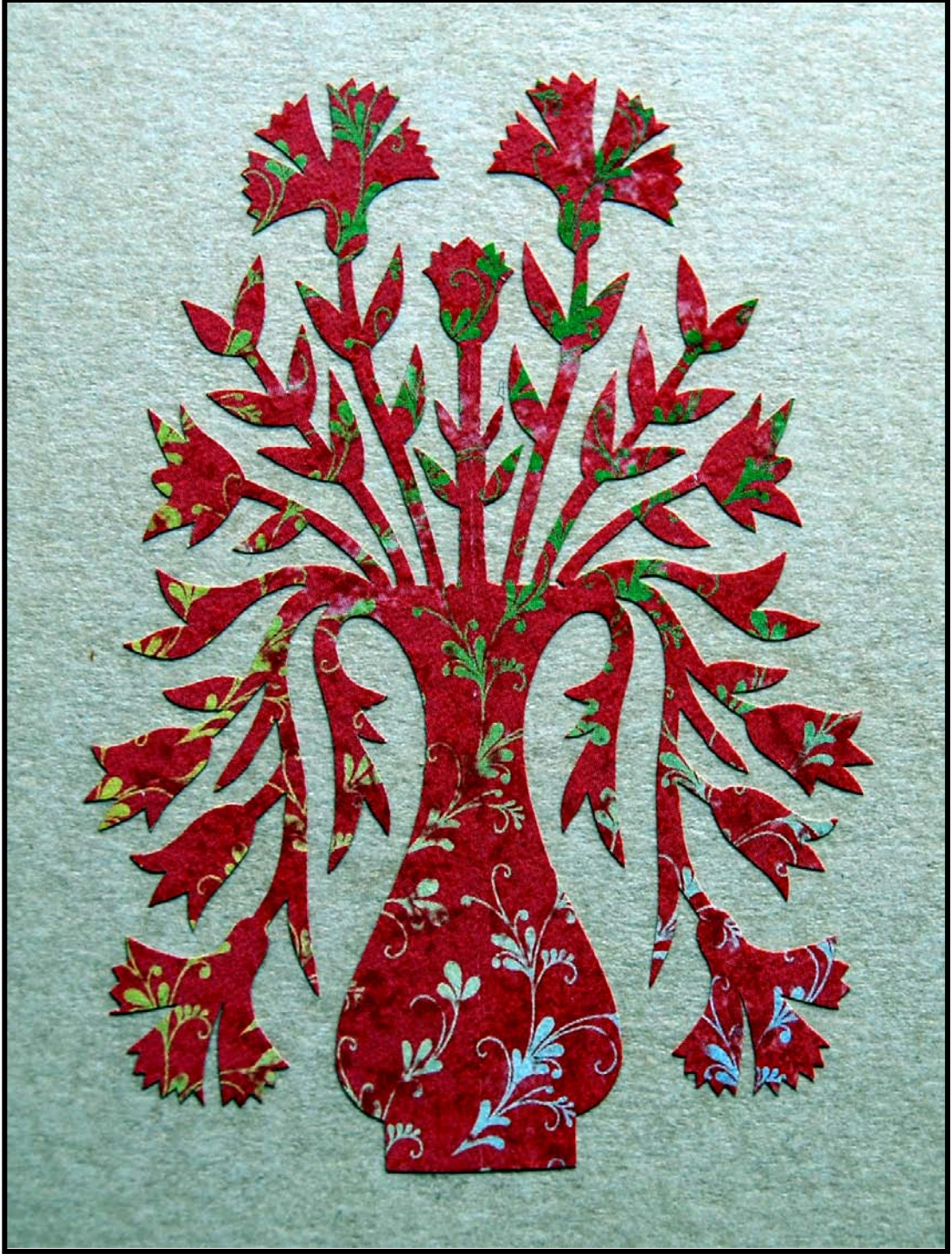
2. Buradaki teknik, simetrik kesim tekniğidir. Simetrik kesimde, motifin etrafında bırakılacak espas çok önemlidir. Bu espas desenin büyüklüğüne göre saptandıktan sonra, kesim yapılacak kâğıt, su yolu dikkate alınarak ikiye katlanır. Katlama çizgisi hafifçe bastırılarak oluşturulur. Çok bastırılırsa desen kesildikten sonra ortada istenilmeyen bir iz kalır. Daha sonra desen kâğıda aktarılır ve oyulur. Bu yöntemde desen dikkatlice ve bozulmadan çıkarılabilirse, tek kesimde, negatif "dişi" ve "pozitif" erkek olmak üzere iki ayrı desen elde edilmektedir. Simetrik desenlerde yapıştırma işleminde de kesmede olduğu kadar dikkatli olunmalıdır.

Pozitif (erkek) oymanın yapıştırılabilmesi için, yapıştırılacak zeminin simetri eksenini işaretlenir. Daha sonra desenin simetri eksenini ile zemin eksenini çıkaracak şekilde işaretler alınır ve yapıştırma işlemi gerçekleştirilir. Bu grupta, bir desenden, tek oymada, bir kaç tane elde edilir. Değişik renkte kâğıtlar kullanarak, yedi sekiz adet desen, bir seferde oyulabilir. Bunun için, bir murakka tahtanın üzerine, kâğıtlar üst üste yapıştırılır. En alttaki kâğıdın ortasına yapışkan sürülmelidir. Daha sonra kâğıtların kurumaması beklenilir. Kuruyan kâğıtlar murakka tahtasından düzgün bir şekilde kesilerek çıkarılır. Elde edilen kartonun üzerine çizilen desen gretuvar ile oyulur. Oyulan desen soğuk su dolu bir kaba batırılır. Kâğıt yapışkanlığını kaybedeceği için üst üste yapıştırılmış katlar birbirinden ayrılır. Motifler düzgün bir yerde kurutulur. Böylece bir desen oyarak o desenden çok sayıda elde edilmiş olur.

Yapıştırma tekniğine göre ise kâti' kompozisyonları iki gruba ayrılır.

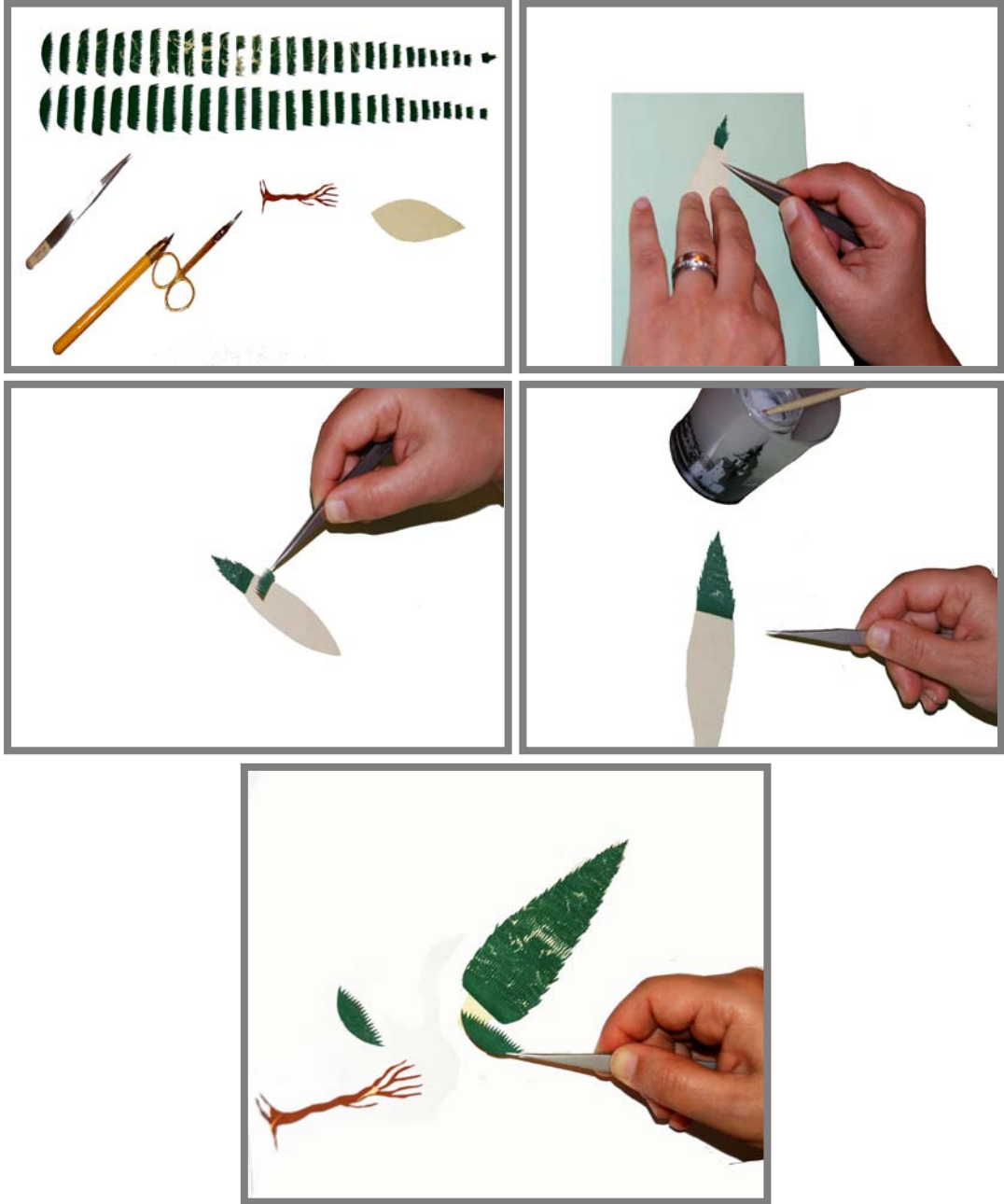
1. Yalın kat yapıştırılan desenler
2. Çok katlı olarak yapıştırılan motifler.

Yalın kat yapıştırılan desenler, motifler tek kat olarak kesildikten sonra, yine tek olarak yapıştırılır. Bu teknikte büyük ebatlarda olan desenlerde sorun yaşanabilir. Burada kaydırarak yapıştırma tekniği uygulanmalıdır.

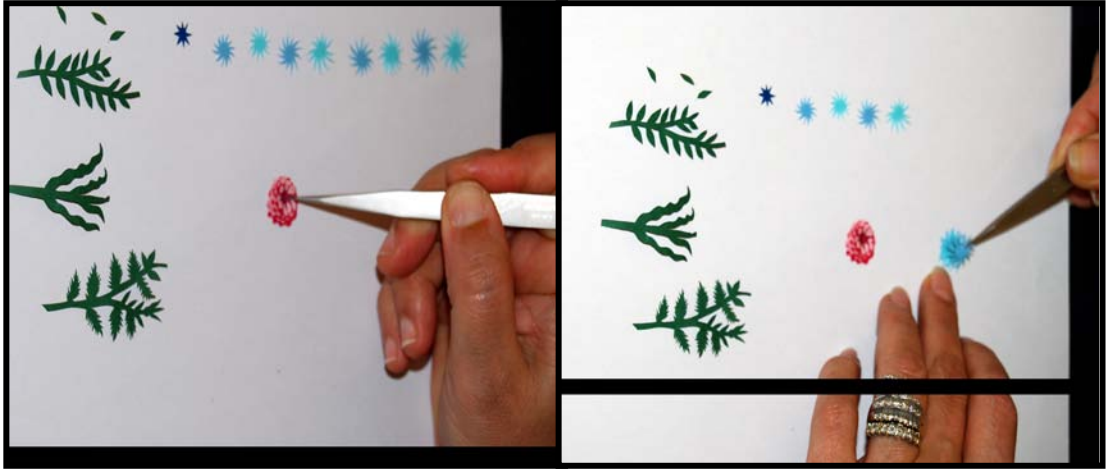
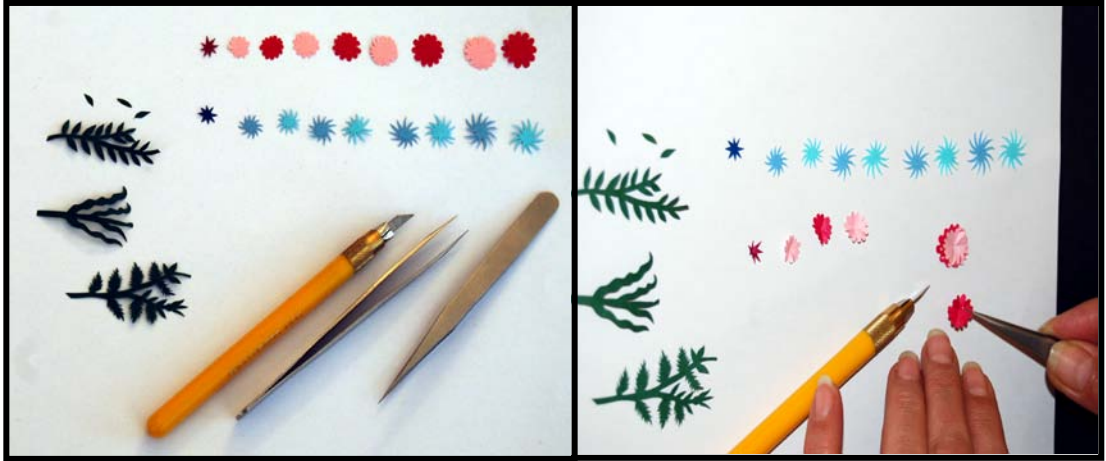
Şekil 2.64. / Kâtı' sanatında kullanılan çiçek motifleri örnekleri. Paris Biblioteque National kıyafet albümünden.

Desen büyük bir kâğıdın üzerine alınmalı, önceden, yapıştırılacağı yeri belirlenmiş olan paspartu üzerine yapışkan sürülmeli ve desen, üzerine yerleştirildiği kâğıttan kaydırılarak paspartunun üzerine alınmalıdır.

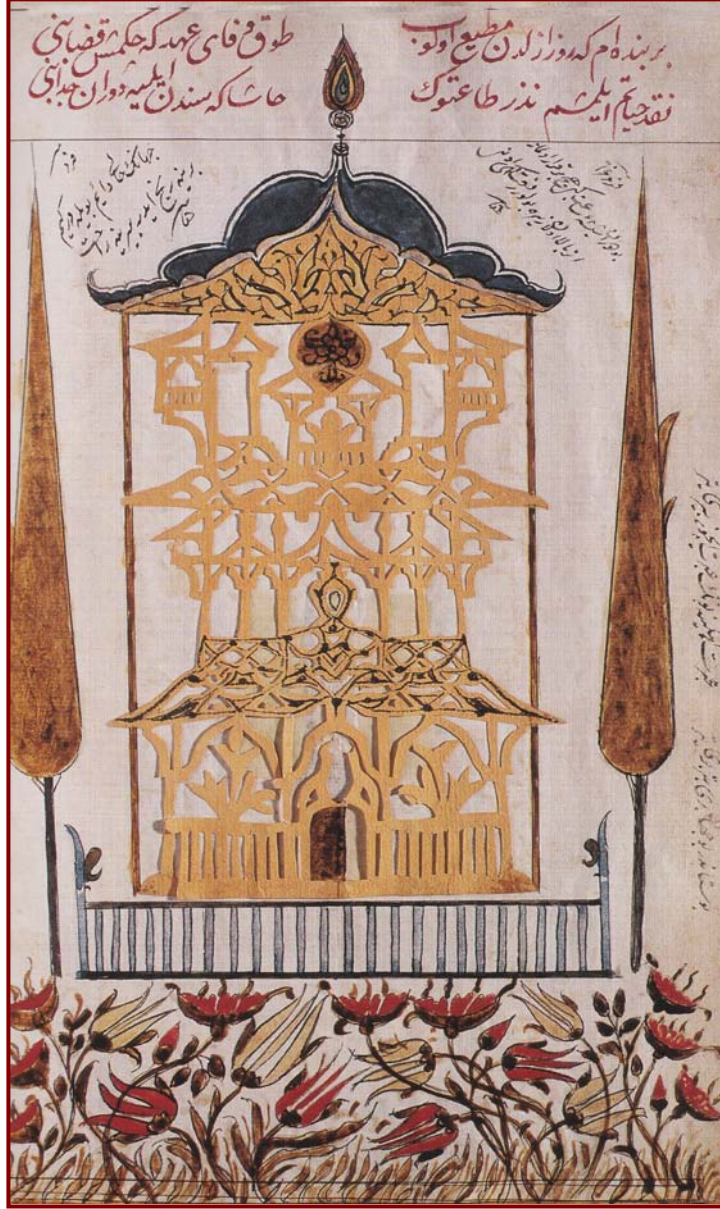

Şekil 2.65. / Kat kat yapıştırılan ağaca örnek, servi.

Çok katlı olarak yapıştırılan motifler, tek tek kesilerek hazırlanmalıdır. Daha sonra, motifin özelliğine göre üst üste veya sırası ile yan yana gelecek şekilde yapıştırılır. Bu teknikte kullanılacak yapışkan biraz daha koyu kıvamlı olmalıdır. Kâti' sanatının şaheserleri olan bahçe ve orman tasvirleri, çiçekler, ağaçlar, kuşlar gibi doğa tasvirleri, katlı yapıştırma tekniği uygulanarak meydana getirilmişlerdir. Böylece kompozisyon hacim kazanmaktadır. Her çiçek veya ağaç gittikçe küçülen parçalar çizilerek kesilmektedir. Burada kesme işleminin zorluğu kadar, yapıştırma işlemi de zordur. Üst üste konulan parçalar hacimli olmalı düz bir yüz oluşturmamalıdır.

Şekil 2.66. / Katlı kesim tekniği

Şekil 2.67. / Mehmed bin Ahmet Sirozî (hattat) 1099 1687 tarihli mecmuadan kâtı' bahçe köşkü. Yalın kata örnektir.

2.2.8. Dişi oyma kalıplar

Dişi oyma kalıplar ile yapılmış sayfa süslemeleri, elyazması kitapların içinde sık rastlanılan bir tezyînat tekniğidir. Tezhip sanatının zorluğu nedeniyle, kâtı' sanatçıları tarafından yoğun olarak çalışılmıştır. Elyazması sayfalarında yer alan hatların etrafında, dönemin tezyini sanat motiflerinin ağırlıkta olduğu desenler sıkça uygulanmışlardır. Bu motiflerin ceylan veya deve derisi üzerine çizilerek oyulduğu, böylece dişi oyma kalıpların oluşturulduğu düşünülmektedir. Dişi oyma kalıplar günümüze kadar gelememişlerdir. Bu yüzden elimizde net bir bilgi

bulunmamaktadır. Suya dayanıklı olduğu için, kalıpların deriden oyulduğu sanılmaktadır. Oyulan kalıbın, açık olan kısımlarından, küt bir fırça veya oluşturulan ufak tamponlarla boyanmışlardır. Bu teknikte, fırça veya tamponun üzerindeki fazla boya önce bir kâğıda alınıp, daha sonra, dişi oyma kalıba kalan boya uygulanmıştır. Daha sonra kalıp çok dikkatli bir şekilde, bulunduğu yerden kaldırılmalıdır. Desenin kuruması beklendikten sonra, etrafına altın ile veya renkli tahrir⁸ çekilmiştir. Dişi oyma kalıplara en güzel örnek, XVI. yy'da yazılmış, 1560 tarihli, Dîvân-ı Muhibbî adlı eserdir. Dîvân-ı Muhibbi, Kânûnî Sultan Süleyman'ın “Muhibbî mahlâsı ile yazdığı şiirlerinden oluşan dîvandır. Muhibbî Dîvân-ı olarak anılmaktadır. Sarayın nakkaş başı Kara Memi tarafından süslenmiştir. (Atasoy N. 2012. Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek syf. 134)

Kaside-i Bürde adlı yazmada da dişi oyma kalıpla süsleme tarzının güzel örnekleri görülmektedir. Oyma kalıplarla yapılmış, halkâr tarzı desenler ve müzehhip Kara Memi'nin tarzı natüralist bitki ve çiçek desenleri bu eserlerde ve diğer el yazmalarında görülmektedir.

Günümüzde dişi oyma kalıplar, sudan etkilenmeyen özellik taşıyan kâğıtlarla, taştan yapılan kâğıtlarla veya asetatlarla uygulanabilmektedir.

Geometrik motiflerle oluşturulmuş olan dişi oyma kalıplarda görülmüştür. Bu oyma sayfalar, elyazması kitapların altınla bezenmiş sayfaları arasına seperator olarak konulmuşlardır. Böylece altınla bezeli sayfaların birbirini tahrip etmeleri önlenmiştir. (Mesara G. 2004. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Syf 57 – 58))

2.2.9. Oyma yazılar

XVI. ve XVII. yüzyıllarda altın devrini yaşayan kâtî' sanatı, hat sanatında da uygulanmıştır. Bütünüyle kâtî' tekniği ile yapılmış yazmalar ve murakkâ kıt'alar bulunmaktadır. Murakkâ birbirlerine eklenmiş ve ekli yerlerinden katlanarak kullanılan levhalar dizisidir. (2003. Dr. Hasan Özönder. Hat ve Tezhip sanatları sözlüğü. Syf. 137) Üzerlerine hat yazılması için yapılmışlardır. Boyutları yaklaşık kitap sayfası kadardır. Kenarları süslüdür. Kıt'alar zamanla değişim göstererek, farklı ebat ve tarzda yazılmışlardır.

⁸ Tahrir: Hat ve tezhip sanatında, eserin yapraklarındaki yazıyı çerçeveleyen çizgi. Bu çizgi altınla çekilirse “altın tahrir” denilir.

Murakkâlar, yazının türüne göre, “Sülüs – Nesih Murakkâsı” “Muhakkak - Reyhânî Murakkâsı” gibi isimlerle anılmaktadırlar. İlk levhadan son levhaya kadar tek hattatın yazdığı murakkalara “Mürettep” (düzenli) Murakkâ” denir.

Şekil 2.68. / Tuhfe-i Gaznevi. 17.yy da çiçek süsleme çeşidi. Gazneli Mahmut Mecmuası. (2007 / Demiriz Y. Yüzyıllar Boyunca Çiçek Ressamlığı.)

Şekil 2.69. / Dişi oyma kalıpla hazırlanıp kontürülenmiş bir örnek. Muhibbi Divanı. Karamemi. (2002 / Atasoy N. Hasbahçe. Syf 139. Boyut; 23,65 x 16,5 cm)

Belli bir amacı olmadan yazılmış ve değişik hattatların yazdığı murakkâlardan oluşan diziye ise “Toplama Murakkâ” denilmektedir. Bu murakkâların önemli bir kısmındaki hat’lar kâğıttan oyularak yapılmışlardır. Buralarda genellikle “talik” hat uygulanmıştır. Harfler çok küçük ebatlarda oyulup, başka bir zemine yapıştırılmışlardır. O kadar büyük bir zemine yapıştırılmışlardır ki, görenler bu hatların kâğıt kalem ile yazıldığını sanmaktadırlar. (Özönder, Dr. H. 2003 Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları deyimleri, terimleri sözlüğü. Syf 137)

Şekil 2.70. / Mevlevi sikkesi üzerine kâti' olarak aynalı Yâ Hz Mevlânâ yazısı.

XVI. – XIX. yy'larda "resim yazı" denilen bir teknik ile de kâti' eserler meydana getirilmiştir. Resim yazı, piktografik yazılara denilmektedir. Yazı resim şeklinde düzenlenmiştir. İnsan resmi yapmanın günah sanıldığı dönemlerde, Türk Hattatları, leylek, aslan, kuş, neyzen, cami, kayık, ibrik, vazo, sancak, armut, tarikat tacı, el-göz şekli verilmiş olan yazılar üretilmişlerdir.

Resim yazıların, Mevlevî, Bektaşî ve Yeniçeri kültüründe önemli, özel bir yeri vardır. Değişik hat tarzlarıyla yazılmışlardır. Resim ve şekiller yazının manası

ile yakından ilgilidir. Köşk, ırmak, cennet tasvirleri, doğum, ölüm, cami konuları işlemişlerdir.

Negatif ve pozitif oymalar olarak hazırlanan bu yazılar, ince eve zarif kesimleri ile el yazması kitapların içlerinde ve murakkâ kıt'alarda günümüze kadar gelebilen önemli kâti' eserler arasında bulunmaktadır. (Özönder, Dr. H. 2003 Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları deyimleri, terimleri sözlüğü. Syf 162)

3. KÂTI' SANATINDA GRAFİK DÜZEN

3.1. Eserlerin sergilendiği müzeler

Kâğıt oyma sanatının birçok örneği günümüze kalabilmiştir. Bugün yurt içi ve yurtdışındaki birçok müzede ve özel koleksiyonlarda, bu önemli eserler mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır;

Topkapı Sarayı Müzesi; *Fatih Albümü*. H.2153 noda kayıtlıdır. Abdullah Kaat'ın eseridir.

Müntehabat Mecmuası; Mehmed Bin Gazanfer'e aittir.

Guy ve çevgan; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. H.845 de kayıtlıdır. Sanatçısı Mehmed bin Gazanfer'dir. Üniversite kütüphanesi. TY 9350 no da tâlik kıt'aları, aynı kütüphanede T.9352 no da oyma olmayan desenleri bulunmaktadır.

Hadis-i Erbain "Kırk hadis"; H.944 / M.1537*38 de kayıtlıdır. Ali Çelebi'nin eseridir.

Ed'iyye-i Usbûiyye; H.92 no da kayıtlıdır. Dua mecmuasıdır. Ali Çelebi'nin eseridir. 1544 tarihlidir.

Manzûme-i Velâdiye; H.2850 de kayıtlıdır. Sanatçısı Halazade Mehmed'dir. Hem şiirleri hem de hatlarını yazmıştır. Bu eser bir doğum tarihi manzumesidir.

Cennet bahçesi; Cambazzâde Osman'nın orman tasviri. H.1924 no da kayıtlıdır. Mukavvâ bir kutu içindedir. 1723 tarihlidir. 13,5 x 19 cm ebadındadır.

Manzume-i Velâdiye; Sanatçısı Halazâde Mehmed'dir. EH.2850 de kayıtlıdır. 1700 tarihli, tâlik oyma kıt'adır.

Sultan II. Mustafa Tuğrası; Kâtî' sanatının güzel örneklerinden biridir. EH.2833 de kayıtlıdır. Murakkâ bir albüm içine yer alır.

Viyana Millî Kütüphanesi; Bursalı Fahri'nin eseridir. Sultan II.Murad için hazırlanmıştır. 1572 tarihlidir. İçinde oyma tâlik yazılar ve bir bahçe tasviri bulunmaktadır.

Konya Mevlânâ Müzesi;

Mecmuatül eş"ar ve Resâil; Bursalı Fahri'nin eseridir. No 102 de kayıtlıdır. Abdullah Zühdî'nin Mevlevî sikkesi şeklinde bir levhası da bu müzededir. XIX. yy'a aittir.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi;

Tuhfe-i Gaznevî; 5461 de kayıtlı bulunan bir eseridir. 1685 yılında Sultan IV. Mehmed'e sunulmuştur.

Kaside-i İdiyye; Mehmed bin Gazanfer tarafından yazılmıştır. No TY 9350 de kayıtlıdır. Kânûnî Sultan Süleyman'a ithaf edilmiştir. Küçük bir albüm içindedir. Pozitif oyma olarak, yeşil, bej, altın ve beyaz renklerde kesilmiştir.

Şah Mahmut Nişaburî Albümü; F 1426 da kayıtlıdır. İranlı hattalar ve Şah Mahmut Nişaburî'nin yazılarından oluşmuştur. İçinde bir adet kâtî' bahçe vardır. Efşencî Mehmed adlı sanatçının yaptığı söylenmektedir.

Antalya Müzesi;

Mücellit Mehmed Rifat'a ait yazılı bir levha. Dantel gibi oyulmuş, çok ince işçiliktir. 183 no da kayıtlıdır. 1865 tarihlidir.

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi;

Vahdetî'nin 1867 tarihli bir levhası; Üzerinde kâtî' olarak "Allah Birdir" yazmaktadır. Bu yazının etrafındaki desenlerde kâtî'dir.

Allah Muhammed Levhası; H.1323 / M.1905 tarihlidir. Dişi oyma olarak, sülüs hat ile yazılmıştır. Osman Rıfki adlı sanatçı tarafından yapılmıştır. Hç1322 / M.1904 Kayıtlı dişi oyma levha, yine Osman Rıfki adlı sanatçıya aittir. Üzerinde, "Ya gâliben gayri mağlup" yazmaktadır.

Abdullah Zühdî; Bu sanatçının XIX. yy'da yaptığı "Yâ Hazreti Mevlânâ" oyması da bu müzede yer almaktadır. Tâlik istifiyle yazılmıştır, sikke şeklindedir ve müsennâ yazıdır.

British Museum;

Mundy Albümü; Peter Mundy adlı İngiliz bir gezgin, İstanbul'dan satın alarak Londra'ya götürmüştür. 19746 – 17013 no da kayıtlıdır. Çarşı ressamlarının yaptığı

bir albümdür.

Türk şiir antolojisi; Or.13763 te kayıtlıdır. XVIII. yy'a aittir. İçinde yer alan, naturalist bitkiler ve vazoları, bunların çalışma üslupları, Mehmed Selim Dîvân-ı ile nerede ise aynıdır. Bu yüzden aynı sanatçının yapmış olduğu düşünülmektedir.

Paris Bibliothèque nationale de France;

Kıyafet albümü; Estampes Dairesi Od.26 da kayıtlıdır. XVII. yy'a aittir. Çarşı ressamı tarafından yapılmıştır. Kıyafet albümü niteliğindedir.

Paris Milli Kütüphane;

İki adet tâlik oyma kıyafet albümü; Bursalı Mevlî Fahri Dede'nin COD. Arabe 6074 noda kayıtlı bir albümde, Estampes Dairesi Od.26 da kayıtlıdır.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi;

Mehmed Selim Dîvân-ı; Bu müzede H.1112/m (1700) tarihlidir. Son derece ince işçilikle bezenmiş üç kâti' sayfa vardır. Çiçekler gerçek izlenimini vermektedir.

Türk İslam Eserleri Müzesi;

« *Yâ Hazreti Mevlânâ* » oyması olan bir levha; Abdullah Zühdi'nin Mevlî sikkesi şeklinde bir eseridir. XIX. yy'a ait bir eserdir.

Süleymâniye Kütüphanesi;

Mesnevî nüshası; Halit Efendi no 171 de kayıtlıdır. H 774/M.1372 tarihlidir. Altı cilttir. İçinde geometrik tarzda oyulmuş dişi oyma sayfalar mevcuttur. Tezhipli sayfaların arasına seperatör olarak konulmuştur.

Kıbrıs Türk Etnografya Müzesi;

Mevlevî dervişi oyması; Yazı resim üslûbundadır.

3.2. Tarihteki kâti' eserlerin grafik düzenlemesi

Geleneksel sanatlar, farklılıkları içinde barındıran, ilim ve düşünceden uzaklaşmadan, zekâ ürünü eserler sunan, hat, minyatür, kâti', tezhip branşlarını kapsamaktadır. Zengin motif ve desen tasarımları, zekice, matematik hesaplar yaparak oluşturulmuştur. Desenler son derece estetik, zarif, özgün, mükemmel bir denge ve orantı içindedirler. İslâmiyet ile başlayan yeni duygular, motifler ve desenlere yansımış, yeni kompozisyonlar oluşturmuş, son derece stilize ve grafik düzen olan yorumlar ortaya çıkmıştır. İslâm öncesi devirlerde, figüratif sanatta geri planda kalan bitkisel bezeme unsurları, geometrik unsurlar ve grafik yapı, daha sonra

geleneksel sanat dallarında ana unsurlara dönüşmüşlerdir. Bu gelişim kâti' sanatında görülmüştür. Motif ve figürler stilize edilmiş, geometrik desenler, geometrik motifler haline dönüştürülmüştür. Bitkisel süslemede en çok kullanılan motifler daire ve oval şekilde, kenarları düz, zigzaglı, den_dan'lı gibi formlarda tasarlanmış çiçek motifleridir. Bazı çiçekler ileri derecede, bazıları ise doğal yapılarına yakın stilize edilmişlerdir. Bunlar helezonî dallar üzerine dizilmiş yapraklarla tamamlanarak bitki motifi oluşturulmuştur. Kompozisyonlarda hat sanatı sık kullanılmıştır. İleri derecede stilize bir üslup olan kûfi yazı ve türleri, olağanüstü grafik formları ile kâti' sanatında önemli yer tutmaktadır.⁹ Tamamen geometrik formda oyulmuş sayfalar vardır. Kompozisyonlarda, bordürler ile bölünerek birbirinden ayrılmış olan geometrik alanlarda, hat sanatı uygulamaları, hem negatif ve pozitif oymalar, hem de kamaş kalem ile yazılmak sureti ile yer almışlardır. Bunlar yazma kitaplarda, tamamen altın ile bezenmiş iki sayfayı, birbirinden ayırmak için seperatör olarak da kullanılmışlardır. Zemini karelerden oluşan birkaç geometrik bezemede ise, zemin üzerinde yazı yer almaktadır. Osman Rıfkı adlı sanatçıya ait olan bu eserler, kâti' sanatında yer alan en önemli grafik düzenlemelerdendir. Oyma olarak hazırlanan tâlik yazılar bu sanat dalı içinde önemli yer tutmaktadırlar.

XVI. yy sanatçısı Mehmed bin Gazanfer'e ait levhada, dikdörtgen form içinde, espasları ustalıkla hesaplanmış, oyma tâlik harflerle oluşturulmuş bir yazı yer almaktadır. Üst sağ ve alt sol köşede diyagonal birer çizgi ile ayrılan alanlar, yazıların yer aldığı bölümdeki ritme karşın, bir dinginlik sağlamaktadırlar.

3.3. Günümüzde işlenen konular

Kâti' sanatında, işlenen konuların, tarihte görülen konulardan farklı olmadığı görülmektedir. Klasik motiflerin sık tekrar edildiği, yenilik yapılamadığı görülmektedir. Çiçek ve buket çalışmaları, az da olsa hat uygulamaları, tarihi orman çalışmalarının tekrarı niteliğindeki çalışmalar, bahçe köşkü, mezar taşlarının üzerindeki motiflerin aynen kopyası, kur'an kapaklarındaki deri oymaların kopyaları gibi uygulamalar görülmektedir. Bu uygulamaların çoğu küçük ebatlardadır.

⁹ Kûfi yazı; Hat sanatının en eski yazısıdır. Kûfe şehrinde yayıldığı için bu adı almıştır. Dik ve köşeli karakterlere sahiptir. En büyük özelliği geometrik karakteri olmasıdır. Hat ve Tezhip Sanatları Sözlüğü / Dr. Hasan Özönder / Syf. 114

Klâsik özellikler önemlidir, fakat sadece var olan bir eseri taklit etmek sanatın gelişimini önlemektedir. Klâsik özelliklerden yola çıkılarak, araştırmalar yapılmalıdır. Arayış çalışmaları yeni üslupların ortaya çıkmasını ve sanatın gelişmesini sağlamaktadır.

Kültürümüzün önemli bir parçası olan mezar taşları, formları, üzerindeki motifler ile her zaman ayrı bir inceleme konusu olmuş ve olacaktır. Günümüzde mezar taşları üzerindeki motiflerin kâti' sanatında çok sık kullanıldığı görülmektedir. Oysaki bu motiflerin bilgi süzgecinden geçirilerek değerlendirilip uygulanması gerekir.

Günümüzdeki birçok uygulamada motifler, aynı, mezar taşları motiflerinde olduğu gibi, akademik olarak değerlendirilmeden, gelişigüzel, hiçbir mânâ ifade etmeden kopyalandığı için yapılan uygulamalar birbirinin tekrarı olmaktan ve zanaat kapsamında yer almaktan ileri gitmemektedir. Oysaki akademik bilgi süzgecinden geçirilerek, incelenerek yorumlanacak olan kültürümüze ait motifler, desenler, objeler, figürler, yaşam enstantaneleri, hem kâti' sanatına hem de diğer sanatlara katkı yapacaktır. Amatörce yapılan çalışmalar konu, renk, biçim, kompozisyon, denge açılarından bir yenilik sunamayıp, tekrardan ileri gidememektedir.

Yönetmekte olduğum bir grup sanat gönüllüsünün çalışmalarında, özgün bahçe çalışmaları, geometrik ağlardan oluşturulan zemin üzerine kûfi ve diğer hatlar, tezhip sanatı ile harmanlanmış vazo ve buket çalışmaları, İstanbul panoramaları, vita kutusu gibi toplumumuzda hafızalara yer etmiş objeler içindeki sardunyalar ve benzeri orijinal uygulamalar bulunmaktadır. Bu konularda kurgulanan kompozisyonlarda tek düzelikten çıkılmış geometrik kurgular, renk, biçim denge gibi önemli resim ve grafik unsurlar ustalıkla kullanılmıştır.

3.4. Kâti' sanatının grafik değerleri

Tarihi bir geçmişi olan bütün geleneksel sanat dallarında olduğu gibi, kâti' sanatında da, soyut motifler sık kullanılmıştır. Bunlar ileri derecede stilize edilmiş bitki-hayvan motifleri, köşkler, gemiler, evler, saraylar, hatlar ve geometrik formlardır. Dâirevî, kare, dikdörtgen, üçgen, simetrik formlar sık kullanılmışlardır. En çok kullanılan klâsik çiçek motifinin ana formu dâiredir. Çiçek çeşitlerine göre dâirenin etrafı üçgen ve den-dan adı verilen yuvarlak dilimli olarak kesilip, yalın kat

yapıştırılmışlar yada aynı form, milimetrik küçültme ile beş altı kez kesilip üst üste yapıştırılmışlardır. Üst üste yapıştırılan bu üslup ile katlı kâti' çeşitleri oluşmuştur. Geometrik formlar, sonsuz süslemeler, bordürler, dâire, yay, madalyon gibi formlarla karşımıza çıkarlar. Yay şeklinde kesilen parçaların üst kenarları üçgen şeklinde oyulur ise, milimetrik arttırma ile kesilen birçok parça üst üste yapıştırılarak, servi ağacı gibi katlı ağaçlar oluşturulabilir.

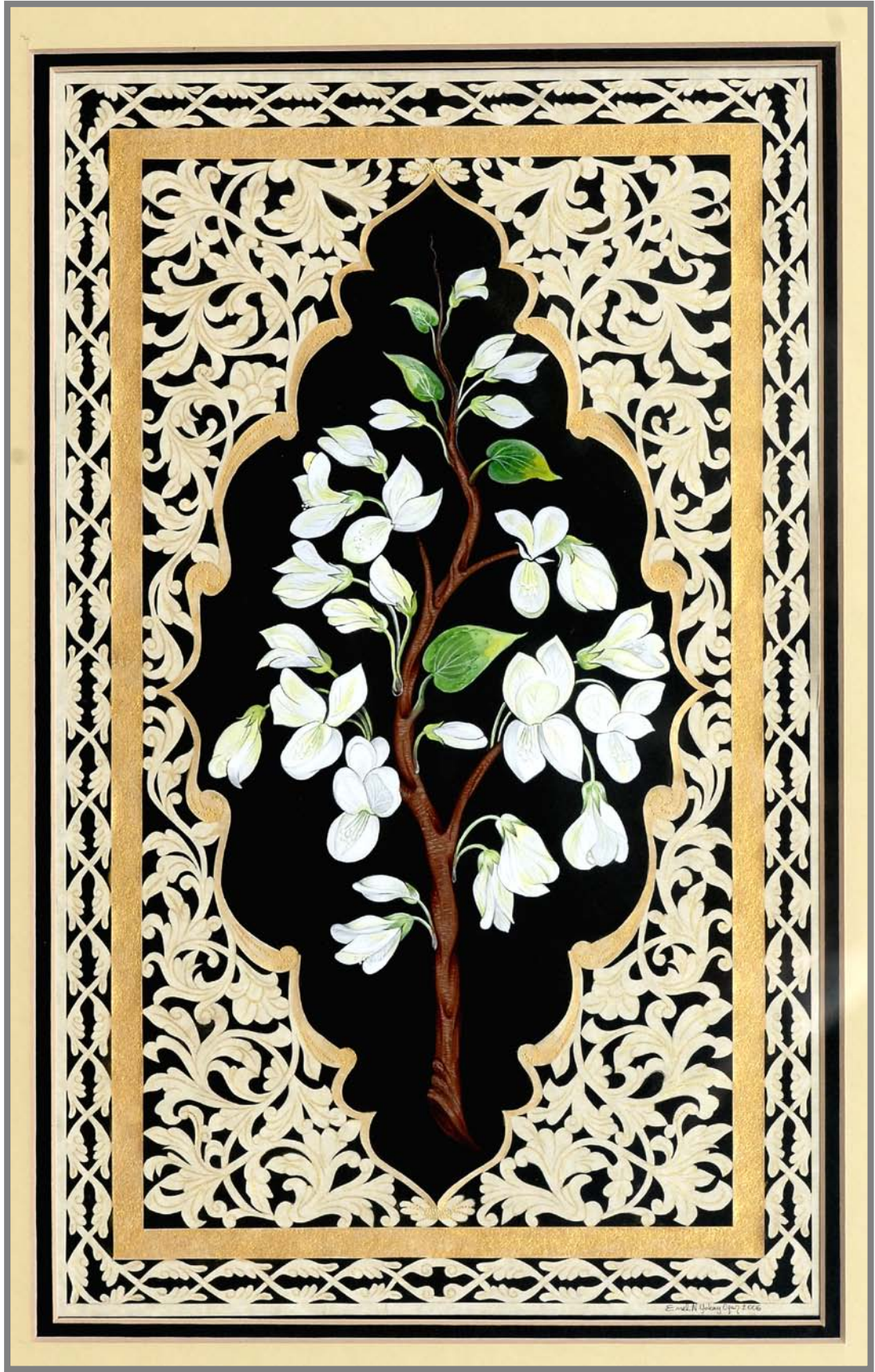
Geometrik formlar, alan bölmelerinde, çerçeve, bordür görevi de yapabilirler. Son derece soyut olan bu formlar, ulama üslubu ile çok estetiklerdir. Yazı ve bitkisel motiflerle geometrik formlar son derece uyum içinde kompozisyonlarda kullanılmışlardır.

Bordürler, bezemeli alanları, doğa kompozisyonlarını yazı ve konpozisyonu, yazı ve motifi, birbirinden ayırmakta kullanılmışlardır. (2004. Demiriz Y. Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen. Syf 8 – 11)

Simetri de kâti' sanatında çok sık kullanılmıştır. Bu üslûp ile ağaçlar, bitkiler, vazolar, müsennâ hatlar, hatâi ve rûmî desenlerden oluşan şemse ve köşebent tarzı bezemelere sık raslanılmıştır.

3.4.1. Resimsel değerler

Bir sonraki sayfada gördüğümüz, (Şekil 3.1.) 2006 yılında yapılmış olan eserde, siyah zemin üzerinde, beyaz bir erguvan dalı yer almaktadır. Beyaz erguvan çiçeği minyatür çalışmadır ve siyah zemin ile kontrast teşkil etmektedir. Minyatürün etrafında yer alan, ortası şemse şeklinde kâti' olarak hazırlanmış açık olan formun içinde, stilize çiçek ve dallar yer almaktadır. Kompozisyonun etrafında altın bir bordür ve onun dışında, stilize yapraklardan oluşan ikinci bir bordür yer almaktadır. Bu bezemede dikkat çeken bir özellik, kâti' olarak hazırlanan bölümdeki dal ve yaprakların birbirine sarılarak S iskeleti oluşturmasıdır. Şemse formunun kâti' kısmındaki kenarları, birinci bordür, yaprak ve çiçeklerin damarları yirmi iki ayar sarı altın ile altınlanmıştır.

Şekil 3.1. / Kâti' Minyatür. Beyaz erguvan. (2006 / Emel Nurhan Ogan)

Şekil 3.2. / Kâti' Minyatür. Orman. Emel Nurhan Ogan

2009 yılında yapılmış olan bu çalışma, 80 x 97 cm ölçülerindedir.

Tekniği suluboya, altın, kâğıt ve mürekkeptir.

Fonda karışık teknik ile resimde, yapmış olduğum doğa çalışması, şelale, küçük göl, geri planda gibi görünen kayalıklar kâti' esere bir derinlik katmaktadır. Orman oluşturan bitki örtüsü ve ağaçlar ile fon'un rengi uyum içindedir. Orman içinde yer alan hayvan figürleri bir kontrast teşkil etmektedir.

Ağaçlar üçgen formların tek tek kesilerek, üst üste yapıştırılması ile oluşturulmuş, katlı kâti' türüne örnektirler. Spiral şeklinde dolanan ağaç dalları ve üçgen formlardan oluşan serviler kontrast teşkil etmektedirler.

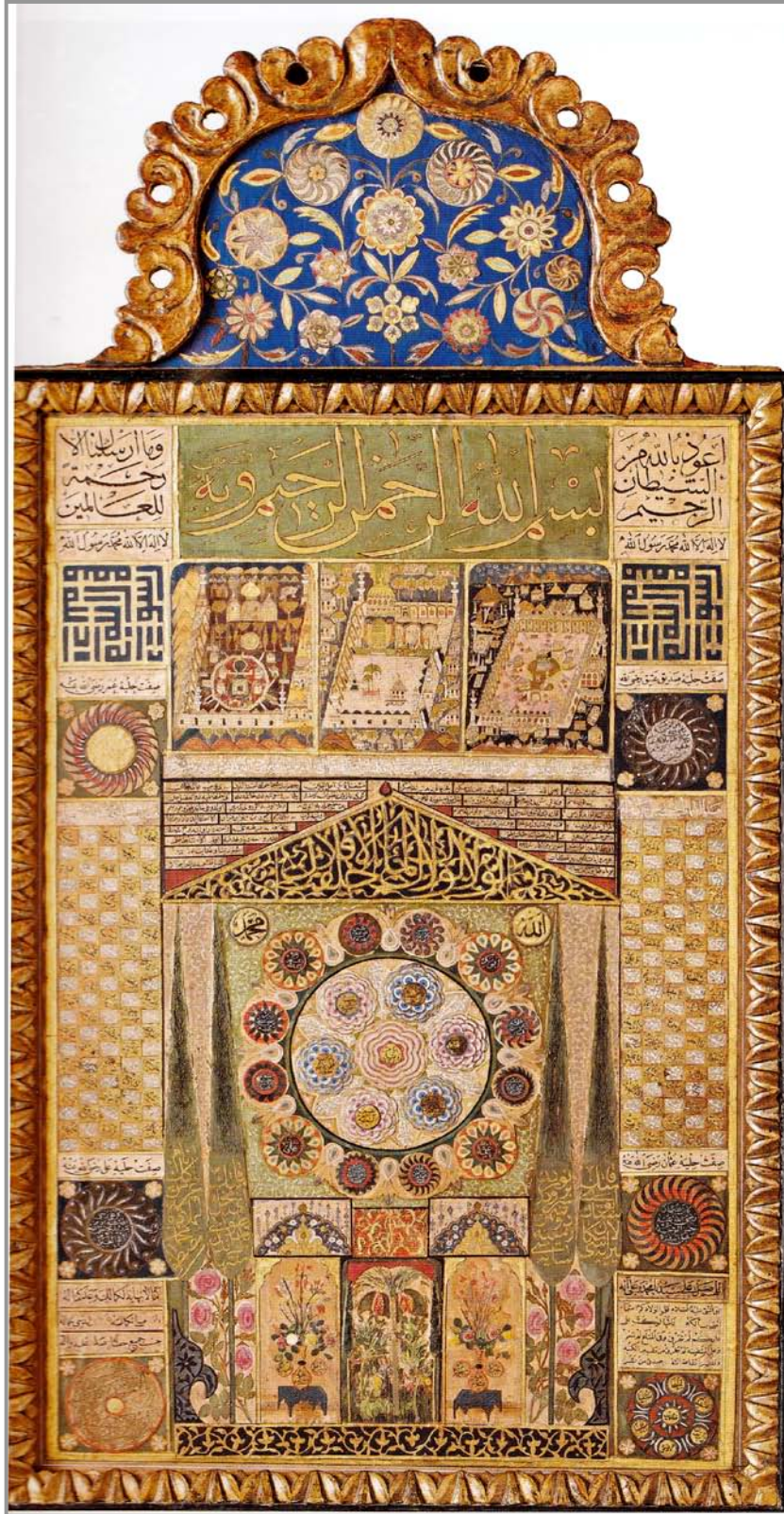
Ön planda yer alan çimenler birçok kattan oluşmuştur ve kâti' sanatında ilk kez iki sıranın dışında olan geniş ve derin bir çimenlik alan tasvir edilmiştir. Orman tasvirin içinde yer alan değişik renk ve formdaki çiçekler ve şelâle, koyu yeşil renk ve tonlarının yer aldığı kontrastlar teşkil etmektedir.

Şekil 3.3. / Kâti' . Kır çiçekleri. Emel Nurhan Ogan

2010 yılında yapılmış olan bu çalışma 63 x 77 cm boyutlarındadır.

Tekniği kâğıt oymadır. Eflatun zemin üzerinde, koyu mor, gövdesi oval, ince ağızlı bir vazo ve içinde değişik ve çok çeşitli çiçek ve yapraklar olan bir buket kâti' sanatı teknikleri ile tasvir edilmiştir. Vazonun altında yine koyu mor bir tabak yer almaktadır. Tabagın kenarlarında ve vazonun ağız kısmında birbirinin içine geçmiş, oval forumlardan oluşan kıvrımlar yer almaktadır. Vazonun ortasında oval bir şemsenin içi tezhip motifleri ile bezenerek alt zemini, on sekiz ayar yeşil ve beyaz altın ile tabak ve vazonun ağızındaki kıvrımlarda yine aynı renk altın ile altınlanmıştır. Vazonun içinde pembe, mavi, koyu pembe, beyaz renklerin tonları ile yapılmış zengin bir çiçek demeti yer almaktadır. Vazonun koyu rengi ve formu ile, çiçek demetinin renkleri, dalların kıvrımları ve hareketli kontrast teşkil etmektedirler.

Şekil 3.4. / Resimsel bir tarzda 17. yy da yapılmış Hilye-i Şerife. (2011 / Taşkale F. / Gündüz H. Hilye-i Şerife. Syf 121. Boyut; 71 x 36 cm)

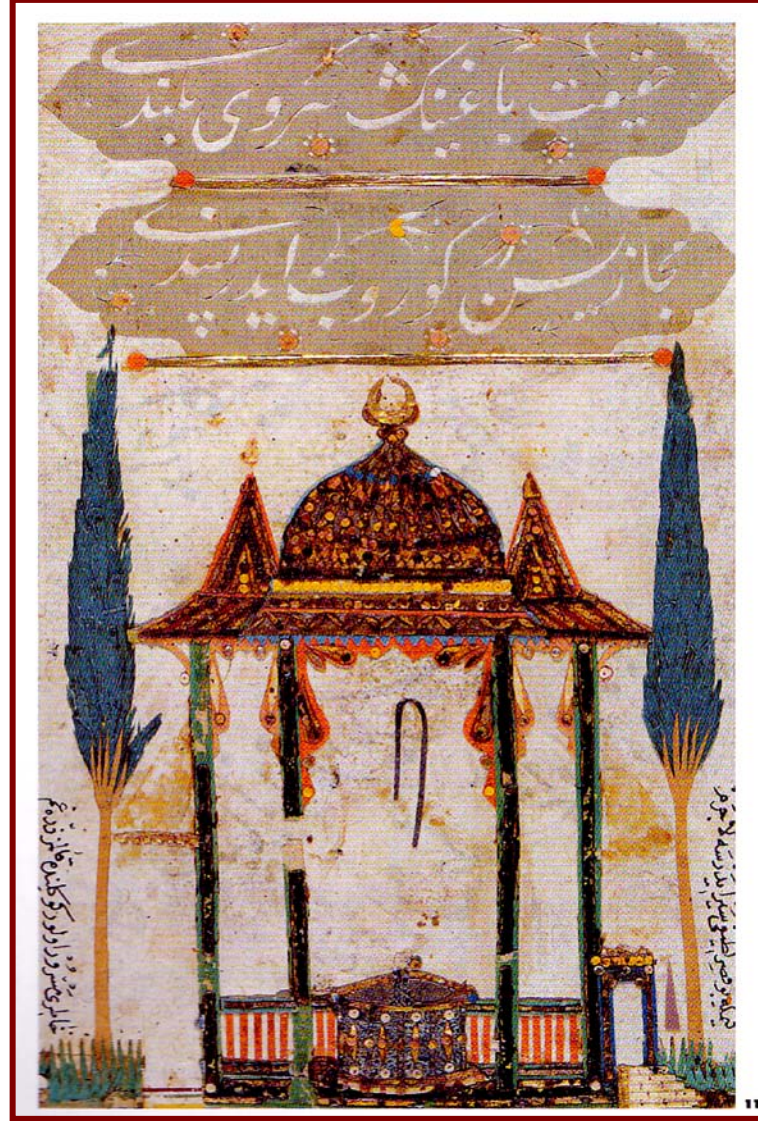
3.4.2. Grafik değerler

Bu rnek, kâti' sanatının önemli eserlerinden birisidir. Resimsel tarzda yapılmış bir hilye-i şerif örneğidir. XVIII. yy'da yapılmıştır. Sadberk Hanım Müzesindedir. 71 x 36 cm. boyutlarındadır.

Son derece geometrik, stilize bir kompozisyonu vardır. Muhakkak, sls, nesih ve kufi hatlarla yazılmıştır. Dikdörtgen bir formun içine oturtulmuştur. st kısmında kubbe şeklinde, dairesel bir alan vardır. Bu alanın içerisinde, dairevi dallar üzerine sıralanmış yine daire şeklinde katlı stilize çiçekler ve oval yapraklardan oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Lacivert zemin üzerinde yer alan kompozisyon turuncu, kırmızı ve açık kahverengi tonlarda kontrast oluşurmaktadır. Dış kenardaki bordür üzerinde, ortası daire şeklinde açık olan oval kalp şeklinde formlar yer almaktadır. Dikdörtgen formun içinde ise, sağ ve sol tarafında yine dikdörtgen şeklinde dar iki alan, ortada ise çok daha geniş bir başka dikdörtgen alan yer almaktadır. İki taraftaki dikdörtgen alanlarda kendi içinde tekrar paftalara ayrılmışlardır. Bunlar simetriktirler. Ana formun ortasından yatay olarak bir eksen çizilirse, st ve altta yer alan geometrik formların simetrik oldukları görülmektedir. En üstteki karede bir hat rneği, ikinci karede ise, formu itibarı ile ileri derecede yalın, geometrik formlar ile yazılan kufi yazıya örnek görülmektedir. nc karede yer alan, i içe iki daire form, ark şeklinde çizgilerle bulunduğu alana bir dinamizm kazandırmıştır. Dördüncü alan dikdörtgendir ve içinde yüz küçük dikdörtgen yer almıştır. Bunların içerisinde ise diyagonal olarak yazılmış hat'lar yer almaktadır. Yüz adet dikdörtgenin getirdiği monotonluğu diyagonal yazılar bozmuştur. Yedinci karede ise i içe yer alan iki daire alan ve bunlardan dışta kalan alanın içinde tekrar daire formlar yer almaktadır. Ortadaki geniş olan dikdörtgen alanın içerisinde de çeşitli paftalar yer almaktadır. En üstteki alan yeşil zeminlidir ve burada bir hat yer almaktadır. Onun altındaki üç eşit parçaya bölünmüş alanda, minyatür tekniğiyle çalışılmış Kâbe tasvirleri bulunmaktadır. Alt kısımda yer alan geniş dikdörtgen alanda ise üçgen bir alınlık içinde bir hat çalışması vardır. Bu gen formun üzerinde, yatay olarak, dikdörtgen içinde bulunan paftalar vardır. Alttaki alanın iki yanında ikişer servi ağacı yer almaktadır. Bunların üzerlerinde hat'lar göze çarpar. Ortada i içe iki büyük daire form vardır. Bu dairelerden itekinde yedi adet daire şeklinde stilize çiçekler, dıştakinde ise on iki adet daire iek yer almaktadır. Burada

renklerle kontrast sağlanmıştır. Dairenin sol ve sağ üstünde ise “Allah” ve “Muhammed” hat’ları göze çarpmaktadır. En alttaki yan yana sıralanmış üç dikdörtgen alanda ise vazo motifleri yer almıştır.

XVIII. yy’a ait son derecede stilize, geometrik ve zarif olan bu eser, biçim kontrastları, stilize çiçekleri, hat ve kufî hat örnekleri arasındaki kontrast ve renklerdeki uyumu ile hilye-i şerife eserler içinde ayrı bir öneme sahiptir.

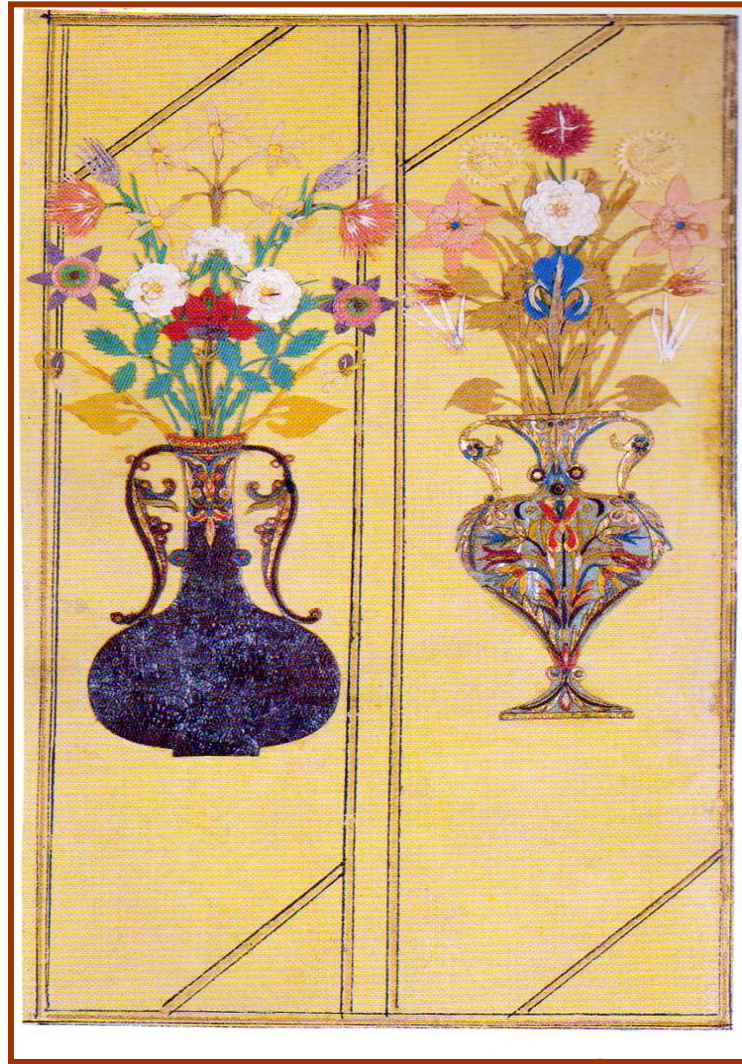

Şekil 3.5. / Bahçe köşkü. Gaznevi albümü. XVIII. yy’da yapılmıştır. Sadberk Hanım Müzesindedir. Boyut 71 x 36 cm.

Bir bahçe köşkünün yer aldığı bu örnekte, üst kısımda yatay ve oval iki pafta içinde iki satır hat yer almaktadır. Bu alanlar yatay, altın şeritler ile birbirlerinden ayrılmışlardır. İleri derecede stilize, tamamen geometrik biçimlerden oluşan bu bahçe köşkünde birbirlerinden dikmeler ile ayrılmış üç dikdörtgen alan yer almaktadır.

Bunların üzerinde iç içe geçmiş iki şerit halindeki yatay alınlık, üçgen formlardan oluşmaktadır. Bu alınlığın üzerine, bahçe köşkünün çatıları oturtulmuştur. Sağ ve sol taraftaki çatılar üçgen şeklindedir ve ortadaki çatıdan daha kısadırlar. Ortada ise dairevi bir kubbe yer almaktadır. Tepe kısmında bir hilal yer almaktadır. Çatıların üzerindeki desen ise, iç içe geçmiş üçgen, diyagonal ve dairevi çizgilerden oluşmaktadır. Bu çatıların sivri ve yuvarlak formları ve kullanılan renkler güçlü bir kontrast etki yapmaktadırlar. Bahçe köşkünün etrafındaki dikey çit, oval kenarı olan kapı, ortadaki büyük boş alana bir dinamizm getirmektedir. İki tarafındaki servi ağaçları ise bu yapının ağaçlık bir alanda yer aldığını gösterir.

İki yanda dikey olarak yazılmış hatlar ve tavandan aşağıya sarkıp, direklerin iki yanında yer alan oval perdeler kompozisyona hareket katmaktadır. Bu bahçe köşkü stilizasyonu ile adeta günümüzdeki bir yapı firmasının logo su olacak niteliktedir. Bu köşk Gaznevi Albümünde yer almaktadır.

Şekil 3.6. / Kâtı' çiçekli vazo, zeren, süsen, kırlangıç lâlesi, siyah gül. T.B.L. or 13763 bd 94.

Bir sayfa üzerinde iki adet olarak yer alan bu vazolar, The British Library’de yer almaktadır. Sayfa iki dikdörtgen alana ayrılmıştır. Sayfaların ortasından birbirine paralel iki şerit geçerek, alaların arasında dengeli bir espas bırakmıştır. Bu espas, üzerinde ince işçilikle yapılmış çiçek demetleri bulun iki vazoyu birbirinden ayırmaktadır. Vazolardan biri, oval gövdeli, ince uzun boyunlu, hem gövde hem de kulplarda rûmî motifleri bulunan zarif bir vazodur. İçinde bulunan çiçek demeti geometrik formludur. Diğer vazo, yine oval formlu, taban ve ağız kısmı üçgenden oluşan, rûmî desenli kulpları olan bir çalışmadır. Üzerine stilize çiçek desenleri vardır. İçindeki buketteki çiçekler üçgen ve daire formlarından oluşmuşlardır. Kompozisyonun alt ve üst kenarlarındaki diyagonal çizgiler vazo ve buketlerin dairevi formlarına kontrast teşkil etmektedirler.

Şekil 3.7. / Maaş-ı Memurin Defteri üzerindeki etiket. H.1256 M.1940 . Boyut; 19x28 (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 26)

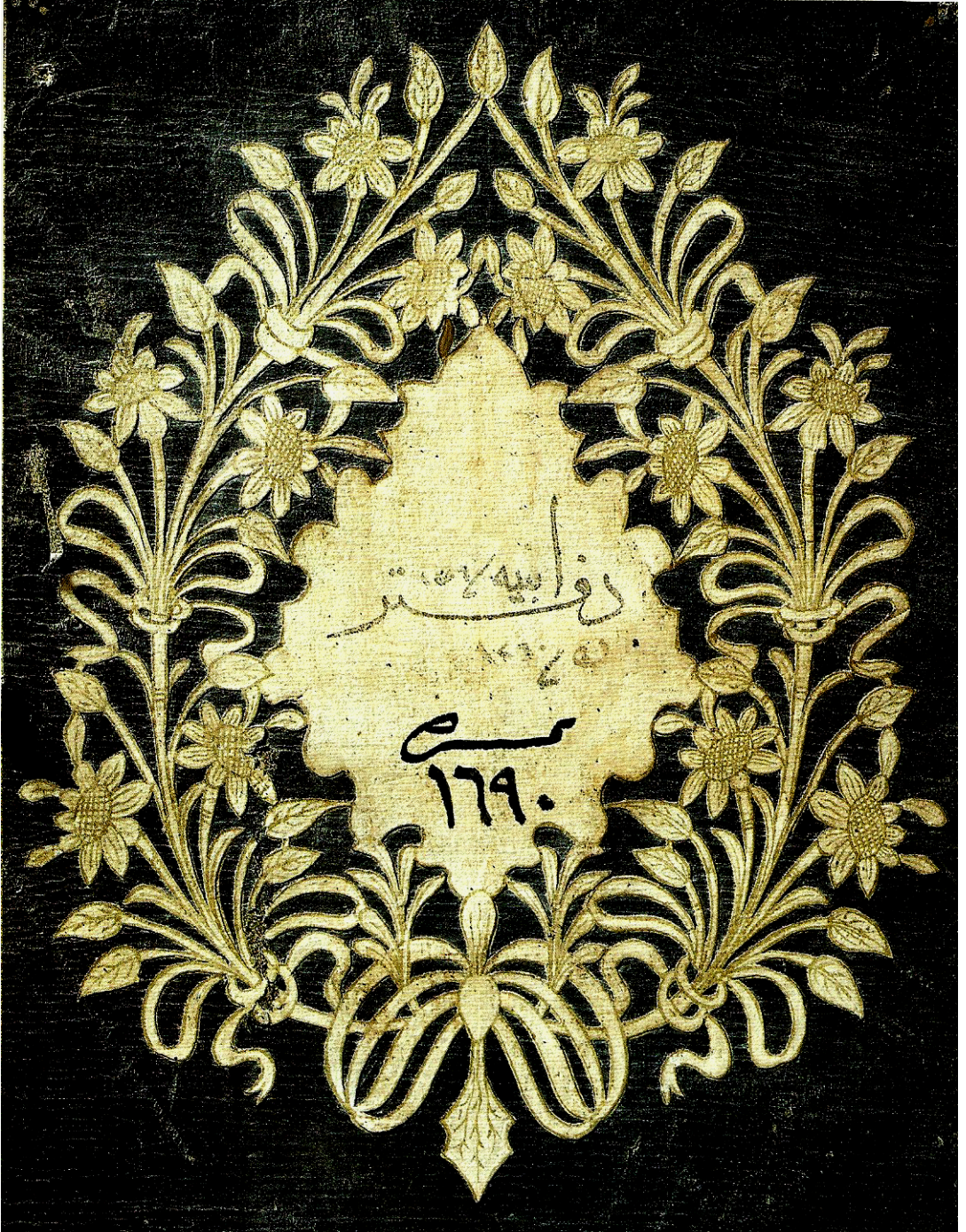
Bu örnekte “Maaş-ı Memurin Defteri” üzerindeki etiket görülmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunmaktadır. 1840 yılı yılına aittir. 19 x 28 cm boyutlarındadır. Oval formdadır. Ortadaki düz oval alanın üzerinde Osmanlıca, ait olduğu defterin adı ve tarihi bulunmaktadır. Oval formun sağ ve solunda, yukarıya doğru hafifçe açılarak uzanan dallar ve üzerlerinde stilize çiçekler yer almaktadır. Kompozisyon olarak stilize ve çarpıcıdır. Etiketler günümüzde logo olarak kullanılacak kadar çarpıcıdır. Örnekteki etikette logo özellikleri taşımaktadır.

Şekil 3.8. / Sergi defteri üzerindeki etiket. BOA Maliyeden Müdevver Defteri No11879 H.1258 M.1842 Boyut 16 x 22 (2007 / Ovalioğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 89)

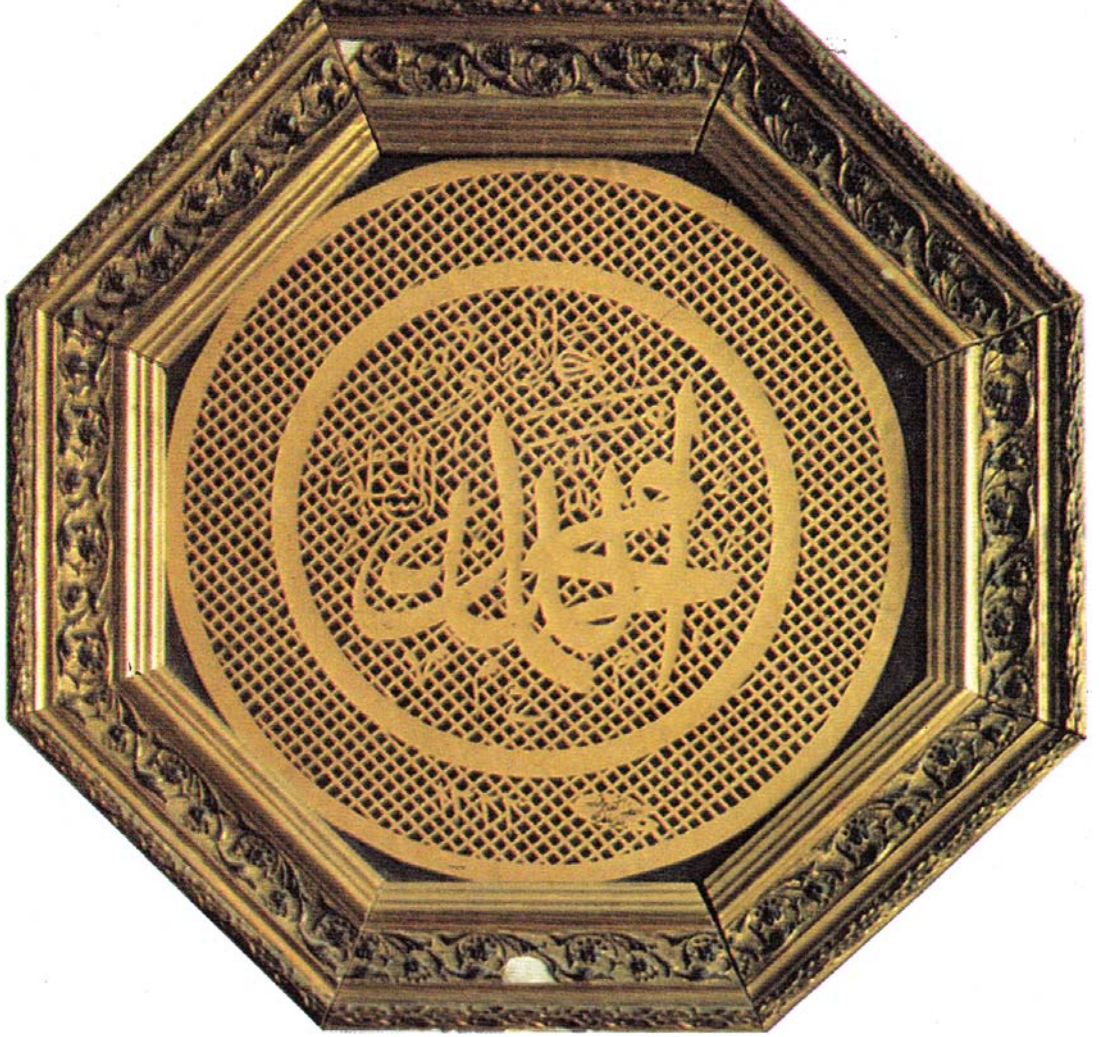
Örnek sergi defteri üzerindeki etikettir. Başbakanlık Osmanlı arşivinde bulunmaktadır. 1842 tarihlidir. 16 x 22 cm boyutlarındadır. Oval bir formun üzerine

oturtulmuş, dairevi formda şeritlerden oluşmaktadır. Oval formun sağ ve sol tarafında, helezon şeklinde dizilmiş dallar bulunmaktadır. Bu dalların üzerinde ise hangi bitki olduğu anlaşılamayacak kadar soyut çiçekler ve yaprakları yer almaktadır. Günümüzdeki logo çalışmalarına örnek olabilecek kadar stilizedir.

Şekil 3.9. / Defter-i Ebniyye üzerindeki etiket. BOA. Maliyeden Müdevver Defterleri. H.1256 M.1840 Boyut 18 x 23. (2007 / Ovalıoğlu İ. Arşivin Rengi. T.İş.B. yayınları. Syf. 100)

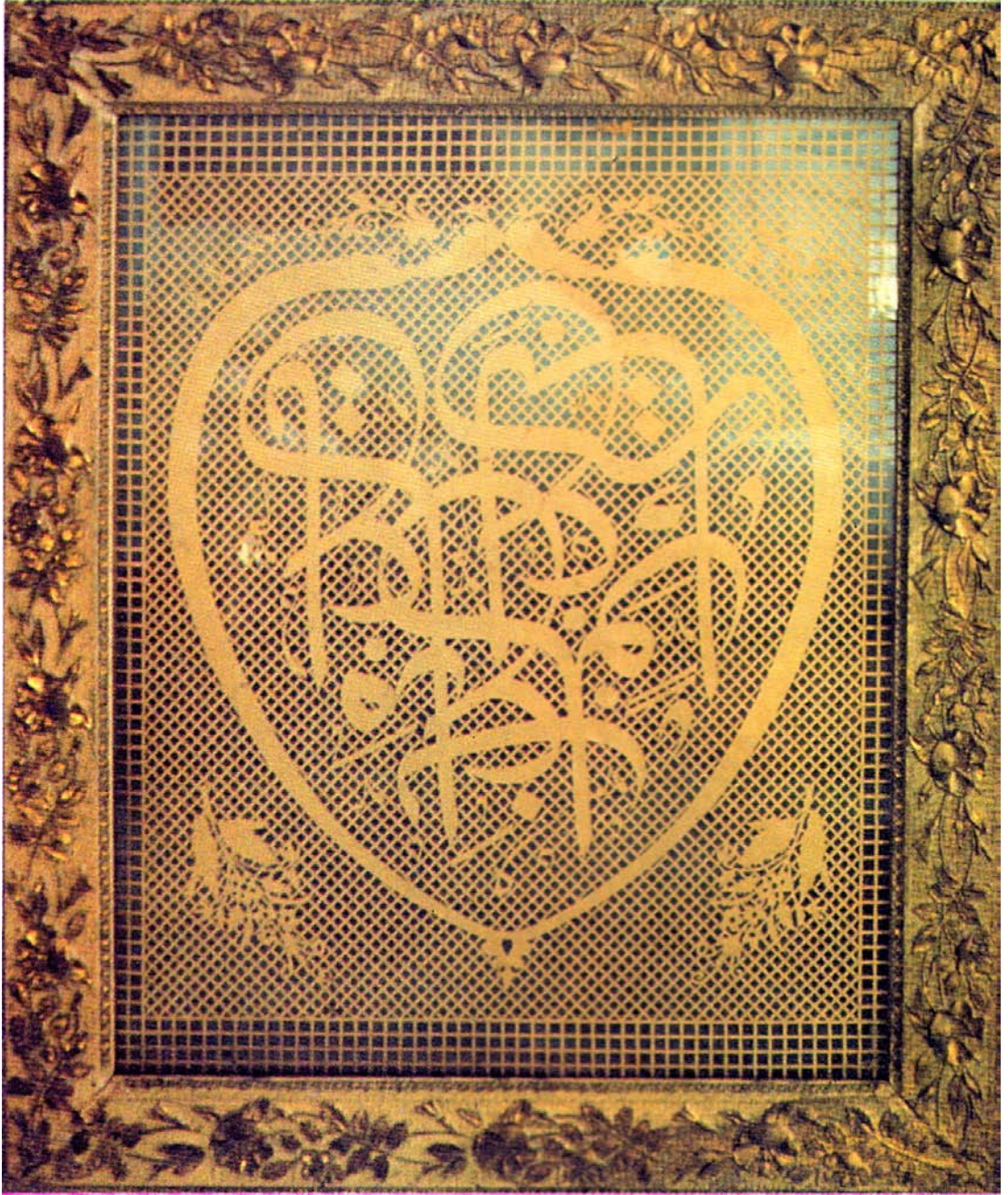
Örnek, Defter-i Ebniyye üzerindeki etikettir. Başbakanlık Osmanlı arşivindedir. 1840 tarihlidir. 18 x 23 cm boyutlarındadır. Ortasında oval forma yakın bir alan ve etrafında, alt, orta noktadan başlayıp, sağ ve sol yanından yukarı doğru dairesel dönüşlerle uzanan dallar bulunan bir tasarımdır. Zarif dal ve yapraklarla bezenen bu dalların aralarında, helezon şeklinde fiyonklar yer almaktadır.

Şekil 3.10. / Osman Rıfıkı. Dişi oyma tarzında Allah Muhammed levhası. H.1323 M.1905 V.H.S.M (2004 / Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Mesara G. Syf. 82)

Buradaki örnek, 1905 yılına tarihlenir. Osman Rıfıkı adlı sanatçının eseridir. Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindedir. Dişi oyma kâtı' üslubuna örnektir. Üzerindeki hat'ta "Allah – Muhammed" yazmaktadır. İç içe geçmiş iki daire ve üzerindeki diyagonal çizgilerin kesilmesi ile oluşturulmuş, günümüz grafik çalışmalarına örnek olabilecek niteliktedir. Geometrik ağlara örnek bir eserdir.

Şekil 3.11. deki eser, 1904 yılına tarihlidir. Osman Rıfki'nin önemli bir eseridir. Dişî oyma kâtî' üslubuna örnektir. Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindedir. Üzerinde yer alan oyma hat'da “Ya gâliben gayri mağlup” yazmaktadır. Dikdörtgen formun içinde ince bir bordür vardır. Bu bordür karelerden oluşmuştur. Bordürün içindeki alan tamamen diyagonal çizgilerle bölünmüştür. Bu alanın ortasında bir hat ve etrafında küçük, stilize çiçek buketleri yer almaktadır. Eser tamamen oymadır. Geometrik ağlara örnek olan, son derece grafik unsurlar taşıyan, önemli bir eserdir.

Şekil 3.11. / Osman Rıfki. Ya galiben gayri mağlup. H.1322 M.1904 V.H.S.M (2004 / Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Mesara G. Syf. 83)

Şekil 3.12. / Kâti' Minyatür. Cennet bahçesi. (2006 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; Eser 50x50 cm)

Bu kompozisyon 2006 yılına aittir. Tekniği suluboya, altın, kâğıt, mürekkeptir. Kompozisyon dokuz kareden oluşmuştur. Üzerinde kâti' çalışılmış vazo ve çiçekler ile minyatür çalışılmış kuşlar yer almaktadır. Her vazo motifinden iki adet olmak üzere dört ayrı tezyini desen ile bezenmişlerdir. El boyaması kâğıtlardan, aynı renk yan yana gelmeyecek şekilde kompozisyon kurgulamıştır. İki tarafta yer alan vazolar simetrik desene örnektirler. Orta kısımda yer alan vazolar asimetriktir. Orta kenarda ve diğer karelerde simetriği bozmak üzere kuşlar ve ortada bir şiir yer almaktadır. Vazolar, dallar ve yapraklar simetrik ve yalın kat kâti' örnekleridirler. Çiçekler ise üçgen ve dairesel formların çeşitli büyüklükte kesilerek, yapıştırılması ile oluşturulan katlı kâti' türüne örnektir.

Şekil 3.13. / Yalın kat kâtı' . Hayat ağacı. (2008 / Emel Nurhan Ogan. Boyut; 50 x 65 cm)

2008 yılına ait bu kompozisyonda, hayat ağacı betimlemesi yapılmıştır. 50 x 65 cm boyutlarındadır. Kâğıt oyma yalın kat kâtı' tekniğindedir.

Ağacın gövdesi ve dalları helezonlar şeklinde kıvrılmışlardır. Bu helezonlar ve yukarıya doğru uzanan ot ve bitki gurubu ile aşağıya doğru üçgen ve yamuklardan oluşan kökler, birbirleri ile kontrast teşkil etmektedir. El boyaması kağıttan bir bütün

olarak kesilen, ağacın üzerindeki canlı renkler ve kompozisyonun siyah zemini bir kontrast teşkil eden bir eserdir. Kompozisyon dikdörtgen bir alanın içine oturtulmuştur.

3.5. Kâti' eğitimi

Kâti' eğitimine diğer sanat dallarında olduğu gibi klâsik eğitimle başlanmalıdır. Tezhip ve minyatür sanatlarında olduğu gibi kalem ve fırça çalışmaları ile çizimlere başlanmalıdır. Öğrencilere mutlaka temel sanat eğitimi verilmelidir. Temel, resim ve grafik sanatlar kuralları bilinmeden verilecek eğitim yeterli olmayacaktır. Eğitmenin renk, biçim, kompozisyon, denge, kontrast gibi bilgileri öğrencilerine verebilecek niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Bu sanat dalında yeniliğe ihtiyaç vardır. Bunun gerçekleşmesi akademik bilgiler ışığında olmalıdır. Gelişigüzel gelişirse karmaşa olacaktır. Bu da doğru bilgilerden uzaklaşıp, günümüzde örneklerini gördüğümüz yanlış uygulamalara sebep olacaktır.

3.5.1. Başlangıç

Kâti' eğitimine başlangıç her şeyden önce, ciddî bir kalem ve daha sonra yoğun bir fırça çalışması dönemi gerekmektedir. Kalem çalışmalarında kişi, o kalem ile nasıl sert ya da yumuşak, ince veya kalın, oval veya düz çizgiler elde edilebileceğini görmektedir. Daha sonra bu eskizler, fırça ve mürekkep ile gerçekleştirilmelidir.

Bundan sonra klâsik eğitim, detayları ve uygulamaları gelmelidir. Daha önce değinildiği gibi klâsik eğitimin önemi ve katkısı çoktur. Klâsik eğitim alınmadığı zaman, sanatla ilgisi olmayan uygulamalar, kâti' sanatı adı altında sunulmaktadır. Akademik sanat bilgisi olmayan kişiler, öğrencilerini yanlış yönlendirmektedir. Temel sanat eğitimi, sanat eğitimi veren akademik kurumlarda çok önemli bir ders olarak verilmektedir.

Kâti' öğrencilerini eğitecek kişilerin bu donanıma, kompozisyon renk, denge, ritim, kontrast, teknik gibi bilgilere sahip olması gerekmektedir. Ancak o zaman

öğrenciye ışık tutabilmek, doğru yol gösterebilmek mümkündür. Aksi takdirde yapılan işler taklitten kopyacılıktan ileri geçemez.

3.5.2 Eğitimde klasik çalışmaların önemi

Her sanat dalının eğitiminde olduğu gibi kâtı' sanatının eğitiminde de klasik çalışmanın önemi büyüktür. Klâsik çalışmalar bizi o sanatın gerekliliklerini gerçeklerini göstermektedirler. Bunlar, o sanat dalının tarihte nasıl icra edildiğini ve kültürün etkisiyle nasıl geliştiğini anlatmaktadırlar. Klâsik motif desen ve kompozisyonları gerektiği gibi öğrenemeyen uygulayamayan kişililer kısır bir döngü içinde kalmaktadırlar. Klâsik çalışmaları bilmeyen ya da, eğitiminin zorlu bir dönem olduğunu farkedip bunu gerçekleştirmekten kaçınan kişiler, yorum yaptıklarını ifade edip, kâtı' sanatı ile ilgisi olmayan uygulamalar yapmaktadırlar. Bu kolayca kaçmaktır. Sanatın özü ile alakası olmayan bazı yanlış uygulamaları ortaya koymak demektir. Klâsik çalışmalar ve bunların nerelerde nasıl ne zaman kullanıldıkları bilinmeden sanatta yeni yorum yapılamaz. Ciddî bir çalışma ortaya konulamaz. Ancak tarihteki örnekler incelenir, çalışılır, neden ve nasıl yapıldıkları öğrenilir ise doğru adımlar atılır sanatın geleceği açısından gelişme sağlanabilir.

Klasik çalışmalar kişinin o sanatı tanımasını özümsemesini sağladıktan sonra güçlü bir bakış açısı ile yoluna devam etmesine imkan verir. Klasik çalışmayı hiç tanımayan, hiç bir örneğini görmemiş, bilgi sahibi olmayan kişilerin, kâtı' sanatı eğitimi adı altında rölyef denilen hobi türünü (Gerçek rölyef ile ilgisi yoktur.), kolaj çalışmalarını, kumaş parçaları ile yaptıkları hobi çalışmasını kâtı' sanatı eğitimi diye sundukları, öğrencilere vakit kaybettirdikleri görülmektedir. Kâtı' sanatının daha geniş kitlelere doğru biçimde aktarılmasını sağlamak, yanlış yapılmasını önlemek, doğru yaşatabilmek için klâsik üslubu çok iyi bilmek, uygulamak gerekir.

Buradan yola çıkarak ileride yeni yorumlara ve arayışlara geçilebilir. Klasik kurallara körü körüne bağlanmak da sanatın gelişimini engeller. Klâsik değerler zaman içinde değişik kültürlerden etkilenecek farklı üsluplar kazanmış ve farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır.

3.5.3. Çağdaş yorumlar

Sanat eğitiminde, klasik çalışmalar doğru öğrenilip, uygulamalar iyi analiz edilirse ve bu bilgiler sağlam sanat eğitim temeli ile birleştirilirse, bu birikim, çalışan kişiye çağdaş yorum yapabilmenin yolunu açar. Buradaki önemli unsurlardan biri de eğitim alan kişiye bu eğitimi veren eğitmenin akademik bilgisi, tecrübesi ve üslubudur. Resim ve grafik sanatlarının temel unsurları iyi bilinmelidir. Uzun süreli uygulama ve gözlemlerden sonra yeni yorumlar yapılabilir. Aksi takdirde yapılmaya çalışılan yenilik, yozlaşmaya yol açabilir.

Çeşitli konularda, resim, grafik değerleri birinci planda tutarak, ince işçilikli, detaylı yorumlar yapılmalı ve eğitim verilen kişiler bu yönde geliştirilmelidir.

Yönetmekte ve yetiştirmekte olduğum bir grup ise, geometrik ağları, figürleri, hat'ları, tezhip çalışmalarını, resim çalışmaları ve minyatürleri harmanlayarak, kâti' sanatına göre yeni yorumlar getirme çabaları içindedirler. Klâsik eğitimin ışığında, İstanbul, Hz.Muhammed ve Siyer-i Nebî, Kur'an kaplarının yeni yorumları, doğa, bitki, vazo, figür, kaftan, gibi konularda çalışmalar yapmaktadırlar. Çağdaş yorumların sanatın gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Ancak bu yorumlar sağlam temellere mutlaka dayandırılmalıdır. Aksi takdirde, sanata yenilik değil, bir kargaşa hakim olacaktır. Yapılan çalışmaların niteliğini ve gerçeğini, daha sonraki yıllarda, sanat tarihçileri ve akademisyenler belirteceklerdir.

3.5.4. Üsluplar

Kâti' sanatı doğduğu günden, günümüze kadar geçen zaman içinde çeşitli üsluplarla var olmuştur. Sanatçılar içinde yaşadıkları coğrafyadan etkilenmişlerdir. Sanatçıların yakın coğrafyalar arasında yaptıkları seyahatlerde birbirilerinden etkilenmelerine neden olmuştur. İlk önce deri Kur'an kaplarının oyulması ile başlayan kâti' sanatında kullanılan ilk motifler kitap kaplarındaki şemse, köşebent, kartuş, bordür gibi bölümlerde kullanılan hatâ-i ve rûmî motiflerdir. Hatâi'ler ileri derecede stilize edilmiş bitki motifleridirler. Rûmîler ise yine ileri derecede stilize hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Üstatların tasarımlarında kullanılan renkler ve

figürlerdeki detayların herat üslubu, şiraz üslubu gibi çok çeşitli üslup farklılıkları getirdikleri görülmüştür. Kitap sanatlarında Fâtih Sultan Mehmed'in verdiği önemle gelişen klasik üslup, İstanbul üslubunun doğmasına neden olmuştur. Türklerdeki güç ve zenginlik, asırlara örnek olacak seviyeye ulaşmış, yaratılan, müstesna eserler günümüze kadar gelebilmiştir.

Saray nakkaşhanesi üslûbu, bol altın kullanılmış, süslemeli ayrıntılı, artırmalı bir üslûptur. Karamemi kuvvetli müzzehhip ve güçlü ressamlığının verdiği güçle kitap sanatlarında yepyeni bir üslup geliştirmiştir. Osmanlı motif ve desenlerini yabancı etkenlerden arındırmıştır. Türk ruhu ile yaratılmış son derece önemli desenlerini saray nakkaşhanesinde uygulatmıştır. Getirilen bu büyük yenilik, zamanın bütün tezyini sanat dallarına damgasını vurmuştur. Bu önemli üslup bugün de etkisini sürdürmektedir.

Saray nakkaşhanesi dışında gelişen, önemli eserlerinden birkaç büyük albüm bugün yurt dışındadır. Çarşı ressamlarının yarattığı üslûptur. Bu yalın, ayrıntıdan uzak, az renkli, altınsız, eksiltmeli bir üslûptur. Konuları halktan, günlük yaşamdan alınmış son derece sâdedir. Kâtı' sanatının ilk örnekleri arasında bulunan Fatih Albümündeki ejderhalar, efsanevi ağaçlar, at figürleri ileri derecede stilize formları ile yalın, sade, fakat bir o kadarda etkileyici bir üslubu yansıtmaktadırlar.

XVII. ve XVIII. yy'lardaki siyasî gelişmeler, Osmanlı toplumunu batıya yönelmeye zorlayınca, sanatta da değişiklikler görülmeye başlamıştır. Bu dönemin önemli eserlerinden biri olan Gaznevî Albümünde üslup farklılıkları görülmektedir. İri çalışılmış oyma çiçekli desenler, bol parlak taşlarla, parlak kâğıtlarla bezenmişlerdir. Burada görülen çiçek demetleri kaba denilecek bir üslûptadır. Bunun yanı sıra, albümün diğer sayfalarındaki, ortası mühür şeklinde yapılmış çiçek ve buketler son derece zarif, hoş bir üslûpla yapılmışlardır. Albüm içindeki bu üslûp farklılıkları, zaman zaman sanat tarihçilerini ikileme düşürmüşlerdir.

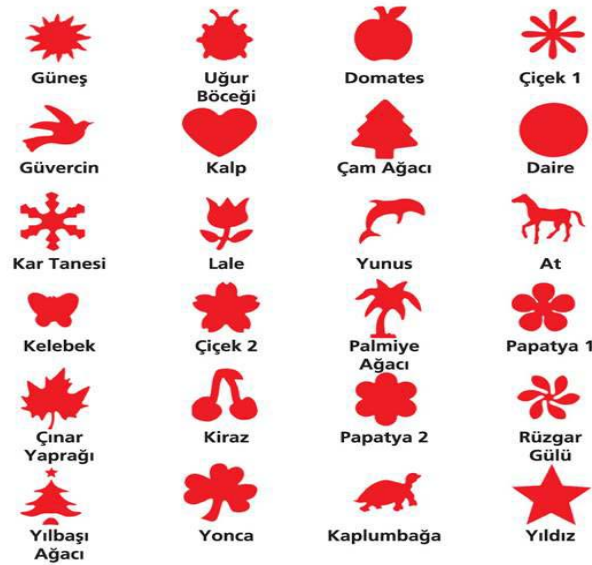
XVII. yy'a ait önemli bir çalışma olan, Mehmet Selim Dîvân-ı adlı eserdeki üslûplaşma, bu eseri kâtı' sanatının şaheseri olarak betimlenmiştir. Son derece ince işçilikli, canlı görüntülü, bazı çiçeklerin ileri derecede stilize edilmesi ile vazoların üzerindeki ayrıntılar ve içinde yer alan kuşları çok ayrı bir üslubun ürünüdür. Mehmet Selim Dîvânı'na, üslup bakımından çok benzeyen başka bir eser XVIII. yy'a ait bir şiir antolojisidir. İçindeki dört adet kâtı' sayfada bulunan çiçek ve vazolar, kompozisyon üslupları ile Mehmet Selim Dîvân-ı ile aynı özellikleri taşımaktadırlar.

İki yüzyıldır temsilcisi çok az sayıda olduğu için kaybolmuş olan bu sanat dalında, son on yılda yapılan çalışmalar önemlidir. Akademik bilgi ile yetiştirilen ve yetiştirilecek olan öğrencilerin çalışma tarzları ise zaman içinde gelişecek, oluşacak üsluplar ileride sanat tarihçileri tarafından yorumlanacaktır.

3.5.5. Günümüzdeki yanlış uygulamalar

Günümüzde bu alanda çok yanlış uygulamalar yapılmaktadır. Bunlara kâti' sanatını tam olarak bilmeden hocalık yapan kişiler neden olmaktadır. Bu kişilerin günümüzün popüler hobi alanlarından birisi olan, rölyef çalışması olarak adlandırılan çalışmaları, kâti' sanatı olarak tanıtip öğrenci edindikleri ve onları suistimal ettikleri görülmektedir. Bu çalışmaların rölyef sanatı ile hiç ilgisi yoktur. Paket olarak piyasada satılan hobi malzemelerini kâti' sanatı olarak sunmaktadırlar.

Diğer bir yanlış ise, sergilerde izlenen veya bazı dergilerde yayınlanmış olan birçok işin zımba ile basılmış olduğu görülmektedir. Bu çalışmalara sanat eseri demek mümkün değildir. Kırtasiye piyasasında, Japonların ilkökul seviyesindeki çocuklarına, resim ve el işi faaliyetlerinde kullanmaları için ürettikleri zımbalar bu çalışmalarda kullanılmaktadır. Bu zımbalar ile çınar ağacı yaprakları, papatyalar, yuvarlak formlu çiçekler, yuvarlak form kenarları, üçgen dilimi, lale, kuş, kelebek, yonca, damla, yıldız, krizantem, güneş, palmiye, yunus formu, çeşitli bordür köşeleri, basılabilmektedir.

Şekil 3.14. / Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar)

Şekil 3.15. / Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar)

Şekil 3.16. / Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar)

Bu zımbaların çeşitli büyüklükte olanları da vardır. Sergi ve dergilerde topluma, ne yazık ki kâtı' eser olarak sunulan, ilkokul seviyesi çocuklarının kullandığı zımbalarla üretilmiş çalışmaların bulunması çok üzücüdür. Çiçek zımbaları ile basılarak yapılan çalışmalarda, alttaki iki katın zımba ile basılıp, üstteki katların elle keserek tamamlanması, tümünün elle kesilmiş izleniminin verilmeye çalışıldığını göstermektedir. Kompozisyonlarda, internet ve diğer birtakım kaynaklarda görülen Japon, Çin desenlerinin birebir taklidinin kullanıldığı ve uygulanırken de yine zımbalardan faydalandığı tespit edilmektedir. Zengin motif ve desen içeren sanat dallarımız göz ardı edilerek, internetten indirilen Çin ve Japon desenlerini kâtı' sanatında kullanmak doğru değildir.

Şekil 3.17. / Hazır satılan zımba örnekleri. (Sanat dışı yanlış uygulamalar)

Çinlilerin, içleri çiçek motifleri ve düz ve oval çizgiler ile bezenmiş insan figürleri, kıvrılarak uzayan kuyruğunun üzerinde üçgen şeklinde çıkıntıları olan içi düz, oval çizgi, çiçek, yaprak motifleri ve dallar ile bezenmiş ejderha figürleri gibi birçok figür Türk deseni olarak tanıtılıp işlenmektedir. Yine günümüzde yapılan yanlışlardan birisi de, yüzyıllardır makas ve bisturi yardımı ile elde kesilen ve mutlaka elde kesilmesi gereken, kâtı' sanatının motif ve desenlerinin, lazer kesicilerle kesilmesidir. Sergilenen işlerde lazer kullanıldığını tespit çok kolaydır. Aynı simetrik noktalarda tekrar edilen hata, kıvrım ve benzeri izler, farklı

çalışmalarda kullanılan birebir aynı desenler durumu açıkça ortaya koymaktadır. Desenlerin, tasarımın, sanatı icra eden kişi tarafından çizilmesi ve elde kesilmesi çok önemlidir. Parça kumaşların değişik biçimlerde birbirine monte edilmesi ile oluşan patchwork sanatının, kâti' sanatı olduğunu savunan birkaç kişi bilinmektedir. Kâti' sanatı, adı üzerinde kâğıt oyma sanatıdır. Kumaş parçalarının küçük kesilmesi ile oluşturulan motiflerin kompozisyon düzeni içinde bir araya getirilmesi kâti' değildir.

şekil 3.18. / Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Çin motifleri. 1

şekil 3.19. / Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Çin motifleri. 2

Şekil 3.20. / Kâti' sanatında kullanılmaması gereken hazır Japon figürü.

Yapılan bu önemli yanlışlar, kâti' sanatının ilerlemesine mâni olmakta ve yanlış tanıtılmaktadır.

SONUÇ

Köklü bir geçmişi olan kâti' sanatına yeniden hayat verip, yaygınlaştırılmasını sağlamak, akademik düzeyde sanat eğitimi almış genç nesillerin bu sanata ilgi duyması ile mümkündür. Akademik eğitim tarihinin derin kaynaklarının, zaman ve mekâna göre doğru değerlendirilmesini, detaylı incelenmesini ve karşılaştırılmasını sağlar.

Çeşitli kaynak ve arşivlerde, daha önce tespit edilmemiş tarihi çalışmalara rastlanılmaktadır. Bu durum geleneksel sanatlarımıza ilgi duyan herkesi heyecanlandırmakta, bu heyecan, eserlerin en ince ayrıntısına kadar irdelenmesini ve fikirler öne sürülmesini sağlamaktadır. Tüm varlıklarda var olan, matematiksel estetik ve geometrik düzen açısından kâti' çalışmaların değerlendirilmesi onun sanatsal seviyesinin tespiti için önemlidir.

Sanatçı eserinde, doğayı, bir objeyi, bir durumu, anı, duyguyu, hayal gücünü, olağan veya olağan olmayanı ifade etmeye çalışır. Ancak, ifade etmek istediği şey bir düzen içinde sunulabilirse etkili olur. Hâтта zaman içinde eserin tamamı veya bir bölümü sembol haline gelebilir. Güzel desenler, geometrik formlar, renklerle birleştiğinde muhteşem armoni ortaya çıkar.

Geometride formüller bilinmese bile, şekiller iki boyutlu düşünülüp, özellikler uygulandığı takdirde sonuca ulaşılabilmektedir. İki boyutlu düşünce yetisini kazanmak için görsel hafızanın güçlendirilmesi gerekir. Esere yansıtılan geometrik düşünce, resim sanatının diğer unsurları ile hareketlendirilir. Grafik ve geometrik düzen sanat eğitiminin vazgeçilmez altyapı taşlarıdır. Evrenseldir. Bilinmesi ve eğitiminin iyi alınması gerekir. Bu özellikleri mükemmel şekilde yansıtan tarihi örneklerin bir kısmını çalışmamın içinde sundum. Daha derinlemesine incelenebilecek ve üzerinde tartışılacak bu konu hakkında, küçük de olsa bir katkıda bulunmak ve kâti' sanatına destek olmak istedim.

KAYNAKLAR

Kitaplar

And, M. (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları, Minyatür*. T. İş Bankası Kültür Yayınları. Yönetmen Ersu Pekin. Mas Matbaacılık A.Ş. İstanbul.

Atasoy, N. (12 / 2002). *Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*. Aygaz A.Ş. Yönetmen Ersu Pekin. Mas Matbaacılık A.Ş.

Demiriz, Y. (2004) 2. Baskı. *Bir Envanter Denemesi, İslâm Sanatında Geometrik Düzen*. Yorum Sanat ve Yayıncılık. Göksu Ofset. İstanbul.

Demiriz, Y. (2007). *Yüzyıllar Boyunca Çiçek Ressamlığı*. Yorum Sanat ve Yayıncılık. Ömer Matbaacılık A.Ş. İstanbul.

Mesara, G. (1998) 2. Baskı. *Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı*. Sanat Dizisi: 35. T. İş Bankası Kültür Yayınları. Minpa Basımevi.

Serin, M. (2003) 2. Baskı. *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. Kubbealtı Neşriyat 68. Yönetmen Ersu Pekin. İstanbul.

Ovalıoğlu, İ. (2007). *Osmanlı Belgelerinde Ebru ve Etiket, Arşivin Rengi*. T. İş Bankası Kültür Yayınları. Yönetmen Ersu Pekin. Mikado Matbaacılık Ltd. Şti. Ankara.

Özcan, A.R. (2009). *Hat ve Tezhip Sanatı*, Sanat Eserleri Dizisi 4798. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Desen Ofset A.Ş. Ankara.

Önder, M. (1998) 2. Baskı. *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*. İş Bankası Kültür Yayınları. İş-Türk Ltd. Şti. Minpa Basımevi.

Özkeçeci, Prof. İ. (2006). *Doğu Işığı. VII. - XIII. Yy. larda İslam Sanatı*, Sanat Dizisi: 02. Zero Prod. Ltd. Şti. Graphis Matbası. İstanbul.

Özönder, Dr. H. (2003). *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları deyimleri, terimleri sözlüğü*. Uysal Kitapevi. Sebat Ofset Matbaacılık. Konya.

Taşkale, F. / Gündüz, H. (11 / 2011). *Hilye-i Şerife - Hz. Muhammed'in Özellikleri*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Artam Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Makaleler

Barutcuğil, H. (04 / 2005). *Eğer Kâğıt Olmasaydı*. Makale. T.B.M.M Milli Saraylar Eğitim Merkezi.

Bilgiç, Prof. E. (12 / 1974) *Kültür ve Sanat*. Kültür ve Sanat Dergisi Sayı 3. Kültür Bakanlığı Yayınları. Tifdruk Matbaacılık A.Ş.

Bilgiç, Prof. E. (12 / 1974) *Kültür ve Sanat*. Kültür ve Sanat Dergisi Sayı 5. Kültür Bakanlığı Yayınları. Tifdruk Matbaacılık A.Ş.

Özkeçeci, Prof. İ. (2007). *Sanatın Ruhu*. İsmek, El Sanatları Dergisi. Sayı: 3, Syf. 90 – 98. İ.B.B. Kültür Yayını. Güzel Sanatlar Matbaası. İstanbul.

Yazarsız Alıntılar

(Yayın tarihi belirli değil). *Islamic Designs*. Yayın evi Islamic Oramental.

T.İ.E.M. Kura'an-ı Kerim Koleksiyonu. (2010) *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*. Tiem İzni ile Yayınlanmış. Antik A.ş. Kültür Yayınları. Promat Basın Yayın.

P.Sanat. (Bahar 1999). *Kültür Sanat Antika*. Sayı 13

Nurhan Ogan

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim bölümü mezunu. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları bünyesinde uzun yıllar mağaza ve vitrin dekoratörü olarak çalıştı. Sanat faaliyetlerine daha çok zaman ayırabilmek için 2002 yılında “Emel Ogan Sanat Evi” ni açtı. Geneksel Türk ve İslam Sanatları tezhip dalında değerli hocalarla çalışarak bilgi ve tecrübesini geliştirdi. Kâti’ eserlerin resimsel ve grafiksel düzenlemesi konusunda yüksek lisansı olan sanatçı Geleneksel Türk Güzel Sanatları tekniklerini akademik eğitimi, çağdaş bakış açısı ile bütünleştirerek eserlerine yansıtıyor.

İngilizce bilen, Osmanlıca eğitimi olan sanatçı, yurt içi ve yurt dışında birçok kişisel ve karma sergiye katıldı. Bilgi birikimini “Emel Ogan Sanat Evi” nde ve Bağlarbaşındaki, Türk İslam Sanatları İhtisas Merkezi”nde öğrencilerine aktarmayı sürdürüyor.

Kişisel sergileri

- 1) 2003 “Emel Ogan Sanat Galerisi”
- 2) 2005 “İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Taksim Sanat Galerisi
- 3) 2006 “İstanbul Kadıköy Belediyesi Merkez Sanat Galerisi”
- 4) 2006 “İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi”
- 5) 2006 “Yeşilköy 2001 Sanat Galerisi”
- 6) 2007 “Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi”
- 7) 2008 “Caddebostan Kültür Merkezi”
- 8) 2008 “Beyoğlu Belediyesi Sanat Galerisi”
- 9) 2008 “Paris Anadolu Kültür Merkezi.”
- 10) 2009 “Fransa – Nancy Belediye Sarayı”
- 11) 2012 “Türk ve İslam Eserleri Müzesi – İbrahim Paşa Sarayı”
- 12) 2012 ”T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Vakıf Eserleri Müzesi”
- 13) 2012 ”T.B.M.M Milli Saraylar”“Dolmabahçe Saray Koleksiyonları Müzesi” sergi salonu.
- 14) 2013 ”T.C Ziraat Bankası – Tünel Sanat Galerisi – Beyoğlu İstanbul”

Karma sergileri

- 2005 Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın “Ankara Devlet Güzel Sanatlar”
- 2005 galerisi,
- 2006 İslam Eserleri Müzesi “İstanbul ve Erguvan”
- 2006 Yıldız Sarayı Şale köşkü “Geleneksel Türk Güzel Sanatları”
- 2006 1. Uluslararası Ayvacık Kültür ve Sanat Festivali.
- 2007 Marmara Üniversitesi G.S.F. nin “MOR” isimli karma mezunlar

- sergisi,
2007 Kültür ve Turizm Bakanlığı “Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi”
2007 Caddebostan Kültür Merkezi “Yetiştirdiği  ğrenciler için sergi”
2008   nc  Uluslararası Ayvacık Kültür ve Sanat Festivali
2009 Klasik Türk Sanatları Vakfı “İstanbul Minyatürleri Sergisi”
(Altunizade Kültür merkezi.)
2010 Feshane Geleneksel İSMEK sergisi,
2010 Klasik Türk Sanatları Vakfı “İstanbul ve Erguvan Sergisi”
(Bağlarbaşı Kültür merkezi.)
2010 “Bugünün ustaları Projesi – Fatih Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi”
2011 “41 usta 41 eser 41 kere Maşallah” sergisi (Taner Alakuş Atölyesi)
2011 İETT müzesi “ağdaş yorumlarla Kitap Sanatlarımız” sergisi
2012 Feshane Geleneksel İSMEK sergisi
2012 Maziden Atiye 70 Sanatçı – Marint rk İstanbul City Port, Pendik
2012 İETT Müzesi  ğrenci sergisi
2012 Feshane Geleneksel İSMEK sergisi

Eserlerinin yer aldığı kaynaklar

Anadolu da Türk İslam Sanatı – Mustafa Bektaşoğlu

- Geleneksel Türk Kitap Sanatları – Bugünün Ustaları kataloğu
- İstanbul Minyatürleri “Klasik Türk Sanatları Vakfı 2009”
- İstanbul”un Yüzü “Klasik Türk Sanatları Vakfı 2010”
- El Sanatları Dergisi “İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2010”
- İstanbulun Ustaları 2010 Avrupa Kültür Projesi,
- İstanbul 2010 Avrupa Kültür Pr. kapsamında Minyatür ve Kötü sanatçısı olarak yer aldı.
- Sky Türk - Uçuş Dergileri
- 2005 – 2007 T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kataloğu
- Yurt içi ve yurt dışında, koleksiyonerlerde eserleri bulunuyor.